DEMOGRAFICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM

Situační analýza Vejprty

Demografické informační centrum, o.s.

Praha, říjen 2011

esf evropský sociální fond v ČR EVROPSKÁ UNIE
OPERAČNÍ PROGRAM LIDSKÉ ZDROJE A ZAMĚSTNANOST
Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách
Úřad vlády České republiky
PODPORUJEME VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Analýza byla zpracována v rámci projektu „Situační analýzy v lokalitách vybraných v roce 2011“ pro Úřad vlády České republiky, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách (Agentura).

Autoři:

Kamila Svobodová (ed.)

a kolektiv autorů: Daniel Hůle, Tomáš Hirt, Anna Šťastná, Karel Vrána a Šárka Daňková

Demografické informační centrum, o.s., 2011

Obsah

1. Úvod 4
2. Východiska a cíle výzkumu 5
2.1. Teoretické a metodologické uchopení zkoumaného problému 5
2.2. Interpretační rámec a definice pojmů 7
3. Metodologie 9
3.1. Operacionalizace 9
3.2. Metody kvantitativního výzkumu 10
3.2.1. Sociodemografická analýza 10
3.2.2. Analýza dynamiky a početního stavu lokalit 11
3.3. Metody kvalitativního výzkumu 12
3.3.1. Rozhovory s experty 12
3.3.2. Rozhovory s obyvateli lokalit 13
3.3.3. Sonda mezi obyvateli města 14
4. Základní charakteristiky obce a jejích obyvatel 15
4.1. Stručná charakteristika obce 15
4.2. Populační vývoj obce 17
4.2.1. Počet obyvatel 17
4.2.2. Věková struktura 19
4.2.3. Narození 20
4.2.4. Potraty 21
4.2.5. Zemřelí 21
4.2.6. Migrace 22
4.3. Sociodemografická struktura populace 24
4.3.1. Rodinný stav 24
4.3.2. Vzdělání 24
4.3.3. Národnost 25
4.3.4. Domácnosti 26
4.4. Bydlení 28
4.5. Školství 30
4.6. Ekonomika 32
4.6.1. Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity 32
4.6.2. Ekonomické subjekty 33
4.6.3. Vyjížďka za prací 34
4.6.4. Nezaměstnanost 34
4.7. Sociální oblast 37
4.7.1. Poskytovatelé sociálních služeb 37
4.7.2. Sociální zabezpečení 40
4.8. Zdravotnictví 43
4.9. Deskripce lokalit 44
4.10. Analýza dynamiky a početního stavu lokalit 46
4.10.1. Statistická indikace dynamiky 46
4.10.2. Narativní popis dynamiky 49
5. Terénní šetření 51
5.1. Bydlení, stěhování 51

5.1.1. Bydlení ... 51
5.1.2. Proces vystěhování dlužníků z bytů ... 54
5.1.3. Shrnutí ... 55
5.2. Vzdělání ... 56
5.2.1. Základní škola a Praktická škola ... 56
5.2.2. Základní škola a mateřská škola ... 58
5.2.3. Shrnutí ... 61
5.3. Ekonomická situace ... 63
5.3.1. Zaměstnanost ... 63
5.3.2. Ekonomická situace ... 66
5.3.3. Sociální dávky ... 67
5.3.4. Veřejná služba ... 69
5.3.5. Veřejně prospěšné práce ... 70
5.3.6. Rekvalifikace ... 70
5.3.7. Práce „na černo“ ... 71
5.3.8. Shrnutí ... 72
5.4. Sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost ... 74
5.4.1. Kriminalita ... 74
5.4.2. Prevence kriminality ... 77
5.4.3. Shrnutí ... 78
5.5. Sociální služby, politika obce ... 79
5.5.1. Terénní sociální práce ... 79
5.5.2. Komunitní centrum, volnočasové aktivity ... 80
5.5.3. Shrnutí ... 81
5.6. Vztahy mezi obyvateli ... 82
5.6.1. Vztahy mezi sociálně znevýhodněnými a běžnými obyvateli ... 82
5.6.2. Vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli ... 83
5.6.3. Shrnutí ... 84
5.7. Sociální klima lokalit ... 86
5.7.1. Pohled sociálně znevýhodněných obyvatel ... 86
5.7.2. Pohled běžných obyvatel ... 87
6. Výstupy ... 89
6.1. Identifikovaná ohniska problémů ... 89
6.2. Politický kontext sociálního vyloučení ... 91
6.3. Možná řešení ... 93

1. Úvod

Tato zpráva představuje výsledky výzkumu *Situační analýza lokality Vejprty*. Zadavatelem výzkumu je Úřad vlády České republiky, Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách (Agentura). Projekt realizovalo občanské sdružení Demografické informační centrum (DIC) v období červenec – září 2011. Cílem této situační analýzy je zmapovat výchozí situaci obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách v obci Vejprty a poskytnout tak podklady pro efektivní činnost zadavatele ve zkoumané lokalitě.

Situační analýza se zaměřila na identifikaci sociálně vyloučených lokalit, deskripci těchto lokalit a hlavních mechanismů a rizik sociálního vyloučení v daném prostoru. Analýza kombinuje kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu. Jako hlavní kvantitativní metoda byla zvolena sociodemografická analýza, která poskytuje celkový přehled o vývoji základních charakteristik obce a jejích obyvatel.

Podkladem pro kvalitativní analýzu byly polostrukturované nestandardizované rozhovory s předem vybranými experty z řad zástupců obce, jejích organizačních složek, z oblasti sociálních služeb, z oblasti vzdělávání a bezpečnosti. Součástí terénního šetření byly i polostrukturované rozhovory se sociálně znevýhodněnými osobami žijícími ve zkoumaných lokalitách. Terénní šetření doplnila také sonda mezi zástupci ostatních obyvatel obce, zjišťující jejich postoje a názory na zkoumanou problematiku.

Samotná analýza je rozdělena do šesti kapitol. Ve druhé a třetí kapitole jsou rozebírána východiska výzkumu, jakož i metody výzkumu a popis výzkumných vzorků. Čtvrtá kapitola přináší přehled o vývoji vybraných charakteristik obce a jejích obyvatel v následujících oblastech: populační vývoj, socioekonomická struktura populace, školství, bydlení, ekonomika, zdravotnictví a sociální oblast. Kapitola také předkládá celkovou deskripci obce a popis zkoumaných lokalit.

Pátá kapitola přináší analýzu zkoumaných lokalit na základě kvalitativních dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů s experty a obyvateli zkoumaných lokalit a ze sondy mezi ostatními obyvateli obce. Kapitola rozděluje analýzu výstupů z terénního šetření na několik tematických oblastí spojených s životní úrovní a perspektivou obyvatel zkoumaných lokalit: bydlení, vzdělání, ekonomická situace, sociálně patologické jevy, sociální politika obce a sociální služby a analýza vztahů mezi obyvateli a sociálního klimatu v lokalitách, které tyto vztahy vytváří.

Následující šestá kapitola pak na základě předchozích analýz shrnuje a popisuje identifikovaná ohniska problémů a předkládá také určité návrhy řešení. Kapitola se zároveň zabývá politickým kontextem sociálního vyloučení.

Analýza si klade za cíl popsat situaci a chování specifické skupiny obyvatel definované především místem pobytu, která se od ostatní populace liší v řadě sociodemografických charakteristik. Limitem, ale i výhodou výzkumu může být i vybraný způsob sběru dat, která mají kvalitativní charakter. Výstupy nicméně mohou sloužit k plastičtější představě o životě a problémech této skupiny obyvatel.

2. Východiska a cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zmapovat výchozí situaci obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách v obci Vejprty a poskytnout podklady pro efektivní činnost Agentury ve zkoumaných lokalitách. Předkládaná studie se zaměřuje jak na popis samotných lokalit a jejích vývoje v čase, tak i na postihnutí stěžejních oblastí životních podmínek a životní úrovně obyvatel lokalit, i toho, jakým způsobem svou situaci lidé mohou řešit a řeší.

Studie zároveň popisuje politiku samotné obce ve vztahu k obyvatelům zkoumaných lokalit, aktivity jejích organizačních složek, kapacitu, rozsah i podobu programů případných poskytovatelů sociálních služeb. Jedním ze záměrů je rovněž identifikace klíčových problematických oblastí týkajících se různých aspektů existence lokalit a života v nich, zmapování místních mechanismů sociální exkluze a inkluze v konkrétních oblastech a navržení možných řešení identifikovaných problémů.

2.1. Teoretické a metodologické uchopení zkoumaného problému

Jako teoretické východisko situační analýzy v obci vybrané ke spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování (ASZ) byl zvolen koncept sociálního vyloučení. Během 90. let 20. stol. se tento koncept stal jedním z ideových základů sociální politiky Evropské unie a následně (Atkinson 2000[1]) i sociální politiky v České republice (Mareš 2007[2]). Ačkoli byla vůči jmenovanému přístupu zformulována řada odborných i politických výhrad (viz např. Keller 2010[3]; Young 2007[4]), má jednu nespornou výhodu: v současné době se jedná o poměrně dobře zavedený způsob porozumění situaci lidí, kteří se v důsledku působení sociálních, politických a ekonomických příčin ocitají na pomyslném okraji moderních společností.

Jedná se o koncept, v jehož intencích se mnoho českých úředníků a politiků již naučilo myslet, resp. hledat možná řešení tzv. sociálních problémů a nepříznivých životních situací obyvatel ČR. Další výhodou je, že na základě konceptu sociálního vyloučení již několik let v ČR probíhá debata mezi akademickou sférou, rozhodovací sférou a sférou sociální práce. Ačkoli lze vznést otázku, nakolik jsou tyto debaty efektivní, je nepochybné, že idea sociálního vyloučení tvoří sdílenou konceptuální platformu, na níž je vědění mezi odbornou, politickou a praktickou sférou relativně úspěšně, tj. srozumitelně předáváno.

Podstatným faktorem svědčícím ve prospěch volby tohoto teoretického rámce též je, že souvisí s pojmy, jako je sociální inkluze a sociální integrace, čili s kategoriemi, ve kterých jsou formulovány

[1] Atkinson, R. 2000. "Combating Social Exclusion in Europe: The New Urban Policy Challenge." Urban Studies 37(5-6):1037 -1055. Retrieved June 9, 2011.
[2] Mareš, P. 2007. "Co s konceptem sociální exkluze v české společnosti?" Pp. 11-26 in Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze, edited by P. Mareš and O. Hofírek. Brno: Masarykova univerzita Masarykova univerzita, Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti.
[3] Keller, J. 2010. Tři sociální světy. Praha: SLON.
[4] Young, J. 2007. The Vertigo of Late Modernity. London: Sage Publications Ltd.

nejen cíle evropské, státní, lokální a korporátní dotační politiky v příslušné oblasti, ale např. i Zákon o sociálních službách (Zákon 108/2006 Sb). Ve stejných kategoriích je koneckonců formulována i činnost zadavatele, tj. Agentury pro sociální začleňování. Volba alternativního paradigmatu by možná přinesla zajímavá zjištění, avšak bez záruky koherence těchto zjištění se stávající diskusí, což by mohlo ohrozit použitelnost výsledků analýzy.

V rámci konceptu sociálního vyloučení pracujeme s mechanismy a dimenzemi, které jsou v relevantní literatuře standardně rozlišovány: dimenze prostorová, symbolická, ekonomická, sociální (v užším slova smyslu) a kulturní (viz např. Mareš 2000[5]; Toušek 2006[6]). V tomto kontextu sociální vyloučení chápeme jako (multidimenzionální) proces, resp. soubor mechanizmů, jejichž působením dochází k tomu, že jednotlivci či celé kolektivity jsou limitováni při čerpání a vytváření společenských zdrojů (srv. Atkinson 2000). V daném ohledu není analýza situace v obci pouhým popisem stavu ve smyslu výčtu faktografických dat či lokálně zakoušených problémů, ale rovněž interpretací zaměřenou na porozumění jednotlivým faktorům sociálního vyloučení a jejich vzájemným souvislostem, a to v kontextu sociální struktury místních společenství.

[5] Mareš, P. 2000. "Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení." Sociologický časopis 36(3):285-297.
[6] Toušek, Ladislav. 2006. "Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení." P. 288–321 in Romové v osidlech sociálního vyloučení, edited by T. Hirt and M. Jakoubek. Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk.

2.2. Interpretační rámec a definice pojmů

Jednotlivé dílčí výzkumné aktivity (rozhovory s experty, rozhovory se sociálně znevýhodněnými, pozorování, sociodemografická analýza) korespondují s uvedeným teoretickým schématem, tj. byly vypracovány se zřetelem k výše uvedenému členění problému na dimenze:

a) Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení chápeme jako marginalizaci či uzavření přístupu na primární, ale i na sekundární trh práce, které se v důsledku projevuje nezaměstnaností, potažmo postavením zcela mimo trh práce (Sirovátka 2003[7]). Projevuje se relativní a v poslední době i absolutní chudobou, předlužením a orientací na sféru šedé ekonomiky (Brož, Kintlová and Toušek 2007[8]).

V rámci analýzy je sledována nezaměstnanost ve zkoumaných lokalitách jak partikulárně, tak v celkovém kontextu situace na pracovním trhu, dále alternativní formy subsistence a ekonomické toky vně sledované populace, otázka předlužení a jeho příčin.

b) Prostorové vyloučení

Prostorové vyloučení definujeme jako nedobrovolnou segregaci, resp. nucené shlukování určité skupiny osob ve vymezené prostorové oblasti (Marcuse 2005:16[9]) na základě sociálního statusu a/nebo připsané (etnické, národnostní) skupiny. Ke vzniku sociálního vyloučení může dojít i v méně atraktivních lokalitách, ve kterých původně žili lidé poměrně dobrovolně.

Na úrovni obce byla mapována stávající prostorová struktura, resp. rezidenční struktura obyvatel, určeny projevy a podoby segregace v čase, včetně jejích příčin. Byla provedena deskripce identifikovaných lokalit včetně infrastruktury (dostupnost veřejných služeb a institucí), stanovení počtu osob v nich žijících apod. Důraz je rovněž kladen na analýzu celkové bytové situace v obci a s tím souvisejících politik bydlení.

c) Kulturní vyloučení

Kulturním vyloučením rozumíme omezený přístup ke vzdělání, znalostem a informacím, což má za následek odlišnou povahu a skladbu kulturního kapitálu marginalizovaných osob, který není v kontextu celkové společnosti pozitivně ceněn (srv. Bourdieu 1984[10]). V konkrétní rovině se projevuje zejména reprodukcí vzdělanostních nerovností a absencí vzdělanostních aspirací (srv. MacLeod 2004[11]).

---

[7] Sirovátka, T. 2003. "Exkluze Romů na trhu práce a šance na jejich inkluzi." Sociální studia 10:11–34.
[8] Brož, M., P. Kintlová, and L. Toušek. 2007. Kdo drží Černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem (Who Holds the Black Peter: Social Exclusion in Liberec, Pilsen and Usti nad Labem). Prague: Člověk v tísni - společnost při České televizi.
[9] Marcuse, P. 2005. "Enclaves Yes, Ghettos No: Segregation and the State." Pp. 15-30 in Desegregating The City: Ghettos, Enclaves, And Inequality, edited by David P. Varady. New York: State University of New York Press.
[10] Bourdieu, P. 1984. Distinction: a social critique of the judgement of taste. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
[11] MacLeod, J. 2004. Ain't no makin' it: aspirations and attainment in a low-income neighborhood. Oxford: Westview.

V analýze je tato dimenze sledována především v podobě identifikace uspokojování vzdělávacích potřeb žáků žijících v segregovaných lokalitách, včetně situace a případné tzv. ghettoizace spádových škol.

d) Sociální vyloučení (v užším slova smyslu)

Sociálním vyloučením v užším slova smyslu se rozumí skutečnost, že sociální kapitál, definovaný jako souhrn aktuálních nebo potencionálních zdrojů v podobě množiny sociálních kontaktů (Bourdieu and Wacquant 1992[12]), je u vyloučených osob strukturně odlišné povahy (Crow 2004[13]).

Na úrovni této dimenze působení vyloučení sledujeme sociální vztahy jednak vně identifikovaných lokalit a jednak vztahy mezi obyvateli těchto lokalit a majoritou. Důraz je kladen na faktory případného napětí, stejně tak jako na pozitivní sociální vazby, které sociálně vyloučení jedinci navazují se svým okolím.

e) Symbolické vyloučení

Symbolické vyloučení se odehrává v rovině významů, které jsou vztahovány ke všem ostatním projevům sociálního vyloučení majoritou a následně habitualizovány těmi, kterých se týkají (srv. Bourdieu 1990[14]). Jedná se o projevy stigmatizace na základě ekonomického, prostorového, kulturního a sociálního vyloučení, které se nacházejí v každodenním jednání, ale také v produkci koncepčních materiálů a politik místní samosprávy a státní správy. Tato úroveň je analyzována na základě zjištění získaných v rámci ostatních mechanismů působení vyloučení.

[12] Bourdieu, P. and Loïc J. D. Wacquant. 1992. An Invitation to Reflexive Sociology. University of Chicago Press.
[13] Crow, G. 2004. "Social networks and social exclusion: An overview of the Debate." Pp. 7-19 in Social networks and social exclusion: sociological and policy perspectives, edited by Ch. Phillipson, G. Allan, and D. H. J. Morgan. Ashgate.
[14] Bourdieu, Pierre. 1990. The Logic of Practice. Stanford University Press.

3. Metodologie

3.1. Operacionalizace

Vzhledem ke skutečnosti, že předmětem výzkumu jsou společenské jevy, které lze jen velmi obtížně přesně specifikovat, a zároveň díky mediálnímu diskursu dochází k jejich terminologickému vyprazdňování, považujeme za nezbytné přesně nadefinovat obsahy klíčových termínů, se kterými ve zprávě operujeme. Jsme si přitom vědomi nedokonalosti i určité nepřesnosti námi užitých termínů, nicméně vycházíme z předpokladu, že pro danou oblast neexistuje univerzální, obecně platná terminologie, a právě případnému nepochopení se snažíme operacionalizací předejít. Zároveň je potřeba si uvědomit, že v rámci výzkumné zprávy jsou, v některých kapitolách (zvláště kapitola 5), hojně využívané citace informátorů, které jsme ponechali zcela autentické (včetně terminologie, kterou jednotliví citovaní respondenti užívají) a předkládaná definice se tedy na tyto citace nevztahuje.

Jedná se především o následující pojmy:

Sociálně znevýhodnění
Tímto termínem označujeme lidi, kteří vykazují znaky sociálního znevýhodnění bez ohledu na etnickou příslušnost. Základními charakteristikami tedy jsou nízké vzdělání, nízký, nebo žádný příjem, předluženost, obecně nízký sociální status. Tyto charakteristiky se vztahují jak na jednotlivce, tak i na jeho rodinné příslušníky, v případě, že je důvodné se domnívat, že tyto charakteristiky ovlivňují životní situaci daného jedince.

Zkoumané lokality, lokality
Vzhledem ke skutečnosti, že ne vždy naplňují zkoumané lokality charakter sociálně vyloučených lokalit, zvláště pokud jde o jednotlivé domy či dokonce jen byty v rámci standardní bytové zástavby, používáme ve zprávě primárně termín lokality, respektive zkoumané lokality a pouze v odůvodněných případech používáme přívlastku „sociálně vyloučené“.

Běžní obyvatelé
Pod pojmem běžní obyvatelé rozumíme všechny obyvatele města, kteří nesplňují charakteristiku „sociálně znevýhodněných“ a to bez ohledu na etnicitu či skutečnost, zda tito lidé žijí v lokalitách.

Experti
Pod pojmem experti v rámci výzkumné zprávy rozumíme všechny respondenty z řad kompetentních činitelů, zástupců státní správy, samosprávy, zástupců NNO či dalších institucí. Pojmem expert neoznačujeme naopak respondenty z řad sociálně znevýhodněných ani z řad běžných obyvatel.

3.2. Metody kvantitativního výzkumu

3.2.1. Sociodemografická analýza

Metody zvolené pro zpracování sociodemografické analýzy obce vycházejí ze standardní demografické metodologie v kombinaci s metodami socioekonomické statistiky a využívají dostupná data od relevantních organizací, které jsou sběrem či shromažďováním příslušných dat pověřeny. Zpracovaná analýza se zaměřuje na situaci v celé obci. Relevantní statistická data za zkoumané lokality nejsou, a z podstaty definice cílové skupiny sociálně znevýhodněných obyvatel lokalit (viz kapitola 3.1) ani nemohou být k dispozici.

Sociodemografická analýza využívá následující přístupy k charakteristice sledované obce:

Struktury obyvatelstva – Obyvatelstvo ve sledovaném území je charakterizováno vlastnostmi, podle kterých je možné tento celek dále členit a strukturovat. Ze sociodemografického hlediska mezi ně patří především pohlaví a věk, dále také rodinný stav, vzdělání, národnost a socioekonomický status. Tyto charakteristiky významně ovlivňují výsledné (nejen) demografické chování obyvatel, proto je zkoumání struktury obyvatelstva jedním s ústředních témat kvantitativní analýzy.

Vybrané demografické procesy – Jednotlivé životní události jako narození, úmrtí a potrat (v demografii obecně také další události, které ovlivňují reprodukci - sňatek, rozvod, ovdovění, nemoc aj.) jsou pro účely kvantitativních analýz sledovány jako hromadné jevy, ne jako individuální události v životě jedince a upravují se do procesů úmrtnosti, porodnosti, potratovosti aj. tak, aby bylo možné nalézat pravidelnosti a důležité charakteristiky vývoje. Vzhledem k relevanci sledovaných demografických procesů k cílům předkládané studie jsou v kapitolách 4.2.3.-4.2.5. analyzovány vybrané procesy porodnosti, potratovosti a úmrtnosti. Protože je populační vývoj výsledkem nejen přirozené obnovy populace (rození a vymírání), ale také migrace, která tento vývoj ovlivňuje o to více, o co menší územní celek je sledován, je kapitola 4.2.6. zaměřena právě na tento prostorový pohyb obyvatelstva.

V kvantitativní části analýz je věnována pozornost také statistickým údajům charakterizujícím bydlení a školství ve sledované obci. Důraz je kladen na ekonomickou a sociální oblast, především na přehledové informace o ekonomické aktivitě obyvatel, vyjížďce za prací, nezaměstnanosti, ale také o ekonomických subjektech v obci. Tuto část uzavírá přehled sociálních dávek čerpaných obyvateli obce. V analýze jsou použity standardní metody demografické analýzy a statistiky.

Pro analytické účely byla použita primárně data za danou obec, která jsou v řadě aspektů porovnávána se situací v Ústeckém kraji. Využity byly následující datové zdroje:

Český statistický úřad
- Data o pohybu obyvatelstva v obci a kraji ve vybraných letech
- Data ze Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001
- Počet dokončených bytů

Ministerstvo, práce a sociální věcí ČR
- Nezaměstnanost, volná pracovní místa

- Dávky státní sociální podpory
- Dávky osobám se zdravotním postižením – příspěvek na péči
- Dávky hmotné nouze

Ústav pro informace ve vzdělávání
- Statistiky z oblasti školství zaměřené na mateřské školy, základní a střední školy

3.2.2. Analýza dynamiky a početního stavu lokalit

K analýze dynamiky vývoje početního stavu obyvatelstva bude využito několika metod, pomocí kterých bude rekonstruován početní odhad populace a zároveň bude nastíněn pravděpodobný trend vývoje v posledních 20 letech.

Početní stav bude rekonstruován na základě dostupných zdrojů (např. Gabalova analýza) a především z výpovědí jednotlivých expertů. V případě dostatečné věrohodnosti výpovědi některého z expertů bude využita i delší narativní charakteristika původu zkoumaných lokalit.

Při identifikaci potenciálního trendu vývoje daných lokalit budeme vycházet z experimentální analytické metody, která vychází z předpokladu specifického demografického chování zkoumané populace. Základními předpoklady jsou následující charakteristiky rodin:
- nižší vzdělání
- nadprůměrný počet dětí
- využívání umělého přerušení těhotenství (UPT) jakožto nástroje postkoncepce
- nízký věk žen při narození dítěte, respektive při potratu

Tato experimentální metoda je aplikována na údaje o jednotlivých potratech žen žijících v obci, kdy je každá takováto událost individuálně analyzována. Vycházíme přitom z předpokladu, že čím je vyšší kumulace výše uvedených faktorů, tím je nižší sociální status analyzované ženy. Například žena ve věku 22 let, se základním vzděláním, která je matkou 3 dětí, a již absolvovala 5 interrupcí, bude mít hodnotu tohoto indikátoru 82. Naopak 30 letá žena s maturitou, jedním dítětem a doposud jedním absolvovaným potratem dosáhne hodnotu 0,8. Cílem indikátoru je ohniskově extremizovat hodnoty u sociálně znevýhodněné populace. Dílčí hodnoty budou sečteny za celé analyzované město a výsledná hodnota bude prezentována v časové řadě 20 let.

Obrázek: Modifikovaný indikátor indukované potratovosti

$$i_a = \frac{\sum_{přípa}^{obec} A * N * \frac{30}{vek^{ž}} * \frac{4}{(vzd^{ž}+1)}}{{}_{obec}P_{15\text{-}49}^{ž}}$$

3.3. Metody kvalitativního výzkumu

Terénní kvalitativní šetření formou polostrukturovaných nestandardizovaných rozhovorů proběhlo v průběhu měsíce srpna 2011 se sociálně znevýhodněnými osobami žijícími ve zkoumaných lokalitách, s vybranými experty z řad zástupců obce Vejprty či relevantními experty z Kadaně (jako příslušné obce s rozšířenou působností). Součástí terénního šetření byla též kvalitativní sonda mezi zástupci běžných obyvatel obce zjišťující jejich postoje a názory na zkoumanou problematiku.

Cílem hloubkových rozhovorů s jednotlivými aktéry bylo především:

- charakterizovat vztahy mezi běžnými a sociálně znevýhodněnými obyvateli

- popsat kvalitu života ve zkoumaných lokalitách

- zmapovat místní mechanismy sociální exkluze a inkluze v konkrétních oblastech

Hloubkové polostrukturované rozhovory i kvalitativní sondu se zástupci jednotlivých cílových skupin realizoval vyškolený terénní sociální pracovník orientující se ve zkoumané problematice.

Rozhovory s respondenty byly nahrávány na diktafon a poté byly v programu F4 pořízeny doslovné přepisy rozhovorů nezbytné pro jejich následnou analýzu. Součástí terénního šetření bylo též polozúčastněné pozorování, jež bylo uplatněno k pozorování sociálních vztahů v rámci lokalit a jednotlivých interakcí, k popisu lokalit, jejich dostupnosti a vybavenosti, zhodnocení kvality bydlení, životní úrovně a životního stylu obyvatel a k postihnutí převládající „atmosféry“ ve zkoumaných lokalitách. Pozorování provedl výzkumník během svého několikadenního pobytu v obci.

3.3.1. Rozhovory s experty

V průběhu terénního šetření byly výzkumníkem provedeny hloubkové rozhovory s celkem **11 experty** z řad vybraných zástupců obce Vejprty či relevantních expertů z Kadaně.

Rozhovory se zaměřovaly na následující tematické okruhy vztahující se k sociálně znevýhodněným obyvatelům zkoumané lokality a jejich životní situaci:

- popis zkoumaných lokalit a jejich obyvatel – charakteristika obyvatel lokalit, jejich životní úroveň, vývoj lokalit a jejich případné změny v čase, infrastruktura
- bydlení – kvalita bydlení, vlastnictví bytového fondu, koncepce sociálního bydlení, problémy s neplacením nájemného, resp. služeb, způsoby řešení neplatičství
- vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumaných lokalit a běžnými obyvateli obce, vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými v rámci zkoumaných lokalit
- sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost – přestupky a trestná činnost v rámci zkoumaných lokalit a v rámci celé obce, kriminalita/rizikové chování dětí a mládeže, lichva, prostituce, návykové látky - alkohol, drogy, gamblerství, projevy rasismu, prevence kriminality, obava obyvatel o vlastní bezpečnost

- ekonomická situace, zaměstnanost – zdroje finančních prostředků obyvatel zkoumaných lokalit, zaměstnanost a nezaměstnanost, sociální dávky, veřejně prospěšné práce, veřejná služba, práce „na černo“, dluhy, bariéry v zaměstnávání sociálně znevýhodněných obyvatel, rekvalifikace
- vzdělání – docházka sociálně znevýhodněných dětí do základních a mateřských škol, domácí příprava, záškoláctví, problémové chování, spolupráce s rodiči, nástroje zaměřené na žáky se speciálními potřebami – asistenti pedagoga, doučování, přípravná třída; volnočasové aktivity pořádané školou, další vzdělání
- sociální služby, politika obce – fungující služby zaměřené na sociálně znevýhodněné obyvatele, dostatečnost/nedostatečnost pokrytí sociální prací, bariéry a plány v této oblasti

Citace z rozhovorů s experty jsou označovány písmenem E a jsou číslovány vždy od č. 1 v rámci každé kapitoly, aby nebyla možná identifikace jednotlivých respondentů provazováním výroků napříč zprávou.

3.3.2. Rozhovory s obyvateli lokalit

V rámci terénního šetření mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumaných lokalit bylo provedeno 10 rozhovorů, při nich byly získány výpovědi od celkem 18 informátorů - ve většině případů totiž byla rozhovoru s respondentem přítomna ještě další osoba (partner/ka či dcera respondenta/respondentky), která do rozhovoru více či méně vstupovala a k vybraným tématům se tedy též vyjadřovala. K základním charakteristikám dotazovaných respondentů a případné přítomnosti dalších osob při rozhovoru – viz následující tabulka.

Základní charakteristiky respondentů z řad sociálně znevýhodněných obyvatel města Vejprty

resp.	pohlaví	věk. skupina	ek. aktivita	pozn.
SZ1	muž	25-29	nezaměstnaný	rozhovoru přítomna partnerka
SZ2	muž	30-34	nezaměstnaný	rozhovoru přítomna partnerka
SZ3	muž	55-59	pracující	
SZ4	žena	40-44	nezaměstnaná	rozhovoru přítomen partner
SZ5	muž	35-39	pracující	
SZ6	žena	50-54	nezaměstnaná	rozhovoru přítomen partner
SZ7	žena	55-59	nezaměstnaná	rozhovoru přítomna dcera
SZ8	žena	50-54	invalidní důchodkyně	rozhovoru přítomna dcera
SZ9	muž	45-49	invalidní důchodce	rozhovoru přítomna partnerka
SZ10	žena	55-59	nezaměstnaná	rozhovoru přítomna dcera

Rozhovory se sociálně znevýhodněnými obyvateli se zaměřovaly na jejich životní situaci a dotýkaly se následujících tematických okruhů:

- rodina a příbuzenské vztahy respondenta, složení domácnosti

- bydlení – popis a kvalita bydlení, spokojenost s bydlením, nájemné, služby a dluhy na nájemném, dostupnost infrastruktury
- vztahy mezi obyvateli – vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumaných lokalit a běžnými obyvateli obce, vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými v rámci zkoumaných lokalit, sousedské vztahy
- ekonomická situace – zdroje finančních prostředků, sociální dávky, dluhy
- zaměstnání – zaměstnání na smlouvu, práce „na černo“, podnikání, zprostředkovatelé práce
- kriminalita a viktimizace
- vzdělání
- sociální služby v obci
- zdraví

Citace z rozhovorů s obyvateli lokalit jsou označovány písmeny SZ a číslovány příslušným číslem respondenta (viz tabulka) napříč celou zprávou.

3.3.3. Sonda mezi obyvateli města

V rámci sondy mezi zástupci běžných obyvatel obce bylo provedeno celkem 9 rozhovorů s 11 respondenty (dva rozhovory proběhly za přítomnosti vždy dvou informátorů, kteří se k podkládaným otázkám souběžně vyjadřovali). Rozhovory se zaměřovaly na tyto tematické oblasti:

- subjektivní hodnocení života v obci
- popis zkoumaných lokalit – vývoj lokalit a jejich případné změny v čase
- hodnocení chování sociálně znevýhodněných obyvatel lokalit, kriminalita a bezpečí
- vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli zkoumaných lokalit a běžnými obyvateli obce
- spatřované problémy spojené se zkoumanými lokalitami

Citace z rozhovorů s obyvateli obce jsou označovány písmenem O a číslovány příslušným číslem respondenta napříč celou zprávou.

Pokud se v citacích střídá promluva tazatele a respondenta, případně více respondentů, je používáno standardní označení T - tazatel, R - respondent (v případě více respondentů vyjadřujících se v daném rozhovoru jsou tito odlišeni číslem). Označení typu rozhovoru (E, SZ nebo O i v tomto případě zůstává na konci vybrané citace.

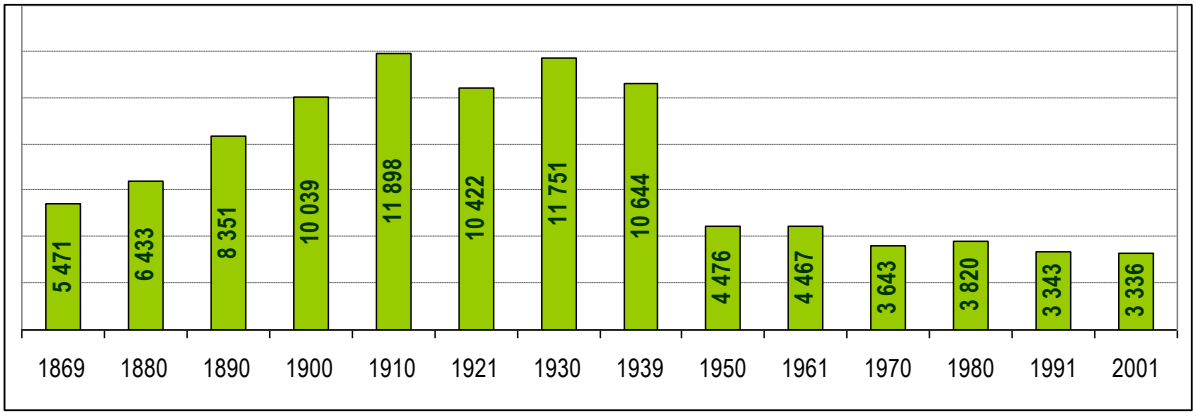
4. Základní charakteristiky obce a jejích obyvatel

4.1. Stručná charakteristika obce

Vejprty jsou obcí lokalizovanou v okrese Chomutov v rámci Ústeckého kraje, spadají do správního obvodu Kadaň. Počet obyvatel obce činil ke konci roku 2010 celkem 3 269 osob, i přesto mají Vejprty již od roku 1617 statut města. Rozloha obce činí 977 ha, město leží v nadmořské výšce 760 m.n.m.

Vejprty byly v minulosti pro své nerostné bohatství hornickým městem, v 16. a 17. století zde převažovala těžba stříbrné rudy, v 19. století byla těžba stříbrných rud definitivně zastavena. Neprosperovalo zde ani zemědělství. Obživu tedy obyvatelé hledali v jiných výrobních odvětvích (např. zbrojní průmysl, textilní průmysl apod.). Počátkem 19. století zde žilo okolo 13 tis. obyvatel, k poklesu počtu obyvatel došlo zejména po 2. světové válce, kdy v roce 1950 bylo sečteno necelých 4,8 tis. obyvatel.

Vývoj počtu obyvatel Vejprt od roku 1869 dle SLDB

Zdroj: ČSÚ

Vlastní Vejprty mají výrazně městský charakter utvářený převážně na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století, kdy prožívalo město období své největší prosperity. Průmyslové revoluci v 19. stol. předcházela vyspělá těžba barevných kovů. Ze stručných dějin města vyplývá, že došlo ke třem hospodářským vrcholům, a to na přelomu 16. a 17. století díky těžbě stříbra, v 2. pol. 18. století rozvojem puškařství a v 2. pol. 19. a poč. 20. století díky mimořádnému rozvoji textilnictví a strojírenství. Naopak k obdobím úpadku patřilo období od 2. čtvrtiny 17. století (30ti-letá válka a období po ní) a zejména pak období po 2. světové válce, ze kterého se město a jeho okolí dodnes nedostalo. Úpadek města i subregionu po 2. světové válce se projevil demoliční přestavbou v jádře města, jejímž výsledkem je neorganická panelová zástavba, postupně upadala i úroveň a funkčnost technické a občanské infrastruktury města. Tradice specializovaných strojírenských (puškařství, textilní a jiné stroje) a textilních (krajkářství, prýmkářství, pletené zboží) výrob zanikla s odchodem německého obyvatelstva[15].

[15] Zdroj: Strategický plán rozvoje Města Vejprty – profil města

Do spádového území Vejprtska patří vedle jeho územního obvodu též územní obvod obce Loučná. Vzhledem k malému počtu obyvatel a malé obslužné atraktivitě Kovářské jako sousedního místního centra plní Vejprty některé obslužné funkce i pro toto spádové území. Funkci spádového středního centra pro Vejprtsko sice plní Chomutov, ale vzhledem k jeho vzdálenosti a obtížné dostupnosti nejsou dojížďkové vztahy intenzivní. Další obsluhu vyššího významu plní města Klášterec a Kadaň[16].

Obec Vejprty se člení na 3 části, vedle nejpočetnější části Vejprty, které čítají více než 95 % obyvatel, sem patří také části obce České Hamry a Výsada.

[16] Zdroj: Strategický plán rozvoje Města Vejprty – profil města

4.2. Populační vývoj obce

4.2.1. Počet obyvatel

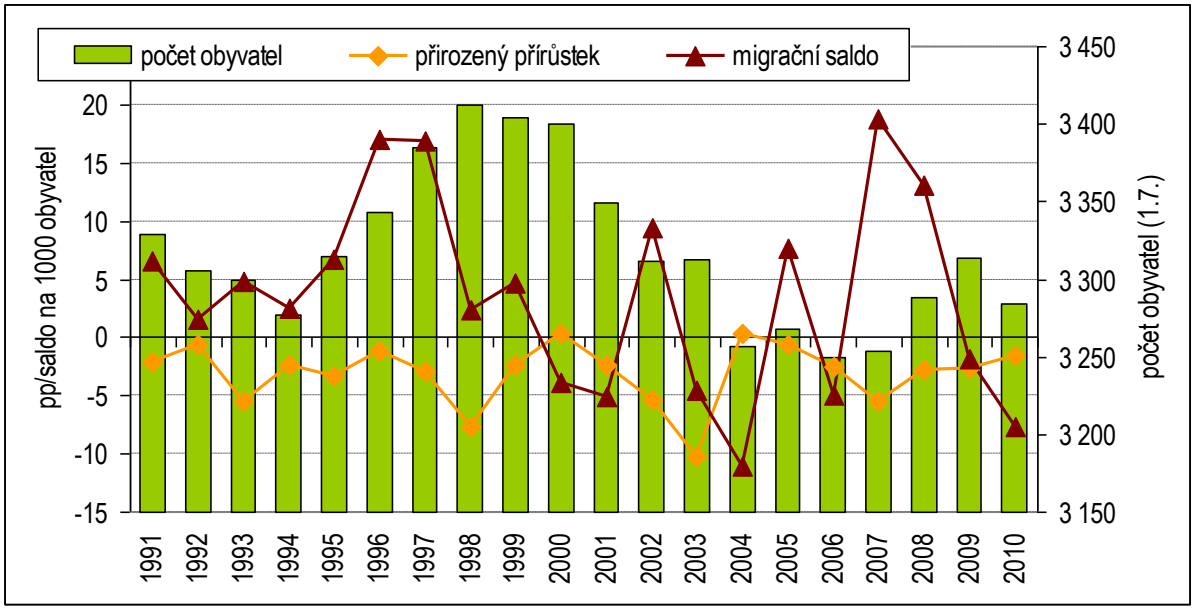
Počet obyvatel Vejprt se v roce 2010 pohyboval okolo 3 300 osob, což je hranice, které dosahoval i v roce 1991. Pokud sledujeme počet obyvatel od roku 1991 podle jednotlivých let, pak zaznamenáváme nejvyšší počet obyvatel v letech 1997 – 2000. Ve všech těchto letech to bylo kolem 3 400 osob. K tomuto nárůstu došlo zejména v důsledku kladného migračního salda. To se v letech 1996 a 1997 pohybovalo okolo 60 osob, do Vejprt se v těchto letech přistěhovalo zhruba 120 osob. Po tomto vzestupu se počet obyvatel Vejprt až do roku 2007 snižoval, a to v důsledku přirozeného i migračního úbytku. V letech 2008 – 2009 pak došlo k dalšímu nárůstu počtu obyvatel v důsledku kladného migračního salda, do Vejprt se v letech 2007 a 2008 přistěhovalo celkem 344 osob. V následujících letech se však počet obyvatel opět snižoval, a to důsledkem jak přirozeného úbytku, tak záporného migračního salda.

Tab. 1: Pohyb obyvatel ve vybraných letech (1991 – 2010), Vejprty

	Počet obyvatel - k 1.7.	Narození	Zemřelí	Přirozený přírůstek	Přistě-hovalí	Vystě-hovalí	Saldo migrace	Celkový přírůstek	Sňatky	Rozvody	Potraty
	Vejprty										
1991	3 329	49	56	-7	139	117	22	15	32	10	-
1996	3 343	42	46	-4	126	69	57	53	16	8	29
2001	3 349	31	39	-8	73	90	-17	-25	15	9	20
2006	3 250	34	42	-8	96	112	-16	-24	12	7	10
2007	3 254	25	43	-18	189	128	61	43	14	4	15
2008	3 288	36	45	-9	155	112	43	34	9	12	12
2009	3 314	37	46	-9	120	126	-6	-15	3	14	18
2010	3 284	32	37	-5	88	113	-25	-30	14	6	8
	Ústecký kraj										
2010	835 796	9 275	8 912	363	7 599	8 115	-516	-153	3 669	2 573	4 329
	na 1000 obyvatel										
	Vejprty										
1991		14,7	16,8	-2,1	41,8	35,1	6,6	4,5	9,6	3,0	-
1996		12,6	13,8	-1,2	37,7	20,6	17,1	15,9	4,8	2,4	8,7
2001		9,3	11,6	-2,4	21,8	26,9	-5,1	-7,5	4,5	2,7	6,0
2006		10,5	12,9	-2,5	29,5	34,5	-4,9	-7,4	3,7	2,2	3,1
2007		7,7	13,2	-5,5	58,1	39,3	18,7	13,2	4,3	1,2	4,6
2008		10,9	13,7	-2,7	47,1	34,1	13,1	10,3	2,7	3,6	3,6
2009		11,2	13,9	-2,7	36,2	38,0	-1,8	-4,5	0,9	4,2	5,4
2010		9,7	11,3	-1,5	26,8	34,4	-7,6	-9,1	4,3	1,8	2,4
	Ústecký kraj										
2010		11,1	10,7	0,4	9,1	9,7	-0,6	-0,2	4,4	3,1	5,2

Zdroj: ČSÚ

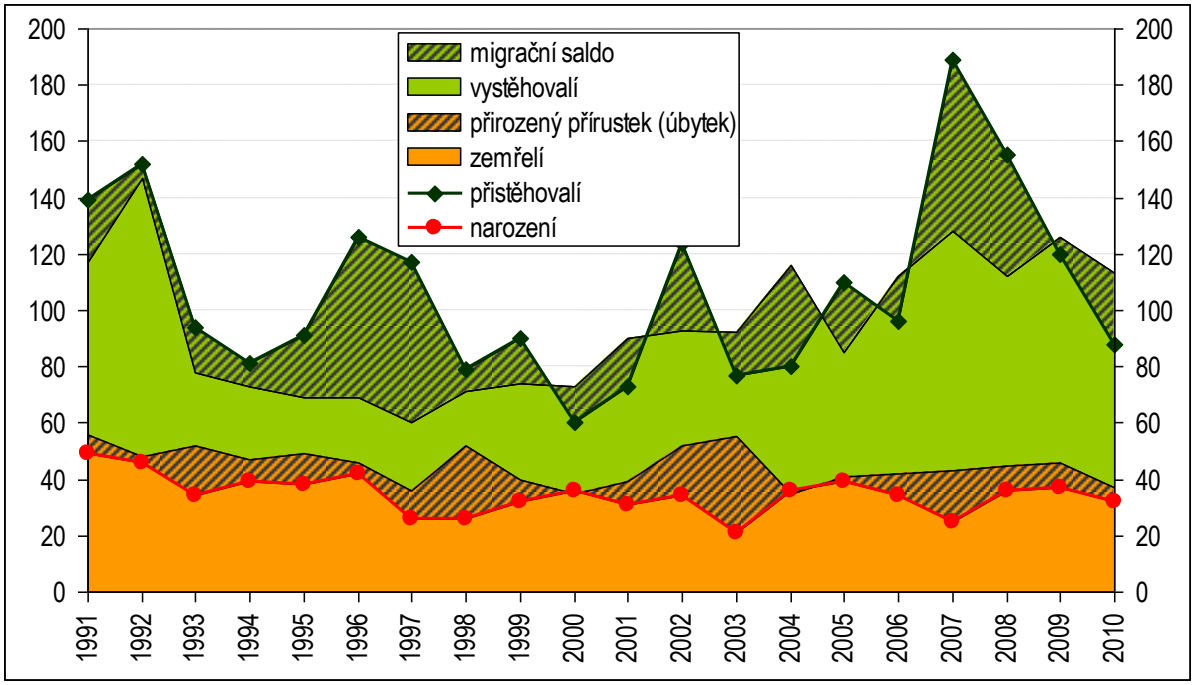
Graf 1: Vývoj počtu obyvatel, Vejprty, 1991 – 2010

Zdroj: ČSÚ

Počet narozených se v posledních letech pohybuje okolo 35 dětí za rok, ve srovnání s rokem 1991 došlo k mírnému poklesu tohoto počtu jak v absolutním, tak v relativním vyjádření na 1000 osob. Počet zemřelých téměř ve všech letech převyšoval počet narozených a populace přirozenou měnou ubývala. Míra tohoto úbytku v jednotlivých letech velice kolísala.

Graf 2: Přirozená měna a migrace obyvatel, Vejprty 1991 – 2010 (abs. počty)

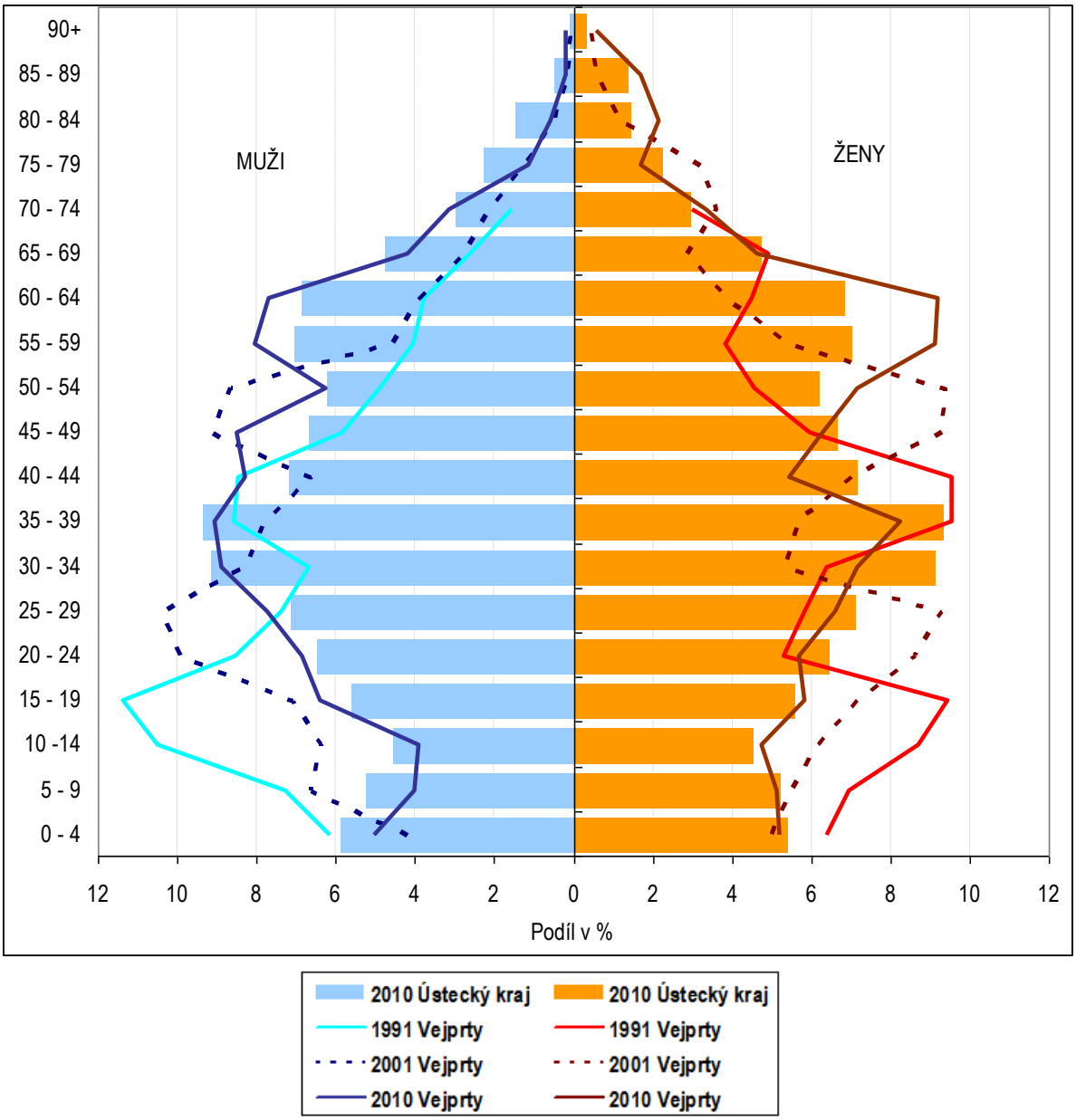

Zdroj: ČSÚ

4.2.2. Věková struktura

Ústecký kraj je dlouhodobě regionem s poměrně mladou věkovou strukturou. Věková struktura populace Vejprt se ve srovnání s krajem Ústeckým jako celkem vyznačuje výrazně vyšším zastoupením osob v produktivním věku. Naopak relativně nízký je zde podíl osob ve věku 65 a více let, a to zejména u mužů v nejstarších věkových kategoriích (viz graf 3). Index stáří zde dosahuje relativně nízkých hodnot, v roce 2010 připadalo 83,6 obyvatel ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let (v kraji Ústeckém to bylo zhruba 91).

Graf 3: Věková struktura, Vejprty 1991, 2001, 2010, Ústecký kraj 2010, v %

Zdroj: ČSÚ

Stejně jako v celé populaci ČR, také zde však dochází ke stárnutí populace, a to zejména zespodu věkové pyramidy, tedy snižováním zastoupení dětské složky populace. V letech 1991 – 2010 zde došlo k poklesu zastoupení dětské složky o 8 p.b. z hodnoty 22 % na současných 14 % (Ústecký kraj

15,3 % v roce 2010), vzrostl však také podíl populace v produktivním věku (ze 68 % na 74 % v roce 2010, Ústecký kraj 71 % v roce 2010). Podíl seniorů činil necelých 12 % (Ústecký kraj 14 %) a ve věku 65 a více let bylo v roce 2010 celkem 382 osob, přitom 86 (70 žen a 16 mužů) z nich bylo 80letých a starších.

Tab. 2: Věková struktura populace Vejprt a Ústeckého kraje, k 31.12., vybrané roky

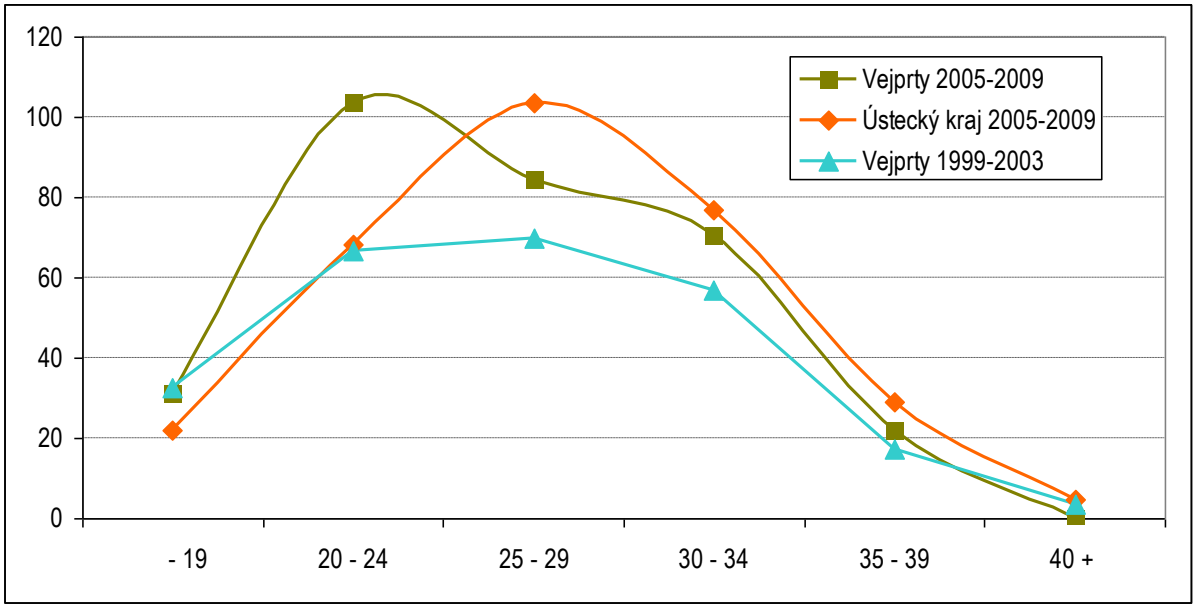
	Vejprty				Ústecký kraj			
	Podíl ve věku (%)			Index stáří*	Podíl ve věku (%)			Index stáří*
	0 - 14	15 - 64	65 +		0 - 14	15 - 64	65 +	
1991	22,4	67,6	10,0	44,5	21,1	67,5	11,4	53,8
1996	19,8	70,4	9,8	49,4	18,5	69,6	11,9	64,3
2001	16,9	73,6	9,5	56,5	16,7	71,1	12,2	73,4
2006	15,2	74,7	10,1	66,6	15,5	71,7	12,8	83,0
2010	14,0	74,3	11,7	83,6	15,3	70,7	14,0	91,2

**Index stáří vyjadřuje počet obyvatel ve věku 65+ na 100 dětí do 15 let*
Zdroj: ČSÚ

4.2.3. Narození

Roční počty narozených dětí jsou relativně nízké na podrobnější analýzu. Pro prezentaci plodnosti podle věku jsme proto vytvořili ukazatel, který udává 5leté průměry v obci Vejprty a v Ústeckém kraji.

Graf 4: Plodnost podle věku, Vejprty a Ústecký kraj, 1999-2009, na 1 000 žen

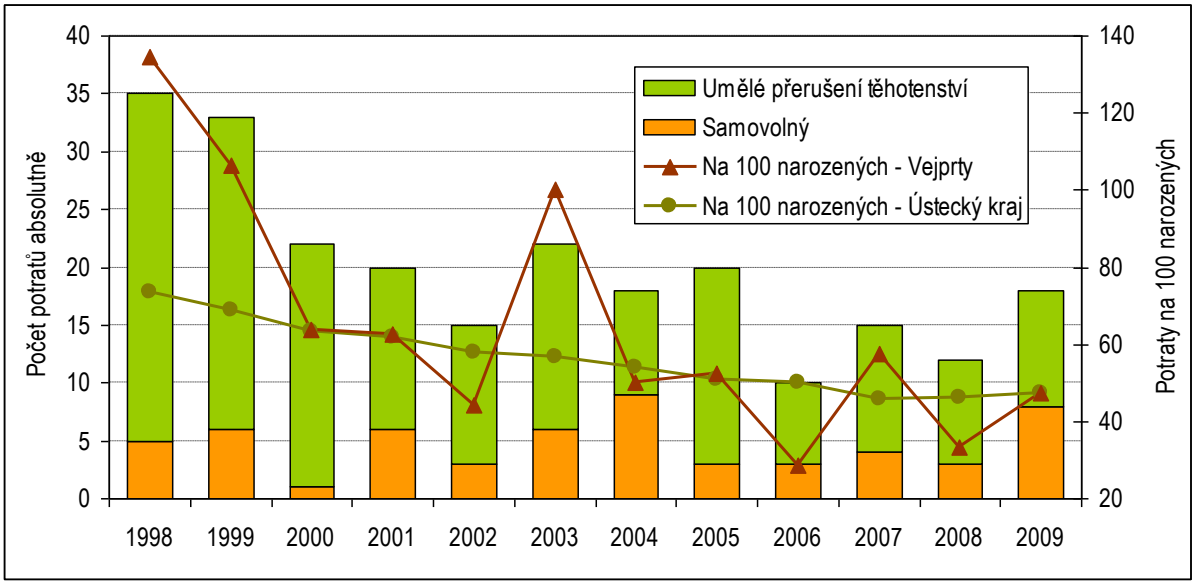
Ukazatel za období 2005-2009 je vypočten jako průměr počtu dětí narozených ženám v dané věkové skupině za roky 2005-2009 vztažený k počtu žen v dané věkové skupině za rok 2007 (31. 12.)
Ukazatel za období 1999-2003 je průměrem počtu dětí narozených ženám v dané věkové skupině v letech 1999-2003 vztažený k počtu žen v dané věkové skupině za rok 2001 (SLDB)
Zdroj: ČSÚ

Z grafu 4 je patrné, že plodnost ve Vejprtech mezi dvěma sledovanými obdobími vzrostla, a to zejména v nižších věkových skupinách žen (20-35 let). Zatímco úhrnná plodnost se pohybovala kolem roku 2001 ve Vejprtech jen lehce nad úrovní 1,2 (podobně tomu bylo v Ústeckém kraji jako celku - 1,25), v roce 2005-2009 se její hodnota výrazně zvýšila na úroveň okolo 1,5 – 1,6 v obou územních celcích (ve Vejprtech mírně vyšší). Ve srovnání s Ústeckým krajem jako celkem vykazují Vejprty mírně vyšší plodnost zejména ve věku 20-24 let. Obecně je Ústecký kraj typický jednou z nejvyšších úrovní plodnosti v rámci regionů ČR, Vejprty z této charakteristiky nijak nevybočují.

4.2.4. Potraty

Počet potratů se dlouhodobě v populaci ČR snižuje. Klesá zejména počet umělých přerušení těhotenství. Počet potratů se ve Vejprtech snížil z 35 v roce 1998 na 10 v roce 2006. Vzhledem k malému počtu obyvatel však není trend jednoznačně klesající a potraty v současné době oscilují okolo hranice 15 potratů ročně. Počet potratů připadajících na 100 narozených je zde zhruba shodný s Ústeckým krajem (47 potratů na 100 narozených v roce 2009), což je ve srovnání s ostatními kraji spíše vyšší údaj. Z celkového počtu potratů činila umělá přerušení těhotenství v posledních 5 letech zhruba 71 %, jejich podíl je ve srovnání s ostatními regiony výrazně vyšší (Ústecký kraj 63 % v roce 2009, ČR 61 %).

Graf 5: Potraty v letech 1998 – 2009 podle druhu, ukazatele potratovosti

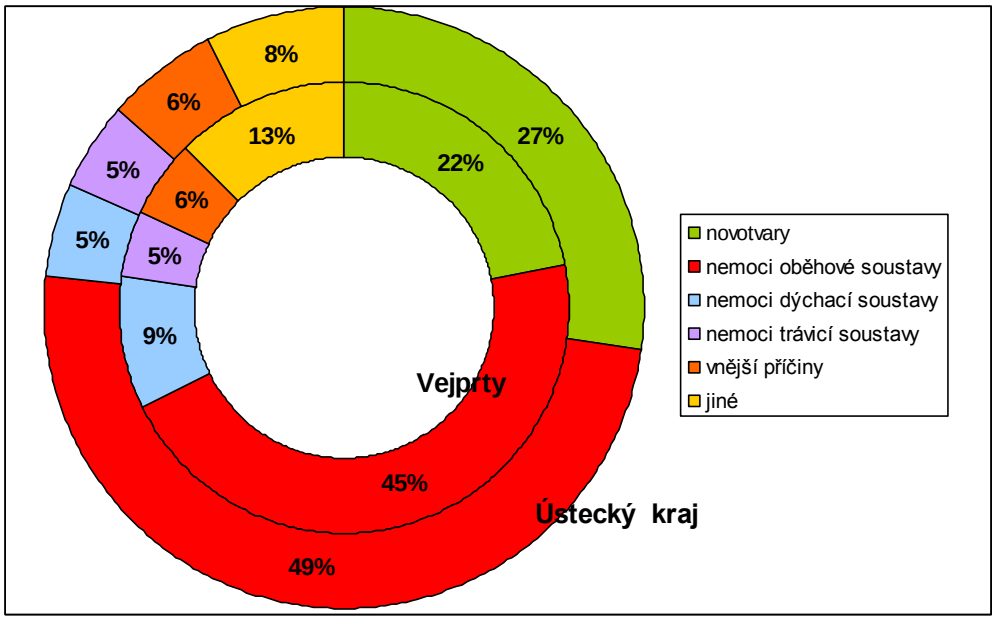
Zdroj: ČSÚ

4.2.5. Zemřelí

Ročně zemře ve Vejprtech okolo 40 osob, v roce 2010 to bylo přesně 37 jedinců. Na 1000 obyvatel tak připadá v průměru za posledních 5 let zhruba 13 úmrtí, což je údaj ve srovnání s Ústeckým krajem vyšší, a to i přesto, že se Vejprty vyznačují relativně mladou věkovou strukturou. Vzhledem k tomu, že Ústecký kraj je obecně charakterizován vyšší hladinou úmrtnosti ve srovnání s ostatními regiony, lze říci, že Vejprty jsou v rámci ČR lokalitou se spíše nepříznivými úmrtnostními poměry. Bohužel

nemáme dostatek dat k tomu, abychom eliminovali vliv věkové struktury, kterou je hladina úmrtnosti výrazně ovlivněna. To platí i pro srovnání úmrtí z hlediska příčin smrti, které je odlišnou věkovou strukturou populace též zatíženo. Ve srovnání s Ústeckým krajem se Vejprty v letech 2005-2010 vyznačovaly nižším zastoupením úmrtí na nemoci oběhové soustavy i na novotvary, vyšší zde naopak bylo zastoupení nemocí dýchací soustavy a ostatních příčin smrti.

Graf 6: Zemřelí podle struktury příčin smrti, průměr let 2005-2010, v %

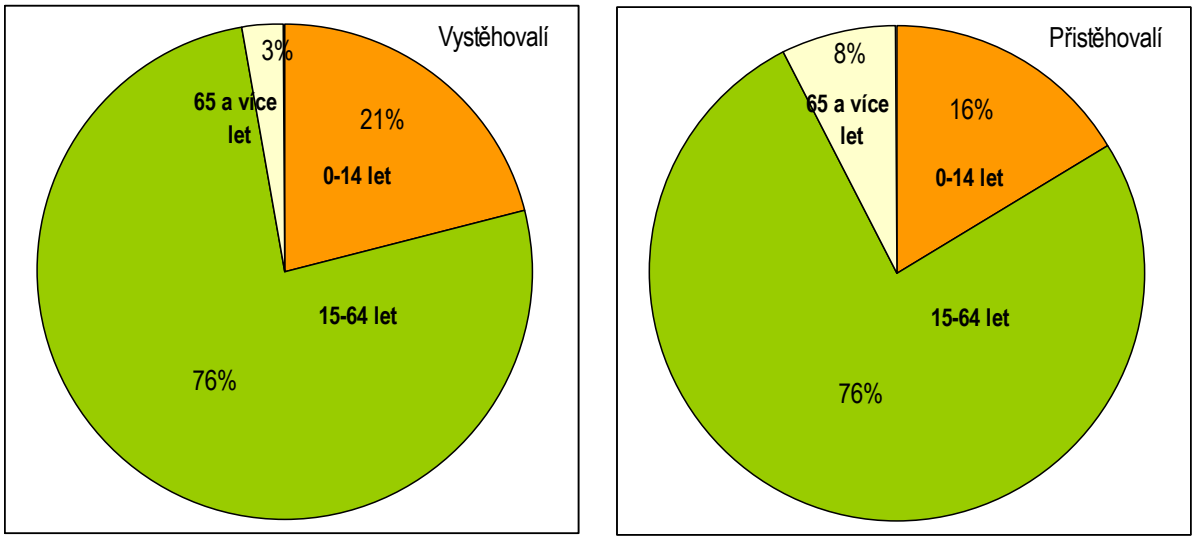

Zdroj: ČSÚ

4.2.6. Migrace

Počet migrantů v jednotlivých letech značně osciloval. Jak jsme již popisovali v kap. 4.2.1, migrace má na populaci Vejprt značný vliv, a to nejen z hlediska počtu, ale i struktury populace. Bohužel o bližší socioekonomické struktuře migrantů nemáme dostatek informací, je však zřejmé, že mezi imigranty jsou zastoupeni častěji muži (55 %) než ženy (45 %), ve srovnání s celkovou strukturou populace je jejich věkový profil mladší. Osoby ve věku 15-64 let jsou zde zastoupeny zhruba 76 %, děti do 15 let představují zhruba 16 % všech přistěhovalých. Naproti tomu se však rodiny s dětmi do 15 let poměrně často vystěhovávají z obce, podíl dětí mezi všemi vystěhovalými v letech 2006-2010 byl 21 %.

Graf 7: Věková struktura přistěhovalých a vystěhovalých, průměr 2006-2010, v %

Zdroj: ČSÚ

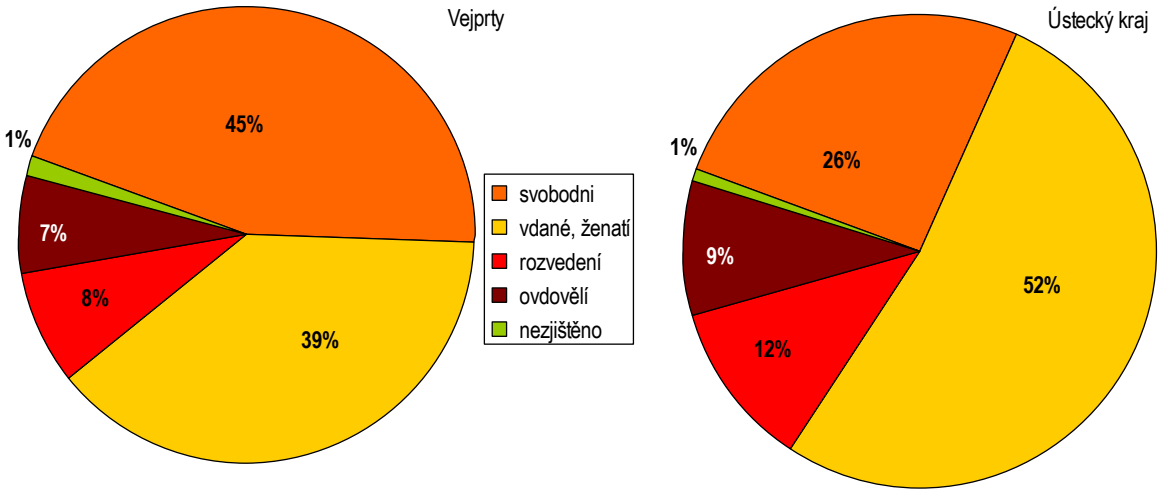
4.3. Sociodemografická struktura populace

O sociodemografické struktuře populace Vejprt máme informace převážně ze SLDB, která byla provedena v letech 1991 a 2001. Bohužel nejsou informace z obou sčítání vždy plně srovnatelné a setkáváme se zde s řadou omezení. Údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 nejsou v době zpracování analýzy k dispozici.

4.3.1. Rodinný stav

Z hlediska rodinného stavu máme za rok 1991 pouze informaci o počtu osob žijících v manželství a mimo něj. Podíl vdaných či ženatých činil v roce 1991 ve Vejprtech necelých 40 %, v roce 2001 to bylo 39 %, což je ve srovnání s Ústeckým krajem relativně nízký podíl (Ústecký kraj měl v roce 2001 celkem 52 % osob žijících v manželství). Naproti tomu Vejprty vykazují výrazně vyšší podíl osob svobodných, které zde tvoří 45 % oproti Ústeckému kraji, kde je dosud svobodná čtvrtina populace. To je samozřejmě částečně ovlivněno i výrazně mladší věkovou strukturou Vejprt.

Graf 8: Struktura populace dle rodinného stavu, 2001, v %

Zdroj: ČSÚ

4.3.2. Vzdělání

Z hlediska vzdělání vykazují Vejprty výrazně nižší podíl vysokoškoláků ve srovnání s Ústeckým krajem jako celkem. Vysokoškoláci se podílejí na populaci ve věku 15 let a více zhruba 2 % (v Ústeckém kraji to bylo v roce 2001 téměř 9 %). Naopak výrazně vyšší je zde zastoupení osob se základním a nižším vzděláním (celkem 38 % v roce 2001, v Ústeckém kraji to bylo zhruba 23 %).

Tab. 3: Struktura populace dle vzdělání (populace ve věku 15+), v %

	Vejprty		Ústecký kraj
	1991	2001	2001
Bez vzdělání	7,2	6,0	0,4
Základní a neukončené základní	42,4	32,5	23,0
Vyuč. a střední odborné bez maturity	34,3	37,0	38,0
Úplné střední s maturitou	13,8	17,2	24,9
Vyšší odborné a nástavbové	0,0	2,5	3,5
Vysokoškolské	1,5	2,0	8,9
Nezjištěné vzdělání	0,7	2,7	1,3

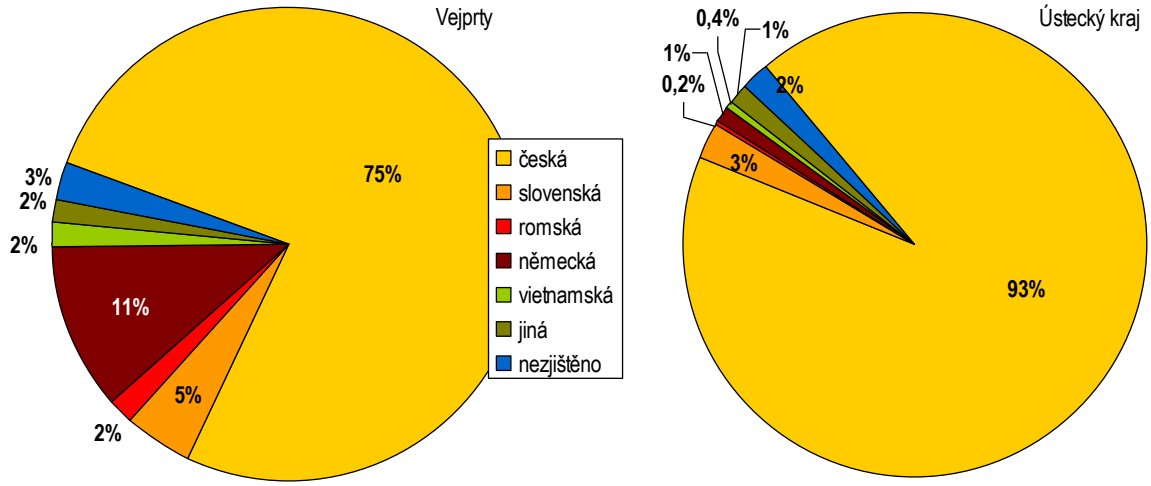
Zdroj: ČSÚ

Mezi roky 1991 a 2001 došlo k poklesu podílu osob, které nemají ani ukončené středoškolské vzdělání, nárůst podílu pak zaznamenáváme např. u osob s maturitou a u těch, kteří vystudovali vyšší odbornou školu či nástavbové studium.

4.3.3. Národnost

Národnostní struktura populace Vejprt se poněkud odlišuje od průměru Ústeckého kraje, což vyplývá patrně z historického vývoje místního osídlení. K české (moravské nebo slezské) národnosti se ve Vejprtech hlásilo v roce 2001 jen něco málo přes 3/4 populace, což je výrazně méně než v průměru v Ústeckém kraji (93 %). Naproti tomu častěji – u více než desetiny osob je zde zastoupena národnost německá, dále pak slovenská (5 %) či romská (necelá 2 %).

Graf 9: Struktura populace dle národnosti, 2001, v %

Zdroj: ČSÚ

K Romské národnosti se v roce 2001 přihlásilo ve Vejprtech celkem 57 osob, což je výrazně méně než v roce předchozího sčítání, kdy celkem 131 osob uvedlo romskou národnost. Národnost nebyla zjištěna u 85 osob bydlících ve Vejprtech.

4.3.4. Domácnosti

Při SLDB 2001 bylo ve Vejprtech sečteno celkem 1 165 bytových domácností, 1 284 hospodařících a 1 299 cenzových[17]. Ve srovnání s rokem 1991 se počet domácností zvýšil u všech typů domácností, nejvýrazněji však vzrostl počet domácností cenzových (o 18 %), naproti tomu počet bytových domácností vzrostl jen o necelou desetinu.

Z celkového počtu cenzových domácností tvořily v roce 2001 zhruba 53 % rodiny úplné, což je ve srovnání s rokem 1991 zhruba o 10 p.b. méně. Neúplných rodin sice přibylo, jejich podíl na celkovém počtu domácností se však příliš nezměnil a v obou sledovaných letech sčítání představovaly tyto rodiny zhruba 13 % všech domácností, stejně jako v kraji Ústeckém. Výrazně mezi oběma sčítáními lidu vzrostl ve Vejprtech počet vícečlenných nerodinných domácností. Zatímco v roce 2001 jich bylo evidováno 42, v roce 1991 byly sečteny pouze 2 takové domácnosti.

Nejvýrazněji početně nabyly na významu domácnosti jednotlivců, jichž bylo ve Vejprtech v roce 2001 zhruba 400, tj. 30 % celkového počtu cenzových domácností.

Tab. 4: Struktura domácností, 1991, 2001

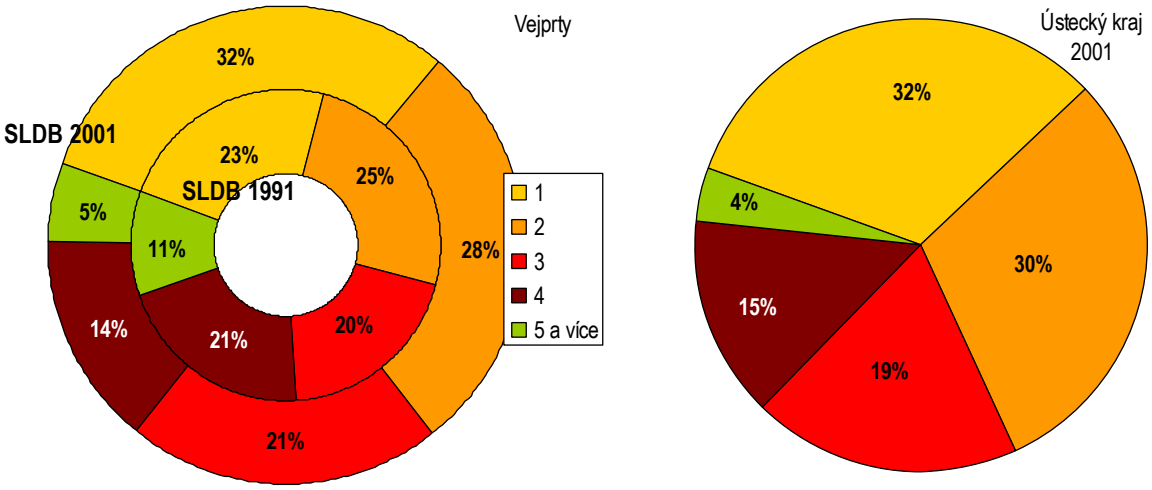
	Vejprty				Ústecký kraj 2001 v %
	1991		2001		
	abs.	v %	abs.	v %	
Cenzové domácnosti celkem	**1 101**	**100,0**	**1 299**	**100,0**	**100,0**
v tom:					
úplné rodiny	689	62,6	686	52,8	51,5
bez závislých dětí	268	24,3	337	25,9	27,6
se závislými dětmi	421	38,2	349	26,9	23,9
neúplné rodiny	152	13,8	173	13,3	13,7
bez závislých dětí	64	5,8	67	5,2	4,7
se závislými dětmi	88	8,0	106	8,2	9,1
vícečlenné nerodinné domácnosti	2	0,2	42	3,2	2,1
domácnosti jednotlivců	258	23,4	398	30,6	32,6
z toho bydlící samostatně	240	21,8	304	23,4	

Zdroj: ČSÚ

Zatímco se mezi oběma sčítáními výrazně zvýšil počet bytových domácností se 2 a více cenzovými domácnostmi, průměrná velikost cenzových domácností se snížila. V roce 2001 měla domácnost ve Vejprtech v průměru zhruba 2,38 členů. Ve srovnání s Ústeckým krajem je průměrná velikost cenzové domácnosti nepatrně vyšší, rozdíl však není příliš výrazný (velikost domácnosti v Ústeckém kraji činila v roce 2001 v průměru 2,28 osob). Z hlediska velikosti domácností se největší změny mezi oběma sčítáními projevily v nárůstu počtu i podílu domácností jednotlivců (nárůst o 9 p.b.), naproti tomu se výrazně snížilo zastoupení 4 a vícečlenných domácností (pokles ze 32 % na 19 %).

[17] *Cenzová domácnost* - nejmenší kolektivita osob, spjatá **společným bydlením, společným hospodařením a většinou i příbuzenskými vztahy**. Dělí se na úplné rodinné domácnosti, neúplné rodinné domácnosti, vícečlenné nerodinné domácnosti a domácnosti jednotlivců.

Graf 10: Domácnosti (cenzové) podle počtu členů, v %

Zdroj: ČSÚ

4.4. Bydlení

Podle výsledků SLDB z roku 2001 bydleli obyvatelé Vejprt ve 1 165 bytech. Ve srovnání s rokem 1991 došlo k nárůstu počtu bytů zhruba o stovku. Charakter bytového a domovního fondu odpovídá historickému vývoji osídlení Vejprt, kdy po 2. světové válce odsunem značné části obyvatelstva docházelo k chátrání řady domů, následně byly stovky domů postupně zbourány. Od r. 1965 byly stavěny nové panelové domy (zejména pro vystěhované obyvatele z likvidované Písečnice) a pro rodiny příslušníků vojenského útvaru. V roce 2001 bylo zhruba 40 % bytů v domech postavených před rokem 1945. Výstavba panelových domů po roce 1965 se projevuje vysokým, zhruba třetinovým zastoupením bytů v domech z let 1971-1981, v období po roce 1991 bylo postaveno zhruba 130 bytů, tedy desetina bytového fondu.

Po roce 2001 bytová výstavba stagnovala, pouze v roce 2009 zaznamenáváme 1 dokončený byt.

Tab. 5: Struktura bytového fondu podle období výstavby domu, Vejprty, Ústecký kraj

	-1919	1920-1945	1946-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2001	nezjištěno	celkem
	absolutně							
Vejprty 1991	299	299	102	362	5	-	-	1 067
Vejprty 2001	267	233	110	369	28	134	24	1 165
	v %							
Vejprty 1991	28,0	28,0	9,6	33,9	0,5	-	-	100
Vejprty 2001	22,9	20,0	9,4	31,7	2,4	11,5	2,1	100
Ústecký kraj 2001	13,2	12,8	23,9	23,1	19,6	6,1	1,2	100

Zdroj: ČSÚ

Zhruba 81 % bytů bylo v roce 2001 zařazeno do I. kategorie. Ve srovnání s rokem 1991 se počet bytů I. kategorie výrazně zvýšil, a to o více než 300 jednotek. Naproti tomu ubylo bytů II. kategorie, lze tedy konstatovat, že řada bytů II. kategorie byla upravena na byty I. kategorie.

Ve srovnání s Ústeckým krajem jako celkem lze říci, že úroveň bydlení z hlediska kategorie bydlení je ve Vejprtech horší. Častěji jsou zde zastoupeny byty II. a vyšší kategorie, v roce 2001 vykazoval Ústecký kraj téměř 90 % bytů I. kategorie.

Tab. 6: Struktura bytového fondu podle kategorie bydlení, Vejprty, Ústecký kraj

	Kategorie bydlení					Celkem
	I.	II.	III.	IV.	nezjištěno	
	absolutně					
Vejprty 1991	610	353	54	50		1 067
Vejprty 2001	947	129	32	25	32	1 165
	v %					
Vejprty 1991	57,2	33,1	5,1	4,7	0,0	100
Vejprty 2001	81,3	11,1	2,7	2,1	2,7	100
Ústecký kraj 2001	89,2	7,0	1,8	1,0	1,0	100

Zdroj: ČSÚ

Z hlediska počtu pokojů lze naopak říci, že ve Vejprtech jsou četněji zastoupeny byty s více pokoji než v kraji Ústeckém, přičemž mezi roky 1991 a 2001 nedošlo ve Vejprtech k významnějším změnám ve struktuře bytů podle počtu pokojů. Zhruba 2/3 bytů v roce 2001 byly 3 a vícepokojové. Otázkou však je, jakou rozlohu tyto pokoje, event. byty ve skutečnosti mají. Z tab. 8 vyplývá, že byty ve Vejprtech jsou ve srovnání s Ústeckým krajem v průměru větší, a to cca o 5 m^2. Větší je také obytná plocha připadající v průměru na jednu osobu. Zatímco ve Vejprtech připadalo v roce 2001 na 1 osobu 19,1 m^2, v Ústeckém kraji to bylo 18,5 m^2 , a to i přes to, že Vejprty vykazují vyšší průměrný počet osob na jeden byt. Ve srovnání s rokem 1991 se ve Vejprtech průměrná obytná plocha na byt i na osobu zvýšila, poklesl naopak průměrný počet osob na byt.

Tab. 7: Struktura bytového fondu podle počtu pokojů, Vejprty, Ústecký kraj

	Počet pokojů						Celkem
	1	2	3	4	5+	nezjištěno	
	absolutně						
Vejprty 1991	84	284	474	131	94	-	1 067
Vejprty 2001	106	289	512	116	109	33	1 165
	v %						
Vejprty 1991	7,9	26,6	44,4	12,3	8,8	-	100,0
Vejprty 2001	9,4	25,5	45,2	10,2	9,6	-	100,0
Ústecký kraj 2001	14,8	34,2	35,0	11,2	4,7	-	100,0

Zdroj: ČSÚ

Tab. 8: Charakteristiky bydlení, Vejprty, Ústecký kraj

	Vejprty		Ústecký kraj 2001
	1991	2001	
Osob na byt	2,8	2,6	2,5
Obytné plochy na byt (v m^2)	48,0	51,3	46,0
Obytné plochy na osobu (v m^2)	16,9	19,1	18,5

Zdroj: ČSÚ

Stejně jako v Ústeckém kraji i ve Vejprtech je převážná část bytů v bytových domech (65 % bytů v roce 2001). Na rodinné domy připadá zhruba třetina všech bytů, počet bytů v ostatních budovách je zanedbatelný. Uvedené zastoupení se mezi lety 1991 a 2001 nijak výrazně nezměnilo.

Tab. 9: Struktura bytového fondu podle druhu domu

	Vejprty (abs.)		Vejprty (v %)		Ústecký kraj 2001 (v %)
	1991	2001	1991	2001	
Rodinné domy	333	387	31,2	33,2	30,1
Bytové domy	720	758	67,5	65,1	69,1
Ostatní budovy	14	20	1,3	1,7	0,8
Celkem	1 067	1 165	100,0	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ

4.5. Školství

Vzdělávání žáků v obci Vejprty zajišťuje Základní škola a mateřská škola Vejprty (www.zsvejprty.cz). K připojení mateřské školy ke škole základní však došlo až v roce 2010, dříve působily obě školy samostatně.

Kapacita mateřské školy se v letech 2008-2009 pohybovala okolo 70 dětí, které byly rozděleny do 3, resp. 4 tříd. Pedagogické vedení zajišťuje celkem 6 učitelů mateřské školy.

Tab. 10: Vzdělávání v mateřské škole, Vejprty, vybrané roky

	30.9.2008	30.9.2009
Počet škol	1	1
Počet běžných tříd	4	3
Počet speciálních tříd	–	–
Počet dětí v běžných třídách	74	65
Počet dětí ve speciálních třídách	–	–
Počet učitelů ve školách	6	6

Zdroj: ÚIV

Základní škola k začátku školního roku 2008/2009 disponovala 10 samostatnými kmenovými učebnami, 10 odbornými učebnami, ke škole náleží školní jídelna a družina (provozovaná ráno před zahájením výuky od 6.15 hod a odpoledne do 17 hodin). Během školního roku 2009/2010 školní družina disponovala 3 odděleními s celkovým počtem 69 žáků. Mimo jiné při ZŠ působí také školní klub s 12 zájmovými skupinami. Ve školním roce 2009/2010 bylo v ZŠ Vejprty v 9 běžných třídách celkem 177 žáků, přitom 103 na 1. stupni, 74 v rámci 2. stupně. Ve srovnání s rokem 2008/2009 došlo k poklesu počtu žáků o zhruba 20 osob, čímž se snížil i počet běžných tříd o 1. V rámci školy bylo k 30.6.2010 vedeno celkem 8 integrovaných žáků, z toho 4 žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, 2 žáci s vadou řeči. Co se týče absolventů školy (celkem 19 žáků z 9. ročníku), značná část jich byla přijata na střední školy např. v Chomutově (Střední zdravotnická škola, SPŠ a VOŠ), Mostě, ale i v některých dalších obcích zejména z daného kraje (Děčín, Teplice, Klášterec nad Ohří apod.). V samotné obci není žádná škola zaměřená na středoškolské vzdělávání, za tímto typem vzdělávání musí studenti dojíždět. V souhrnu dojíždělo do školy v roce 2001 zhruba 32 % žáků, studentů a učňů. Nejčastějšími lokalitami dojížďky byla města Chomutov a Kadaň.

Tab. 11: Vzdělávání v základních školách podle typu tříd, Vejprty, vybrané roky

		30.9.2008	30.9.2009			30.9.2008	30.9.2009
Běžné třídy	Počet škol	1	1	Speciální třídy	Počet škol	1	1
	Počet tříd	10	9		Počet tříd	5	4
	Počet žáků	194	177		Počet žáků	45	43

Zdroj: ÚIV

Vedle základní školy s běžnými třídami ve Vejprtech působí také Základní škola a Praktická škola Vejprty (http://www.skolavejprty.cz). V rámci této školy je provozována jedna třída přípravná (v

rámci přípravné třídy je vzděláváno celkem 11 dětí), dále pak 4 speciální třídy a 2 třídy pomocné (Praktická škola). Celková kapacita školy je 85 žáků, škola je zaměřena na vzdělávání žáků se speciálními potřebami.

4.6. Ekonomika

4.6.1. Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity

V roce 2001 bylo ve Vejprtech zhruba 50 % obyvatel ekonomicky aktivních, z tohoto počtu (1 676 osob) však bylo pouze 80 % osob zaměstnaných, relativně vysoký zde byl počet nezaměstnaných (320 osob). Tento počet se mezi roky 1991 a 2001 výrazně zvýšil, naproti tomu poklesl počet žen na mateřské dovolené. Z ekonomicky neaktivních se mezi dvěma sčítáními v souladu se stárnutím populace zvýšil počet nepracujících důchodců.

Tab. 12: Obyvatelstvo Vejprt dle ekonomické aktivity, 1991 a 2001

	Vejprty (abs.)		Vejprty (v %)		Ústecký kraj 2001 (v %)
	1991	2001	1991	2001	
Obyvatelstvo celkem	3 320	3 336	100,0	100,0	100,0
Ekonomicky aktivní celkem	1 652	1 676	49,8	50,2	52,0
zaměstnaní	1 614	1 356	48,6	40,6	43,9
ženy na mateřské dovolené	83	34	2,5	1,0	0,9
nezaměstnaní	38	320	1,1	9,6	8,1
Ekonomicky neaktivní celkem	1 667	1 606	50,2	48,1	46,8
nepracující důchodci	594	750	17,9	22,5	20,9
ostatní ekonomicky neaktivní	1 073	856	32,3	25,7	25,8
Osoby s nezjištěnou ekonomickou aktivitou	1	54	0,0	1,6	1,2

Pozn.: Podíly jsou ve všech případech vztahovány k obyvatelstvu celkem.
Zdroj: ČSÚ

Ekonomicky aktivní osoby můžeme členit podle toho, v jakém ekonomickém odvětví působí. Zhruba 29 % ekonomicky aktivních ve Vejprtech působí v oblasti průmyslu, zemědělství se věnují jen necelá 3 %. Další významnou složku představují osoby zaměstnané ve školství, ve zdravotnictví či v sociální oblasti. Podíl takových osob je ve Vejprtech zhruba 15% a je vyšší než v kraji Ústeckém jako celku. Poměrně časté je ve Vejprtech zaměstnání v sektoru služeb, jako je např. pohostinství či ubytování a ostatní veřejné a osobní služby. Pokud shrneme všechna odvětví, která lze charakterizovat jako služby, pak zde bylo zaměstnáno zhruba 58 % obyvatel. Ve srovnání s rokem 1991 došlo k poklesu zaměstnaných v oblasti průmyslu, nárůst zaznamenáváme právě u služeb.

Tab. 13: Struktura obyvatel dle OKEČ, 2001 (pouze ekonomicky aktivní osoby)

	Vejprty		Ústecký kraj
	abs.	v %	v %
Celkem	1 676	100	100
Zemědělství, lesnictví, rybolov	46	2,7	3,1
Průmysl	480	28,6	28,7
Stavebnictví	120	7,2	8,3
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřební zboží	145	8,7	9,7
Pohostinství a ubytování	93	5,5	3,3
Doprava, pošty a telekomunikace	62	3,7	7,5
Peněžnictví a pojišťovnictví	6	0,4	1,7
Činnosti v oblasti nemovitostí, služby pro podniky, výzkum	26	1,6	4,1
Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení	146	8,7	6,4
Školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnost	257	15,3	10,5
Ostatní veřejné a osobní služby	157	9,4	5,1
Nezjištěné odvětví	138	8,2	11,4

Zdroj: ČSÚ

4.6.2. Ekonomické subjekty

Celkem bylo v roce 2010 ve Vejprtech evidováno 661 ekonomických subjektů, z toho zhruba polovina aktivních. Počet ekonomických subjektů se v letech 2006 až 2008 zvyšoval, v dalších dvou letech však poklesl. Ve srovnání s rokem 2006 se však jejich počet zvýšil o zhruba 30 subjektů.

Tab. 14: Vývoj počtu ekonomických subjektů mezi lety 2006-2010, Vejprty

Rok	2006	2007	2008	2009	2010
Počet subjektů	629	663	688	677	661

Zdroj: ČSÚ

Z celkového počtu ekonomických subjektů se jednalo převážně (cca 45 %) o subjekty v oblasti obchodu, prodeje a oprav motorových vozidel a zboží a pohostinství. Dalších zhruba 12 % subjektů bylo v roce 2010 z oblasti průmyslu, zhruba shodný podíl představovaly subjekty z oblasti stavebnictví.

Tab. 15: Počet ekonomických subjektů podle OKEČ, Vejprty, 2010

	Absolutně	V %
Celkem	677	100,0
Zemědělství, lesnictví, rybolov	35	5,2
Průmysl	84	12,4
Stavebnictví	88	13,0
Doprava a spoje	11	1,6
Obchod, prodej a opravy motorových vozidel a spotřebního zboží a pohostinství	303	44,8
Ostatní obchodní služby	68	10,0
Veřejná správa, obrana, povinné sociální pojištění	2	0,3
Školství a zdravotnictví	18	2,7
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	68	10,0

Zdroj: ČSÚ

4.6.3. Vyjížďka za prací

Vzhledem k relativně malé kapacitě pracovních míst jsou obyvatelé Vejprt nuceni poměrně často za prací vyjíždět do okolních měst. Za prací vyjíždělo v roce 2001 celkem 313 zaměstnaných osob, tj. 23 % všech zaměstnaných, přitom téměř 200 osob vyjíždělo za prací denně. Z těch, kdo vyjížděli denně, zhruba polovina osob dojížděla dobu kratší než 30 minut, naopak přibližně pětina pak déle než hodinu.

Tab. 16: Nejčastější lokality vyjížďky z Vejprt, 2001, počty vyjíždějících osob

	Zaměstnaní	Žáci, studenti
Chomutov	51	32
Kadaň	21	31
Klášterec nad Ohří	26	11
Kovářská	39	9
Loučná	28	0
Hl. m. Praha	49	17
Vyjíždí v rámci okresu celkem	187	90
Vyjíždí do jiných okresù celkem	119	88
Vyjíždí do zahraničí	7	3
Vyjíždějící z obce úhrnem	313	181

Zdroj: ČSÚ

Nejčastějšími lokalitami, kam obyvatelé Vejprt za prací dojížděli, jsou Chomutov, dále pak Kovářská, Loučná, poměrně značný počet (49) osob vyjížděl do Hl. m. Prahy. Naopak do obce v roce 2001 dojíždělo celkem 212 osob za prací, z toho 172 denně.

Tab. 17: Bilance dojížďky za prací ve Vejprtech, 2001

	Zaměstnané osoby	Dojíždějící do obce		Vyjíždějící z obce		Saldo dojížďky		Obsazená pracovní místa	
		celkem	z toho denně	celkem	z toho denně	celkem	z toho denně	celkem	na 1000 zaměstnaných*
Vejprty	1 351	212	172	313	194	-101	-22	1 250	925

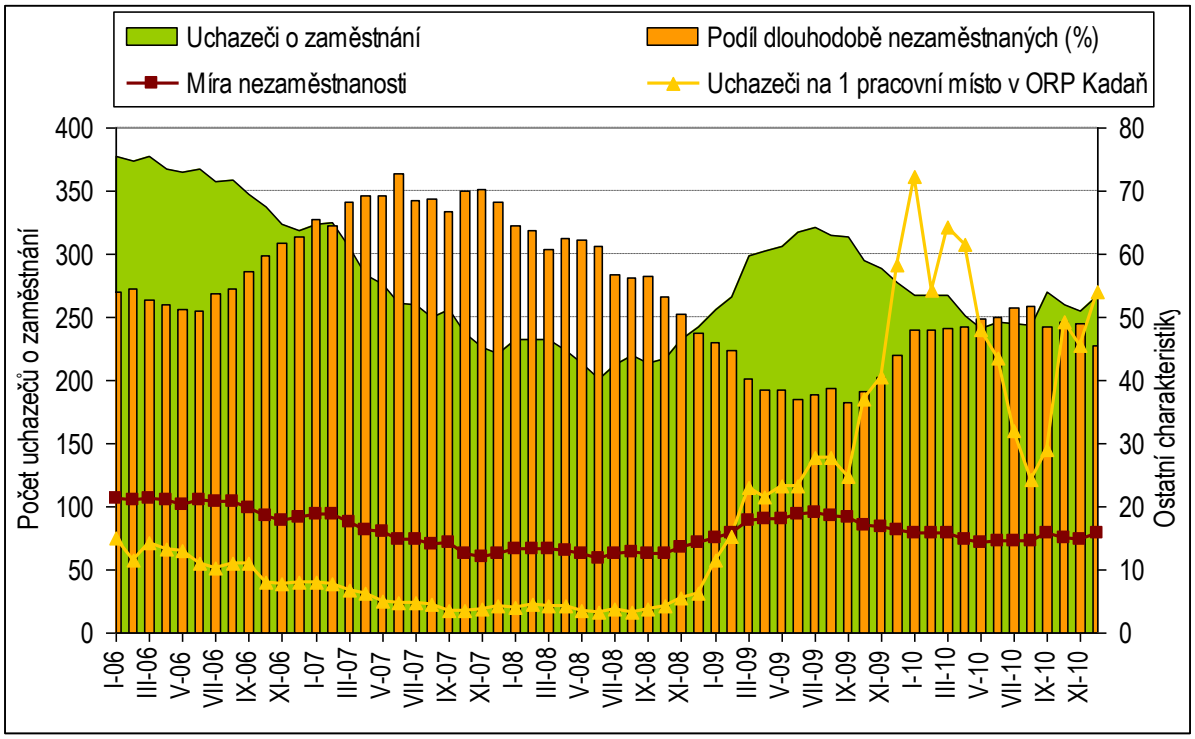
**bydlících na daném území*
Zdroj: ČSÚ

4.6.4. Nezaměstnanost

Vejprty jsou lokalitou dlouhodobě charakterizovanou vysokou nezaměstnaností, což souvisí zejména s úpadkem ekonomického rozvoje města po 2. světové válce a rovněž s relativně nepříznivou strukturou populace jak z hlediska věku, tak z hlediska vzdělání. Zatímco v roce 2010 činila míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji zhruba 14 %, v rámci obce s rozšířenou působností (ORP) Kadaň to bylo necelých 12 % a Vejprty vykazovaly více než 15 % nezaměstnaných. Počet uchazečů o zaměstnání se v letech 2006-2010 pohyboval mezi 380 (leden 2006) a 200 (červenec 2008) osobami. Zatímco v období leden 2006-červenec 2008 se počet nezaměstnaných plynule každým měsícem snižoval (až na drobné výkyvy), v průběhu dalších 12 měsíců pak počet nezaměstnaných plynule rostl

až ke zhruba 320 nezaměstnaným v červenci 2009. V následujících měsících se počet nezaměstnaných spíše snižoval a ke konci roku 2010 činil 268 osob.

Graf 11: Vývoj nezaměstnanosti v letech 2006-2010, Vejprty

Zdroj: MPSV

Míra nezaměstnanosti dosáhla nejvyšších hodnot v roce 2006, následně poklesla a v roce 2009 opět vzrostla na hodnoty těsně pod 20 %. V prosinci 2010 její hodnota činila 15,7 %.

Počet volných pracovních míst je v samotné obci Vejprty dlouhodobě velice nízký, přičemž v průběhu roku 2010 dosáhl nulové úrovně. V rámci ORP Kadaň, kam Vejprty spadají, sice bylo evidováno v některých měsících až 500 volných míst (květen 2007 - květen 2008), od konce roku 2008 však počet volných míst v ORP Kadaň výrazně klesal a v průběhu roku 2010 zde již bylo jen okolo 60 volných míst.

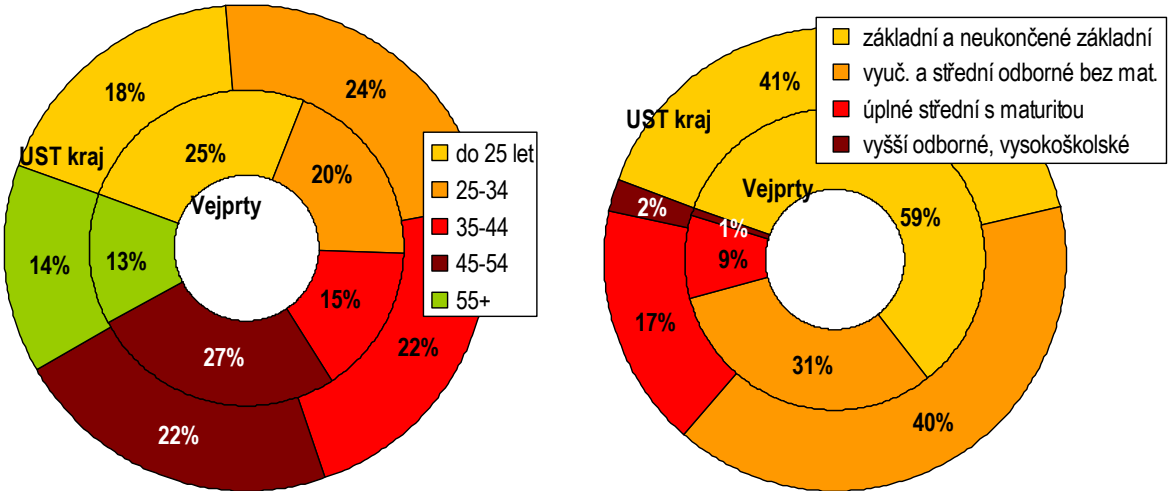
Tab. 18: Vývoj nezaměstnanosti ve Vejprtech od roku 2006

	Vejprty						ORP Kadaň	
	Uchazeči o zaměstnání	Nezam. déle než 12 měs.	Volná prac. místa	Míra nezam. (%)	Uchazeči na 1 pracovní místo	Podíl dlouhodobě nezam. (%)	Uchazeči na 1 pracovní místo	Volná pracovní místa
2006	315	173	6	18,9	53,3	54,9	10,9	289
2007	269	184	13	15,2	20,0	68,4	5,0	430
2008	223	129	12	12,9	18,6	57,9	4,1	396
2009	297	118	3	17,4	101,7	39,9	22,1	125
2010	257	126	0	15,1	-	48,9	44,1	63

Zdroj: MPSV

Pokud sledujeme podrobněji strukturu nezaměstnaných ve Vejprtech, pak zhruba 25 % představují osoby do 25 let věku, jejichž zastoupení je zde vyšší než v Ústeckém kraji jako celku. To pravděpodobně souvisí s mladší věkovou strukturou populace Vejprt jako takovou. Výrazné rozdíly jsou však zřejmé při zhodnocení vzdělanostní struktury, neboť velmi často jsou mezi nezaměstnanými ve Vejprtech osoby se základním a nižším vzděláním. Ty čítají 59 % všech nezaměstnaných osob v letech 2009 a 2010 (v Ústeckém kraji to bylo o 18 p.b. méně). Osoby bez maturity tak představovaly 90 % všech nezaměstnaných ve Vejprtech. Zhruba 3 % všech nezaměstnaných představují absolventi, tedy osoby, které právě ukončily studium.

Graf 12: Struktura nezaměstnaných podle věku a vzdělání, průměr let 2009 a 2010 (údaj k 31.12)

Zdroj: ČSÚ

Z hlediska délky nezaměstnanosti můžeme sledovat např. podíl osob, které jsou nezaměstnané déle než 12 měsíců, přičemž tento podíl plynule reaguje na vzestup a pokles nezaměstnanosti a v období rostoucí nezaměstnanosti zpravidla klesá, avšak pouze dočasně. Vzestup podílu dlouhodobě nezaměstnaných se pak projeví až s určitým odstupem po nárůstu míry nezaměstnanosti. V roce 2010 Vejprty vykazovaly zhruba polovinu nezaměstnaných po dobu delší než 12 měsíců. Ve srovnání s rokem 2009 se tento podíl zvýšil zhruba o 10 p.b. (viz tab. 19). Zhruba 29 % nezaměstnaných bylo nezaměstnáno déle než 24 měsíců, tento podíl se mezi roky 2009-2010 výrazněji nezměnil.

Tab. 19: Struktura nezaměstnaných podle délky nezaměstnanosti, Vejprty, 2009 a 2010, v % (k 31.12.)

	Do 3 měsíců	3 až 6 měsíců	6 až 9 měsíců	9 až 12 měsíců	12 až 24 měsíců	24 měsíců a více
2009	17,6	11,8	14,3	12,5	15,1	28,7
2010	22,0	18,7	7,8	6,0	17,2	28,4

Zdroj: ČSÚ

4.7. Sociální oblast

4.7.1. Poskytovatelé sociálních služeb

Ve Vejprtech je ze sociálních služeb dostupné chráněné bydlení poskytované Městskou správou sociálních služeb Vejprty. Městská správa sociálních služeb Vejprty v současné době poskytuje tři typy služeb (domov pro seniory, domov se zvláštním režimem a domov pro osoby se zdravotním postižením). www.msssvejprty.cz

Další sociální služby musí obyvatelé Vejprt hledat na úrovni ORP Kadaň, kam obec spadá. V samotné Kadani jsou registrováni následující poskytovatelé sociálních služeb, kteří jsou ve vztahu k sociálně znevýhodněné populaci relevantní.

Terénní programy

Poskytovatel: Město Kadaň (www.mesto-kadan.cz)
Zařízení: Odbor sociálních věcí a zdravotnictví, Kadaň
Cílové skupiny:
- děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy
- oběti domácího násilí
- oběti trestné činnosti
- osoby bez přístřeší
- osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní péče
- osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách
- osoby v krizi
- osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách
- osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy
- pachatelé trestné činnosti
- rodiny s dítětem/dětmi
- etnické menšiny

Věk: není věkově omezeno

Poskytovatel:Občanské sdružení Světlo Kadaň (www.os-svetlo.net), Kadaň
Zařízení: Terénní programy – Kadaňsko
Cílové skupiny:
- osoby bez přístřeší
- osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách
- osoby v krizi
- osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách
- osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy
- etnické menšiny

Věk: od 15 let.
Kapacita: 10 klientů

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Rodiče a děti Kadaně, občanské sdružení (www.radka.kadan.cz) Kadaň

Cílová skupina:

rodiny s dětmi

Věk: 1 rok až 64 let

Kapacita: ambulantní - počet klientů 30, terénní - počet klientů 30

Odborné sociální poradenství

Poradna pro rodinu a mezilidské vztahy, Kadaň

Cílové skupiny:

oběti domácího násilí

osoby v krizi

osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy

rodiny s dítětem/dětmi

Věk: od 19 do 64 let

Kapacita: ambulantní - počet klientů 5

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Centrum aktivního odpočinku - Jezdecká společnost na Špičáku, Klášterec nad Ohří (www.agrorelax.cz)

Cílová skupina:

děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy

Věk: od 6 let do 26 let

Kapacita: ambulantní - počet klientů 30

Poskytovatel:Občanské sdružení Světlo Kadaň, Kadaň

Zařízení: Klub DOpatra

Cílová skupina:

děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy

Věk: od 6 let do 26 let

Kapacita: ambulantní - počet klientů 30

Poskytovatel:Občanské sdružení Světlo Kadaň, Kadaň

Zařízení: Klub P.R.U

Cílová skupina:

děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy

Věk: od 6 let do 26 let

Kapacita: ambulantní - počet klientů 6

Kontaktní centra

Poskytovatel:Občanské sdružení Světlo Kadaň, Kadaň

Zařízení: K-Centrum Kadaň

Cílová skupina:
osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách
Věk: od 15 let
Kapacita: ambulantní - počet klientů 30

Azylové domy
Městská správa sociálních služeb Kadaň, Kadaň
Cílové skupiny:
oběti domácího násilí
osoby bez přístřeší
osoby v krizi
Věk: od narození od 64 let
Kapacita: 4 lůžka

4.7.2. Sociální zabezpečení

V sociální oblasti je poskytováno několik druhů dávek – jednak jsou to dávky státní sociální podpory (ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci), dále dávky sociálního pojištění (určené pro některé situace v životě člověka, kdy je omezena ekonomická aktivita jedince, jako např. nezaměstnanost, stáří, nemoc a invalidita) a konečně dávky sociální péče. O dávkách sociálního pojištění se nám bohužel nepodařilo na úrovni obce získat potřebné údaje, proto se v této kapitole budeme věnovat pouze dávkám státní sociální podpory a dávkám sociální péče.

Dávky státní sociální podpory

Přehled o vyplacených dávkách státní sociální podpory ve Vejprtech nám podává tab. 20. Vývoj počtu a objemu jednotlivých dávek úzce souvisí s vývojem sociální politiky v dané oblasti. Tak např. mezi roky 2001 a 2010 výrazně poklesl průměrný měsíční počet příjemců přídavků na dítě ze 709 na 250 v roce 2010. Podobně se snížil i počet příjemců sociálního příplatku a příspěvku na bydlení, přitom průměrná výše obou dávek se však zvýšila.

Tab. 20: Dávky státní sociální podpory v letech 2001, 2006 a 2010, Vejprty

Typ dávky	2001			2006			2010		
	počty dávek (za měsíc)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč	počty dávek (za měsíc)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč	počty dávek (za měsíc)	vyplac. dávky (tis. Kč) v roce	prům. výše dávky Kč
Přídavek na dítě	709	4 682	550	604	4 127	569	250	1 799	600
Sociální příplatek	242	3 176	1 094	167	2 783	1 389	86	2 051	1 987
Příspěvek na bydlení	225	2 028	751	186	1 980	887	84	2 096	2 080
Rodičovský příspěvek	94	2 698	2 392	103	4 531	3 666	100	7 977	6 647
Pěstounská péče	1	55	4 567	3	47	1 304	1	38	3 126
Porodné	3	243	6 749	3	533	14 806	3	416	11 556
Pohřebné	3	165	4 583	3	160	4 444	0	0	0
Příspěvek na školní pomůcky	x	x	x	27	28	1 037	x	x	x
Příspěvek na dopravu	113	477	352	x	x	x	x	x	x

Zdroj: MPSV

Počet osob pobírajících rodičovský příspěvek se v letech 2001-2010 příliš nezměnil a pohyboval se okolo 100 osob. Ve srovnání s rokem 2001 však došlo do roku 2010 k výraznému nárůstu průměrné výše příspěvku a tím i celkového objemu financí vyplacených na této dávce za rok. Počet vyplacených dávek porodného a pohřebného se pohyboval okolo 3 dávek měsíčně, vzhledem k tomu, že v roce 2009 byla upravena výplata pohřebného pouze na pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo jeho rodiči, počet vyplacených dávek pohřebného byl v roce 2010 nulový.

Dávky sociální péče

V letech 2007-2009 byly zaznamenány podstatné změny ve vyplácení dávek poté, co nabyly účinnosti některé zákony týkající se vyplácení dávek sociální péče, které vedly k zavedení některých nových dávek, jako např. příspěvek na péči a pomoc v hmotné nouzi.

Příspěvek na péči je určen pro osoby, které jsou z důvodu nepříznivého zdravotního stavu závislé na pomoci jiné osoby, a to v oblasti běžné denní péče o vlastní osobu a při zachování soběstačnosti. Počet příjemců příspěvku na péči se ve Vejprtech v prvních dvou letech jeho poskytování pohyboval okolo 235 osob měsíčně, v dalších dvou letech to pak bylo o 15 příjemců více. Celkem se tedy počet příjemců nijak výrazně nezměnil, změnila se však struktura z hlediska stupně závislosti, neboť vzrostlo zastoupení osob s vyšším stupněm závislosti (III. a IV.). Úměrně tomu se také zvýšily výdaje ve sledovaném roce, které byly na příspěvek na péči vynaloženy, neboť s rostoucím stupněm závislosti hodnota dávky roste (800 Kč - 12 tis. Kč).

Tab. 21: Vývoj výdajů a počtu příjemců příspěvku na péči podle stupně závislosti, 2007-2010, Vejprty

Rok	Výdaje ve sledovaném roce (v tis. Kč)*					Průměrný měsíční počet příjemců**				
	I.	II.	III.	IV.	Celkem	I.	II.	III.	IV.	Celkem
2007	1 418	4 160	2 330	499	8 407	95	102	29	8	234
2008	1 735	4 447	3 804	1 969	11 955	82	95	42	16	235
2009	2 036	4 268	4 604	2 430	13 338	91	91	50	18	250
2010	1 993	4 136	4 754	4 018	14 901	84	88	51	29	251

** bez doplatků, přeplatků a vratek*
*** odvozeno od počtu přiznaných dávek za daný měsíc sledovaného roku bez ohledu na okamžik výplaty*
Zdroj: MPSV

Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanoví situace spojené s nedostatečným zabezpečením základní obživy, bydlení a mimořádnými událostmi, a tyto situace nazývá hmotnou nouzí. Jde o situace, kdy osoba (společně posuzované osoby) nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb a současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit. Poskytovány jsou následující dávky: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a několik typů mimořádné okamžité pomoci.

Zatímco v roce 2007 bylo ve Vejprtech celkem 55 příjemců příspěvku na živobytí měsíčně, v roce 2010 to bylo již téměř 2x tolik. Úměrně se zvýšily také výdaje na tento typ dávek.

Tab. 22: Dávky pomoci v hmotné nouzi, 2007 – 2010, Vejprty

Typ dávky	Výdaje (v tis. Kč) v roce				Průměrný měsíční počet vyplacených dávek v roce			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Příspěvek na živobytí *	2 266	4 003	4 181	4 070	55	90	101	104
Doplatek na bydlení	705	1 095	1 177	1 180	26	39	40	39
Mimořádná okamžitá pomoc	84	158	148	167	5	5	7	4
Celkem	3 055	5 256	5 507	5 417	86	134	148	147

** částka příspěvku odpovídající měsíčnímu nároku osoby může být provedena formou více výplat v měsíci (např. týdenní výplaty)*
Zdroj: MPSV

Průměrný měsíční počet příjemců doplatku na bydlení se mezi lety 2007-2010 pohyboval v rozmezí 26-40 osob, celkový roční objem výdajů pak okolo 1 mil. Kč. Prostřednictvím mimořádné okamžité

pomoci může být poskytnuta pomoc v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru, kdy není osoba v hmotné nouzi, ale je jí vhodné bezprostředně poskytnout pomoc. Počet příjemců této dávky činil v letech 2007-2010 zhruba 5 osob měsíčně, celkový objem vyplacených dávek v roce 2010 byl zhruba 150 tis. Kč.

V průměru se hodnota jedné dávky příspěvku na živobytí vyplacené měsíčně pohybovala okolo 3 500 Kč, v případě doplatku na bydlení to bylo zhruba o 1 000 Kč méně.

4.8. Zdravotnictví

Zdravotní péče je ve Vejprtech zajišťována 2 ordinacemi praktického lékaře pro dospělé, jeden z těchto lékařů působí také v sousední obci Kovářská. Stomatologická ordinace je ve Vejprtech pouze jedna, občané však mají možnost využít péče stomatologa v Klášterci nad Ohří, Kadani, Chomutově či Jirkově.

Z lékařů specialistů je ve Vejrptech dostupná dvakrát týdně chirurgická ambulance, denně pak interní a diabetologická ordinace, rehabilitace a RTG pracoviště, jednou týdně je obyvatelům Vejprt k dispozici ordinace gynekologa a ortopedická ambulance. Výdej léčiv zajišťuje 1 lékárna, pohotovost zde poskytuje pobočka Zdravotnické záchranné služby Ústeckého kraje.

Pro obyvatele města i okolní horské oblasti je závažným nedostatkem absence lůžkového zdravotnického zařízení. Komplexní zdravotnickou péči zajišťují pro Vejprty lůžková zařízení Nemocnice s poliklinikou Chomutov a Nemocnice Kadaň. Město má ve svém vlastnictví areál nemocnice, kde jsou připraveny v případě potřeby kompletní lůžka v počtu 40 ks. Tento je v současnosti částečně využíván pro ambulantní péči a částečně městem konzervován, je zde zajištěna udržovací teplota, čistota a větrání.

4.9. Deskripce lokalit

Sociálně znevýhodnění obyvatelé ve městě Vejprty **obývají jednotlivé bytové domy** nacházející se v různých částech obce. Všechny domy jsou ve vlastnictví města. Domy jsou umístěné v běžné zástavbě, přičemž se jedná o byty 2. či 4. kategorie, vytápěné kamny na tuhá paliva, na nichž nájemníci zároveň vaří. Byty 4. kategorie mají záchody na chodbách domu a je do nich zavedena pouze studená voda, byty 2. kategorie mají záchody uvnitř bytu a pro ohřev vody mají v bytě umístěn bojler či lázeňský kotel. Nájemné v bytech 2. kategorie v současné době (tj. v roce 2011) činí 24 Kč/m^2, v bytech 4. kategorie 20 Kč/m^2, od ledna 2012 dojde ke zdražení o 4 Kč/m^2 u obou kategorií. Všechny tyto nájemní byty jsou poměrně velké, jejich průměrná plocha činí 90-100 m^2, ale setkáme se i s byty o rozloze 120 m^2. Ve městě Vejprty tak neexistuje typická prostorově vyloučená lokalita tvořená např. větším počtem domů soustředěných na jednom místě a obývaných sociálně znevýhodněnými obyvateli.

„No sociálně vyloučený lokality ne, tady se to vlastně, tady se jedná o samostatný domy, protože oni se prostě ty sociálně slabší, protože nemají na nájem v panelových domech, tak vlastně žijou v domech horší kategorie. Těch tady máme několik.“ (E1)

Většina domů obývaných sociálně znevýhodněnými obyvateli vypadá navenek velmi špatně – opadaná omítka, stará dřevěná okna, rozbité venkovní dveře apod., v některých případech dochází „*k různým devastacím těch objektů“ (E2),* což komplikuje údržbu ze strany města. Jednotlivé byty si však lidé snaží udržovat, opravovat a renovovat a vizuálně tak byty působí, že jsou ve stavu poměrně dobrém. Většina domácností je vybavena elektrospotřebiči a věcmi potřebnými k běžnému životu (pračka, lednička, televize apod.). Okolí domů a veřejná prostranství (ulice) jsou až na výjimky čistá a udržovaná, v žádné z „lokalit“ není situace z hlediska pořádku vyhraněna tak, že by byla neúnosná. Mnohdy si pořádek kolem domů udržují sami sociálně znevýhodnění obyvatelé a snaží se, aby měli k dispozici místo pro odpočinek – např. lavičky, posekaná tráva, altánek. „*V poslední době si myslím, že se to tady hodně zlepšilo, ten veřejnej pořádek kolem těch objektů, ale to je tim, že třeba se tam nastěhovala nějaká rodina, která bydlela léta v panelovym domě, nebo prostě ve středu města a tak se tam snaží prostě ten pořádek nějakej udržet. Takže je to hned vidět. … tam člověk nemusí řešit nějaký velký skládky a nějaký takovýhle věci.“ (E2)* Město se je přitom v těchto aktivitách snaží podporovat. Mnohdy úřad zafinancuje materiál potřebný k drobným rekonstrukcím v domech, které pak vykonají sami nájemníci, spolupráce v tomto ohledu je tedy hodnocena jako dobrá.

„ ‘No tak mi kupte barvu a já tady vymaluju chodbu.‘ Tak jde a udělá to. Pan [jméno] ten zase si prostě navozí dříví z rozebraný tržnice a udělá nad vchodem stříšku, aby tam prostě do toho baráku nepršelo. Jinej [jméno], taky prostě udělá sokly v baráku, jo. Čas od času si nechaj postavit kontejner k baráku, udělaj si brigádu a ukliděj si kolem baráku, v sklepích. Jde to. … Já zaplatim materiál, protože jako na vlastní náklady, to ani ty bohatý neudělaj v barákách jako, ale v našich. Ale prostě zjistila sem, že když je nechám vymalovat chodbu, tak vim, že ta chodba vydrží aspoň půl roku vymalovaná. Když jí necháme vymalovat my, za tejden je počmáráná, poškozená. Oni když musej sami pracovat, tak si toho víc vážej. Takže takle v těhletěch barákách my prostě, já nevim, natřít zábradlí a

prostě tohleto všechno vlastně děláme ve spolupráci s nima. Nás to stojí podstatně míň peněz, protože ten materiál neni až tak drahej, nejdražší je práce, že jo, ale tu máme v podstatě zadarmo.“ (E1)

„Dělám něco na zahradě, dělám něco tady kolem toho baráku, uklízim, no, po chodbách, žárovky měnim, no, takový nesmysly dělám. No to je potřeba zatim tady, když nemám práci, tak dělám tady užitečnou práci nějakou.“ (SZ2)

Město se nicméně snaží do oprav obecních bytových domů dle svých možností investovat, vzhledem k omezenému rozpočtu se však jedná o proces postupný a dlouhodobý, zejména pak s ohledem na špatný stav některých domů nižší kategorie: „*Tak teď tam dáváme nová okna, snažíme se ze svých nuzných prostředků jakoby ty domy také zvelebovat, ale naše koncepce je, prostě potřebujeme nutně peníze na opravu těchto domů, tak aby prostě se jim tam taky bydlelo dobře.“ (E3)*

Vybavení lokality – infrastruktura

Vzhledem ke skutečnosti, že se všechny domy nacházejí v běžné zástavbě, mají sociálně znevýhodnění obyvatelé k dispozici stejnou infrastrukturu a služby jako ostatní obyvatelé města (pošta, úřady, základní a mateřská škola, lékaři, lékárna, obchody atd.). Většina domů se nachází v blízkosti centra města, pouze jediný dům se nachází v části města Nový Bor, vzdálené od centra asi 3 km. Pro sociálně znevýhodněné obyvatele tohoto domu tak tato prostorová odloučenost od běžných obchodů a služeb může představovat problém.

4.10. Analýza dynamiky a početního stavu lokalit

Sledování vývoje dynamiky míry sociálního vyloučení je v současné době značně komplikované. V rovině statistické evidence není žádný přímý relevantní početní údaj kvantifikující sociální vyloučení, a proto je potřeba při této analýze vycházet z více zdrojů. V ideálním případě by měly být konfrontovány statistické údaje s narativním popisem relevantních expertů. Právě proto je tato kapitola rozdělena na dvě podkapitoly, v jejichž rámci budou prezentována podstatná zjištění.

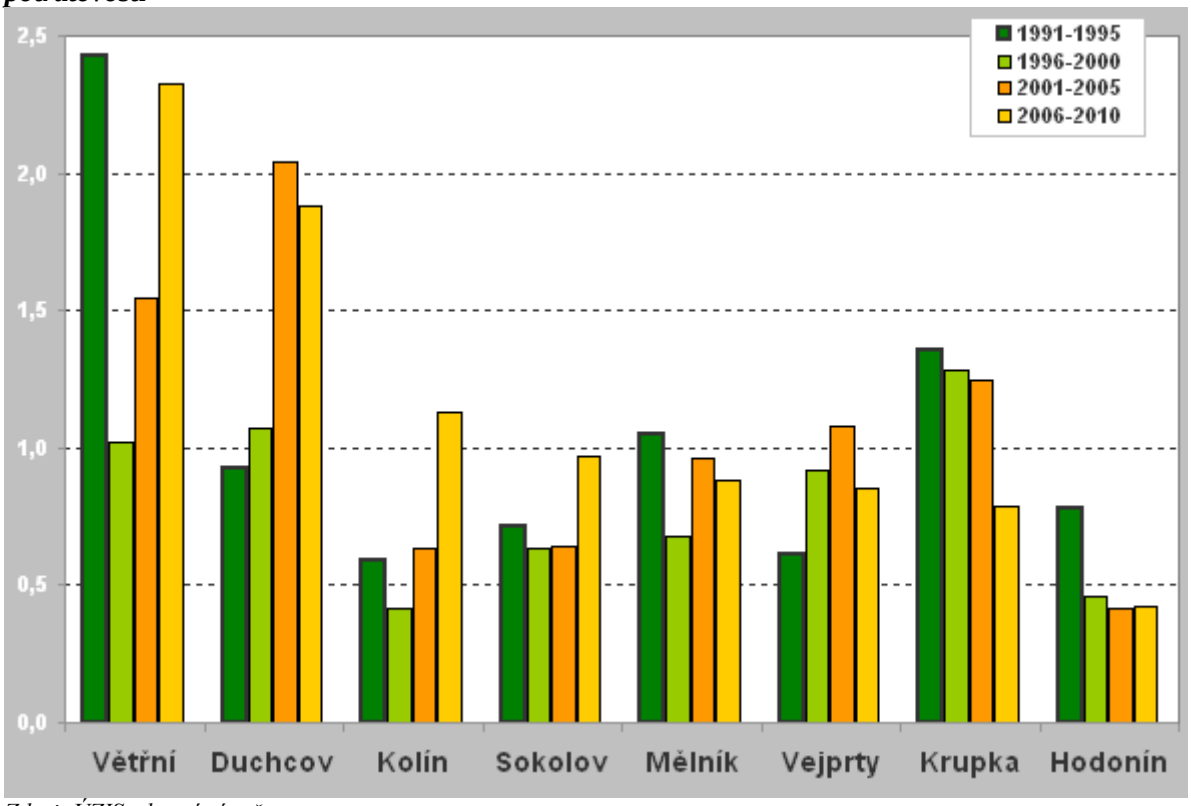
4.10.1. Statistická indikace dynamiky

Při volbě vhodného zdroje dat ke statistické indikaci je možné vycházet z řady možností. Většina z těchto zdrojů má však základní nevýhodu, kterou představuje vliv lidského faktoru. Konkrétní případ můžou představovat například statistické výkazy MPSV, konkrétně třeba výkaz 26 (Roční výkaz o sociální práci s příslušníky marginálních skupin), vyplňovaný obecními úřady obce s rozšířenou působností, kde je uváděna celá řada údajů napovídajících o sociální situaci v regionu. Vykazované vyšší hodnoty mohou znamenat skutečně vyšší výskyt daného jevu, nebo naopak můžou tyto hodnoty poukazovat na dobře fungující pracovníky sociálního odboru. Z prostého porovnání dat za dva různé správní obvody proto jednoduše nevyplývá, v kterém z nich je situace rizikovější. Podobná situace je i v případě nápadů trestné činnosti. V lokalitách, kde je např. zkorumpovaná policie a většinu nápadů trestné činnosti řeší neformálně (úplatkem), můžeme pozorovat nízké statistické hodnoty, a naopak v lokalitách, kde je policie proaktivní a důsledně šetří veškerou kriminalitu, mohou být tyto hodnoty vysoké. Při porovnání takovýchto lokalit se můžeme snadno dopustit chybného, opačné posouzení míry rizikovosti dané lokality.

Právě proto je v rámci této analýzy využita experimentální metoda, jejíž výsledky nejsou ovlivněny lidským faktorem, neboť jde o demografické události. Metoda je podrobně popsána v kapitole 3.2.2. I tento koncept má však rizika, z nichž hlavním je skutečnost, že údaje o potratech jsou evidovány dle trvalého bydliště ženy. V případě, že dochází k regionální, faktické migraci, ale bez formálního přehlašování místa trvalého bydliště, mohou být hodnoty indexu zavádějící. Vejprty však pravděpodobně takovýmto místem nejsou, a proto lze, s jistou mírou pravděpodobnosti, předpokládat, že trendy ve vývoji hodnot indexu poukazují na vývoj intenzity míry sociálního vyloučení ve městě. V posledních dvaceti letech došlo ve Vejprtech k několika migračním vlnám, které nicméně byly obousměrné (tj. jak ve směru imigrace, tak i emigrace).

Ačkoli srovnání s dalšími zkoumanými lokalitami v nových agenturních městech nebylo předmětem této analýzy, jeví se srovnání výsledků jako zajímavý analytický kontext vypovídající o míře intenzity problému v daném městě. Z grafu 13 tak je patrné, že míra intenzity sociálního znevýhodnění je ve Vejprtech v současné době třetí nejnižší ze všech srovnávaných měst, zároveň je z grafu patrný pokles v posledních pěti letech.

Graf 13: Srovnání míry intenzity sociálního znevýhodnění pomocí indikátoru indukované potratovosti

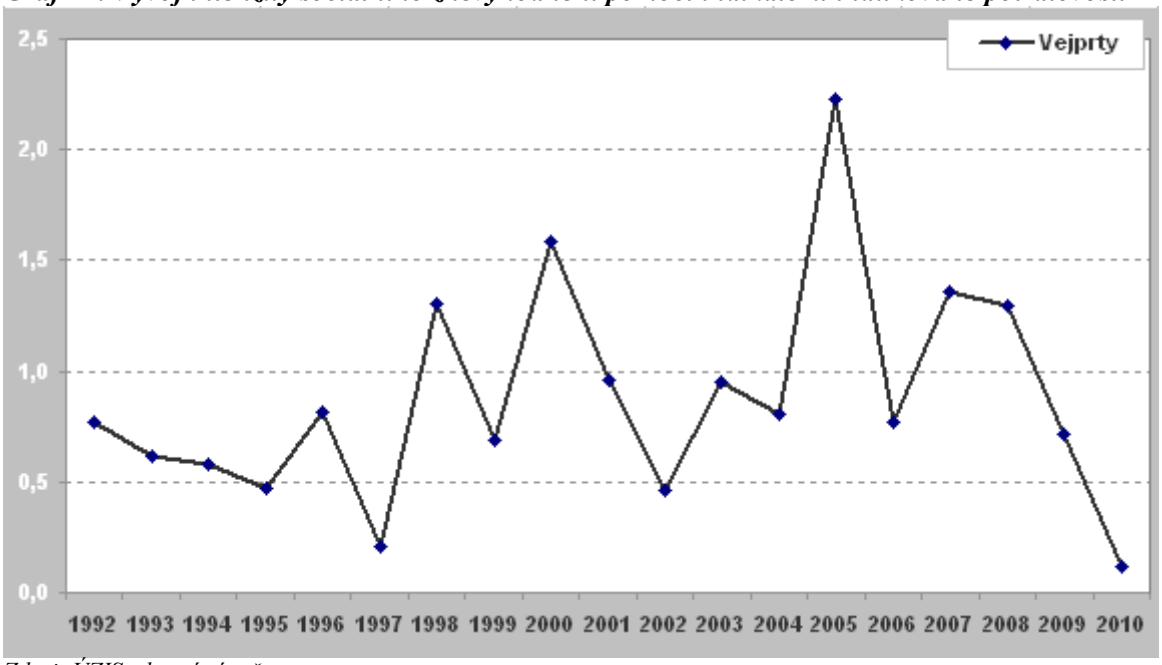
Zdroj: ÚZIS, vlastní výpočty

Hodnota indikátoru přitom nevypovídá o početním stavu. Pokud je hodnota indikátoru například v Duchcově dvakrát vyšší než ve Vejprtech, neznamená to, že v Duchcově žije dvojnásobný počet sociálně znevýhodněných. Při úvahách o sociálním vyloučení jsou většinou kladeny otázky o početním stavu příslušníků takovýchto lokalit. Předpokládá se přitom, že míra sociálního vyloučení je konstantní, což jistě není pravda. Právě proto je důležité sledovat i perspektivu míry intenzity sociálního znevýhodnění a k tomu je konstruován tento indikátor.

V grafu 13 jsou hodnoty za jednotlivé roky zprůměrňovány do pětiletých intervalů tak, aby bylo možné snazší srovnání a došlo k eliminaci výkyvů v některých menších městech. V grafu 14 jsou však uvedeny hodnoty jednotlivě za každý rok od roku 1992 do roku 2010, a můžeme proto podrobněji analyzovat trendy ve vývoji tohoto indikátoru.

Náhlé skoky v hodnotách mezi jednotlivými roky jsou pravděpodobně způsobeny velikostí obce, kdy Vejrpty představují stále příliš malou obec (3284 obyvatel v roce 2010) a umělá přerušení těhotenství mezi sociálně znevýhodněnými proto nejsou v čase rovnoměrněji rozložena. Vejprty jsou přitom nejmenší obcí ze všech zkoumaných měst, pokud jde o celkový počet obyvatel.

Graf 14: Vývoj intenzity sociálního znevýhodnění pomocí indikátoru indukované potratovosti

Zdroj: ÚZIS, vlastní výpočty

Při podrobnějším pohledu můžeme pozorovat několik základních vývojových trendů:

a) Mírný pokles do roku 1995 – Trend poklesu během prvních čtyř let je podobný jako v některých dalších městech, a do jisté míry odpovídá poklesu počtu umělých přerušení těhotenství. Zároveň docházelo, dle statistiky migrací, ještě na počátku 90. let spíše k přistěhovávání obyvatel. O tomto imigračním vývoji nemáme k dispozici podrobnější strukturální data a tak není možné určit, zda tato imigrace měla vliv na pokles míry sociálního vyloučení v daném období.

b) Kolísavý vzestup mezi lety 1996 a 2007 – Mezi roky 1996 a 2007 dochází k výrazně kolísavému vzestupu míry sociálního vyloučení. Samotnou kolísavost ovlivňuje pravděpodobně především velmi nízký počet obyvatel města Vejprty, přičemž není možné určit vliv případné migrace u studované populace. Dle výpovědí expertů však nedochází ve Vejprtech k významnějším migračním pohybům sociálně znevýhodněných. Velkých výkyvů však dosahují i počty UPT v jednotlivých letech, a to zvláště mezi roky 2001 a 2006, kdy hodnoty z roku na rok rostou i o 50 %. Samotný trend nárůstu míry sociálního vyloučení odpovídá výpovědím některých expertů.

c) Významný pokles od roku 2007 – Od roku 2007 dochází k výraznému poklesu míry sociálního vyloučení. Tento trend je zároveň neobvykle plynulý, bez výkyvů hodnot, což u takto malé obce představuje zajímavou skutečnost. Za pozornost stojí také významný nárůst a následný pokles přistěhovalých v jednotlivých letech (189-155-120-88), při zachování takřka konstantního počtu vystěhovávajících se (kolem hodnoty 120 ročně). Zajímavý je rovněž kolísavý vývoj počtu UPT v těchto letech, jelikož vývoj míry sociálního vyloučení v tomto případě nereflektuje početní vývoj UPT. To nasvědčuje skutečnosti, že v posledních letech se skutečně míra sociálního vyloučení ve Vejprtech snižuje.

Samotný vývoj tohoto indikátoru by si zasloužil podrobnější analýzu a nalezení dalších potenciálních faktorů, které by jednotlivé fáze vývoje objasňovaly.

4.10.2. Narativní popis dynamiky

Zásadní zvrat v historickém vývoji města Vejprty představovala 2. světová válka. Ještě počátkem 20. století prožívalo město období své největší prosperity (zejména díky rozvoji textilnictví a strojírenství), poválečnými a poté politickými změnami po roce 1948 došlo k razantnímu hospodářskému a politickému úpadku města. Od roku 1945 byl ve Vejprtech organizován masový odsun Němců a příliv nového obyvatelstva z vnitrozemí a Slovenska. Předpokládá se, že bylo odsunuto 75 % původního obyvatelstva a že do města přišlo kolem 3 500 dosídlenců, z nichž ve městě zůstalo déle než rok asi 2 300 (stav v roce 1950). V následujících létech bylo přesouváno do Vejprt romské obyvatelstvo ze Slovenska[18]. Romské rodiny tedy žijí ve městě dlouhodobě, k výraznějším migračním přesunům u této části obyvatel spíše nedochází.

„T: Máte pocit, že se tak třeba stěhuje někdo další nějaký ze Slovenska lidé? R: Ne, ze Slovenska tu žádný nemáme. Ty nepřišli sem. Jako tady jsou furt ty stibilní stálý [Romové]. Akorát že se množí a že už jich daleko víc. Počalo to nějakejma třema rodinama kdysi. A dneska už jich tolik neni." (E1)

Námi zkoumané lokality obývané sociálně znevýhodněnými obyvateli vznikly postupně, tedy postupným sestěhováním sociálně slabých obyvatel, kteří neměli dostatek finančních prostředků na placení nájemného v běžných obecních domech 1. kategorie, do obecních domů kategorie nižší. Ve městě je tedy v současné době několik domů obývaných sociálně znevýhodněnými obyvateli, a to v různých částech města v rámci běžné domovní zástavby. Zhruba 90 % obyvatel těchto „lokalit" tvoří Romové, za jejichž sestěhováním do zmiňovaných objektů stojí kromě neschopnosti platit nájemné v domech vyšší kategorie z důvodu špatné finanční situace těchto rodin též určitý tlak okolí, resp. ostatních obyvatel domů, v nichž tito sociálně znevýhodnění lidé původně bydleli:

„Takže my svým způsobem vyloučené lokality jako jsou v jiných městech, že jsou ghetta, nemáme. Ale svým způsobem vyloučené lokality také máme, protože způsobem jejich bydlení. Jakmile nastěhujete romskou rodinu do domu, tak jejich způsobem bydlení a života se z toho stane vyloučená lokalita toho domu. My jsme se snažili před lety u lidí, co pracovali, nebo co měli předpoklad k tomu, že budou mít na nájem, tak jsme se snažili dávat je do panelových domů. Mezi třeba, vždycky jenom jednu rodinu třeba do toho paneláku, protože tam byl velký předpoklad, že se z toho nestane vyloučená lokalita domu, že ty lidi ostatní se stěhovat nebudou. Ale musim říct, že co se týče této praxe, tak nám zůstalo mezi majoritní komunitou, společností, bydlet, řeknu, pět procent. Ty lidi se vyloučili sami, většinou tím, že represe těch spolubydlících na ně byla tak velká, že vod nich vyžadovali, že se musí mejt chodba, že děti nemůžou třískat dveřma, prostě ten tlak a stížnosti toho okolí a samozřejmě náš dohled potom v tý rodině vedli k tomu, že oni většinou přišli a řekli 'tady my bydlet nechceme a chceme zpátky opět do nějaké trojky, čtyřky' ... To byla jedna věc, jakoby tlak okolí, a druhá věc, že i když oni třeba měli příjmy, vydělávali, přeci jenom to jedničkové a dvojkové bydlení, ta lepší kvality, je nad možnosti většiny z nich. Takže i důvody finanční vedly k tomu, že museli ty byty opustit. ... A ty domy máme ale ne v jedné lokalitě, ale roztroušený na celym území, ale jsou to pro mě vyloučené lokality, protože tam nikdo bydlet nebude." (E2)

[18] Zdroj: Strategický plán rozvoje Města Vejprty – profil města

Zkoumané lokality obývané sociálně znevýhodněnými obyvateli tvořilo v době konání výzkumu 8 bytových domů 2. a 4. kategorie, v nichž dle získaných informací žilo celkem 120 obyvatel v celkem 32 bytech.

5. Terénní šetření

5.1. Bydlení, stěhování

5.1.1. Bydlení

Obec má celkem 650 obecních bytů, v nichž žije v současné době 1500 nájemníků. Tento bytový fond není zcela obsazený *(„máme hodně moc prázdných bytů“ E1)*, volné jsou však pouze byty 1. kategorie (obvykle v panelácích), v nichž je vysoký nájem. Při přidělování obecních bytů je přitom stanovena podmínka, že „*musí minimálně rok pracovat nebo mít důchod. Ale prostě jako že nepracujou, tak byt nedostanou. A týká se to zase všech lidí. Všech žadatelů, který by jako chtěli byt.“ (E1)* Město zároveň vydalo závazný pokyn, že kdokoliv bude ničit městský byt nebo ho dokonce vybydlí, už další byt od města nedostane. „*Prostě až touto tvrdou represivní politikou si ostatní uvědomí, že je to jejich poslední šance mít pěkný byt. … Ale taky, pokud ten byt opravdu vybydlí, už nedostanou. To je naše koncepce. Opravit stávající, a to prvotřídně, ať mají krásný bydlení jako ostatní, ale při devastaci nic, ven!“ (E2)* Současná koncepce sociální bydlení zahrnuje dle poskytnutých informací bezbariérové byty a chráněné bydlení.

Obec velmi intenzivně **hlídá platební morálku nájemníků** obecných bytů, takže ačkoli se vzhledem k současné špatné ekonomické situaci a vysoké míře nezaměstnanosti výrazně rozšiřuje zejména mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli **problém s placením nájemného a dluhy na nájmech** (včetně služeb), velká většina dluhů je podchycených, tedy splácených.

„My jsme začli pracovat s dávkama hned, jak to umožnil stát. A to znamená, že rodina, která měla dluhy a podepsala, že příspěvek na bydlení bude okamžitě dán na bydlení, nebo podepsala ze sociálních dávek dluh splácení bydlení, tak my jsme s tím začali pracovat už před lety, a je mnoho rodin, které si již dluhy zaplatily anebo, které je splácí. Máme pořád velké dluhy, ale řekla bych, že … že 95 % nebo 90 % máme podchycené dluhy, které jsou velké, ale jsou splácené.“ (E2)

Jednotlivé případy jsou přitom řešeny individuálně, pokud se dlužník ocitne v situaci, že své splátky dočasně není schopen hradit a situaci se snaží vysvětlit a aktivně řešit, vychází obec vždy vstříc a splátky povoluje odložit.

„Oni chodí sem, třeba stane se, že mají pohřeb v rodině na Slovensku, protože oni většinou vesměs pocházejí ze Slovenska. Tak přídou a víte, já nezaplatim tenhle měsíc nájem tohle, tohle a támhleto, zaplatim ho příští měsíc nebo za 2 měsíce. No tak si udělám poznámku no a prostě. … No prostě oni jsou, dá se říct že všichni, ze všech těhle baráků ty lidi sou naučený, že se choděj domluvit, omluvit, maj dluhy, ale prostě tak nějak se to snaží řešit.“ (E1)

Obec dokonce zavedla možnost odpracování dluhu, s přílišným ohlasem mezi dlužníky se však tento způsob umořování dluhu nesetkal a není tedy příliš využívaný.

„A dokonce jsme tak daleko, že jim nabízíme … my takto přistupujeme všeobecně, že pokud se někdo dostane do takové situace a je trošku zručný, tak dáváme možnost odpracovat si dluh třeba v sobotu, v neděli. Což je podle mě opravdu nadstandardní, ale musim říct, že toho moc lidí nevyužilo.“ (E2)

Odbor správy bytového fondu má s většinou nájemníků nastavenou dobrou spolupráci a kromě náležitostí souvisejících s nájmy a správou a údržbou domů nezřídka řeší i osobní problémy a mezilidské vztahy „*Veškerý úpravy, údržba, opravy celých domů. Samozřejmě řešíme i mezilidský vztahy, sousedský vztahy, děláme nájem prostě všechno, co k tomu patří. … Pracuju s nima hodně. To znamená, že vlastně do těch domů já docházim. Při kontrolách vlastně do bytu, že jo. Dá se říct, že mam s nima poměrně dobrou spolupráci, takže řešim s nima veškerý jejich problémy. … Takže znám je vlastně od babiček až po vnoučata prakticky všechny.“ (E1)*

Nepodchycené dluhy, ačkoli z hlediska podílu dlužníků představují menšinu, tvoří v celkovém objemu velmi vysokou částku. Některé dlužné částky však byly dle získaných informací neúměrně navýšeny z důvodu exekucí.

„Těch 5 % nebo 10 % jsou ohromný dluhy jdoucí do milionů, já neberu 5 % jakoby na množství, protože to by bylo naopak 95 %, ten ohromnej balík možná a 5 % ten splácenej. Ale to jsou dluhy, který jsou z minula, který byly neřešitelný a ty lidi jsou dávno na ulici, dávno pryč, dluhy se nechaly, …nechávali … bydlet lidi, kteří měli 200 tisíc. Pak se to úplně nesmyslně dalo exekutorovi a z toho vzniknul dluh 700 tisíc s úrokama. A já tu eviduju dluh, mám třeba dluh 8 milionů a z toho jeden člověk mi z 200 tisíc udělá 700, rozumíte, to přece je úplnej nesmysl… to je děsivý, co se dokáže udělat z malýho dluhu.“ (E2)

Většina obyvatel zkoumaných lokalit je při placení nájmů **závislá na příspěvcích a doplatcích na bydlení**, které však z jejich pohledu nejsou dostačující, dluhy na nájemném jsou proto vysvětlovány „racionálními“ důvody - pokud rodině celkový příjem nestačí k pokrytí všech základních potřeb, dá přednost nákupu potravin a potřeb pro děti před platbou nájemného.

„Teď si vemte, teďkon je srpen, teďkon voni musí, a u cigánů je to zvlášť, že ty děti do školy, musej jít krásně oblečený. A teď si vemte, kde voni na to vemou. No tak to zase, voni ty děti jako vystrojí, do tý školy, ale už nezaplatí druhou věc. Holt se stávaj dlužníky. To je vono.“ (SZ3)

U respondentů ze zkoumaných lokalit se často setkáme **s nespokojeností s bydlením a stížnostmi na jeho špatnou kvalitu,** a to především u nájemníků, kteří žijí v bytech 4. kategorie. Tito lidé by své bydlení mnohdy rádi změnili, ovšem stěžují si na zamítavá stanoviska ze strany úřadu. Zmiňovány bývají problémy s netěsněním oken, plísní v bytech a akcentována bývá potřeba oprav a údržby, které však obec dle jejich názoru nevěnuje dostatečnou pozornost.

„Já bych chtěla fakt vodsud pryč. Protože, okna na zimu, když je tady zima, velká zima tady je, a vzádu ty okna, v tom okně jsou takové škvíry, fakt přísaham. … když je vítr velkej, tak zas to takhle jenom dělá, my musíme deky dávat, na zimu.“ (SZ8 – byt 2. kategorie)

„Voni tady nevopraví nic, tamten barák. Hlavně že chtěj platit nájem. Nám ulítly ty skla. Jak byl ten vítr. Byli sme na tom, aby nám zadělali... dostali sme z byťáku papír, že budou nám tady vopravovat okna, už je tomu asi 5 let a vykašlali se na nás. Gádžovi tam spravujou paneláky, všechno možný, ale tady ten barák ne. A když chceme jinej barák, tak nám zamítne.“ (SZ6 – byt 4. kategorie)

„Já když skříně odtáhnu, tak plíseň všude. … Tady sou víc Cigánů, co ho úplně zničili a my pravidelně jsme platili nájem a tak sem jim řekla, víte co, já vám mám platit za [čtvrtou kategorii], tady neni ani záchod, ani koupelna, ani teplá voda, absolutně nic. Plíseň úplně. Říkam, já mam koukat tady na tu

plíseň, proto sem si dala tady ty palubky, tady jak vidíte, protože to bylo strašný se na to koukat. Vymalovala sem 14 dní, omítka mi padala. Strašný. Podlaha úplně děravá. Ještě tam byly díry. Říkam přijďte mi udělat podlahu. … Oni mi slíbili, až na tý radě sem tam s nima seděla. Že jak se to uvolní a já sem právě i výměnu chtěla. Ze čtyřky do čtyřky, ani to mi neschválili." (SZ1 – byt 4. kategorie)

Na druhou stranu vyjadřují někteří sociálně znevýhodnění obyvatelé s bydlením a přístupem obce spokojenost a přiznávají, že lepší a tedy zároveň dražší bydlení není v jejich finančních možnostech. Někteří zároveň upozorňují na nutnost vyvíjet vlastní aktivitu za účelem zlepšení stavu nájemního bytu.

„Jó, bydlení je dobrý, jako já si nestěžuju.. … Dvojka. [pozn.: myšlen byt druhé kategorie] Já tady mam i plyn, jo, já tady můžu používat i kamna, jo, tady máme i vyvložkovaný komín, všecko jako, ale teď je nepoužívam, používam plyn, jo, ale tak. … Dveře sem si tu dělal, všecko sem si to tu nanosil já, dlažby, všecko, koupelnu, dlažby, všecko sem si dělal sám. Tady nic nebylo. Vyštukovaný to nebylo, tady samej hrbol, všecko sem dal do kupy tenhle byt. Takže nikdo mi to neproplatí.. A druhá věc je taková, že jako já, když vim vo tom, že když třeba nemam tu stálou práci, jo, tak si nemůžu dovolit byt dražší. Jako příklad panelák. Jo, jako mně osobně takovej byt vyhovuje, kde platim jenom pět nebo šest tisíc, panelák si nemůžu dovolit z toho důvodu, že nemam zaměstnání stalý." (SZ2 – byt 2. kategorie)

„Paní starostka hned nám dala byt. … Koupelnu nám dala do pořádku. Tenhle koberec nám koupila. Dveře za šoupačky koupila. … byťák nám hodně pomoch. Pomohli nám hodně. Jak byťák, jak starostka, pomohli nám. Jinak bych takhle nebydlela." (SZ10 – byt 4. kategorie)

V rozhovorech se sociálně znevýhodněnými obyvateli i s ostatními obyvateli města jsme se setkali se zmínkou o případech několika vyhořelých domů. Tento problém je z pohledu obou skupin poměrně ožehavý, názory na něj jsou však protichůdné a výrazně se rozcházejí především v argumentech o příčině požáru.

„Tak město jim prostě zajistilo bydlení právě v těhletěch bunkrách a snažilo se jim i vyjít vstříc, naopak voni, a to bylo už několik případů tady ve Vejprtech, zapálili baráky. Voni v těch barákách, co bydleli, tak je zapálili, aby se dostali do paneláků, jo. Prostě barák chytnul a nebylo to, jsou to možná tři, čtyři případy tady, že naposled to bylo právě tam u tý nemocnice, tam bydleli a to a vono se jim tam nechtělo bydlet, tak prostě to, nebo vybydlej barák a chtěj bydlet v paneláku." (O6)

„…město, tady ve Vejprtech, furt říká, že vyhořeli baráky, Romové podpálili baráky, a veškerou tu špínu házej na to. Ale já na to mam jiný názor. To snad když nějaký nájemníci bydlej v nějakym takovym poškozenym starším byt-barákách, kde se používá i tuhý palivo, proč, když de nájemník k …na město a nahlásim jim, že mam špatnej tah, že aby se přišli podívat na ten komín, a aby to vyvložkovali, aby nedošlo k požáru, tak opětovně oni na to maj otázky takový, že říkaj, to stojí velký peníze, jo, voni do toho dvacet, třicet tisíc nedaj, ale vznikne požár, protože ty komíny sou starý." (SZ2)

5.1.2. Proces vystěhování dlužníků z bytů

V případě dlouhodobých dlužníků, u nichž se nedaří platební morálku žádnými prostředky napravit, přistupuje obec k **vystěhování z bytů bez poskytnutí náhradního bydlení**. Tomuto krajnímu kroku nicméně předchází dlouhodobá, mnohdy několikaletá intenzivní práce s dlužníky zahrnující jak opakované zasílání upomínek, vylepování upozornění v domě, tak opakované osobní schůzky a návštěvy, vše ve snaze vyhnout se meznímu řešení.

„No samozřejmě posílaj se upomínky, ale v těhletěch domech, kde zase chybí plno schránek, nebo tohlencto, tak potom: 'Já sem nic nedostal' pak prostě tady se pracuje i na ulici. … Jo oni za mnou chodí i domu. Když na to příde někdy. No tak jí prostě jednou, dvakrát, třikrát....a jestliže oni nereagujou, protože tady soudy trvají strašně dlouho, strašně dlouho. Tak prostě dostanou výpověď z nájmu, samozřejmě někdy ani to nepomůže, bydlí dál, ale prostě někdy tam chodim tak dlouho prostě. A teď já se seberu a já jim to pověsim na barák, na byt jim prostě napíšu papír, že prostě jednatřicátýho se odstěhujete a hotovo. A nebo mi tady přímo podepíšou papír, že jestliže, když už těch dluhů mají hodně a já jim zas ještě řeknu, dobře já počkám ještě měsíc, tak oni mi podepíšou, že jakmile za ten měsíc nezaplatí, tak že mi dávaj souhlas k tomu, abych je okamžitě vystěhovala bez náhrady." (E1)

Lidé vystěhovaní z bytů tedy buď město zcela opouštějí, nebo se stěhují ke svým příbuzným, kteří bydlí v domech v osobním vlastnictví. Přestěhování k příbuzným obývajícím nájemní byty se město snaží zabránit, na druhé straně nebývá ochota k nastěhování dlužníků z řad příbuzných ani mezi samotnými nájemníky, kteří mají povinnost oficiálně nahlásit novou osobu v bytě do měsíce od jejího nastěhování, jinak tím zakládají důvod k výpovědi z nájmu. Na malém městě, jako jsou Vejprty, je přitom toto velmi snadno zkontrolovatelné. Takto nastavenými pravidly a intenzivními kontrolami zároveň město předchází případnému přistěhovalectví příbuzných z jiných měst. *„Protože aby se nastěhoval zase do našeho baráku k nějakým jiným příbuzným, to za 1. to nepovolíme, protože má dluhy a za 2. ty lidi, co tam bydlej, jsou rádi, že maj na nájem, na služby a aby si tam ještě nastěhovali někoho dalšího, za kterýho by museli platit, na to už taky nemaj peníze. A máme taky páky ze zákona samozřejmě, že my jako majitelé určujeme, kdo v tom domě bude bydlet, když se samozřejmě nejedná rodiče, děti žejo. … Protože oni se to od sebe naučej a pak by nám vzniknul další dlužník." (E1)*

Tyto konkrétní krajní případy vystěhování, ačkoli jich není mnoho, současně působí jako „odstrašující příklady" pro ostatní dlužníky *„Od tý doby si to nikdo netroufnul, protože vidí, že to uděláme a každý se snaží dluhy nějakým způsobem vyřešit a přijdou a byt opustí sami." (E2)*

Ke stěhování dalších sociálně vyloučených obyvatel do obce tedy příliš nedochází, častějším jevem je dle informátorů naopak odchod mladých lidí z města (kteří, pokud jsou nezaměstnaní, nemají šanci na získání obecního bytu) či odchod vystěhovalých neplatičů.

„No...nepřibývají lidi, samozřejmě když se narodí ňáký ty malý děti, zase jakmile ty dorůstaj do těch 16, 17, tak odcházejí, odcházejí defakto spíš z Vejprt…. Bez práce byt prostě nedáme, dáme 1+3, kterej navíc je drahej, že jo. Takže oni odcházejí spíš, spíš odcházejí dolů." (E1)

„Ale nemyslím si, že by to bylo nějaký enormní ten nárůst tý migrace nějaký, ať ven nebo zpátky, co se týče Romů." (E3)

Výše popsaná represivní politika obce vůči dlužníkům vyvolává mezi obyvateli zkoumaných lokalit nevoli, nervozitu a velké **obavy o udržení stávajícího bydlení**. Ve výpovědích sociálně znevýhodněných respondentů se zároveň setkáme s obviňováním z diskriminace romského etnika, která dle jejich názorů stojí za výše zmíněným vystěhováváním.

„R1: No, vyhodili ségru mojí taky. R2: Víte, co udělali? Do rána byli venku, ani jim nedali ubytovnu. Jim řekli, běžte po Cigánech, ať vás někdo veme, jděte, kam chcete. ..... Ale všecky byty pro sociální vrstvu, všechno prodala zrušila, a ona [starostka] to umělym způsobem udělá tak, že ona ty Cigány neoznačovala rasistickym způsobem, ale umělym způsobem to udělaj tak, že je všechny odsaď vystěhujou, že budou nuceni odejít odsaď. Dobrovolně nenuceně. Víte, jak to je. Já ty jejich finty triky znam. ... No, ne, podle mě nemá ráda Cigány vůbec. Nemá ráda.“ (SZ9)

5.1.3. Shrnutí

- sociálně znevýhodnění obyvatelé ve městě Vejprty obývají jednotlivé bytové domy 2. a 4. kategorie nacházející se v různých částech obce, všechny domy jsou ve vlastnictví města
- u respondentů ze zkoumaných lokalit se často setkáme s nespokojeností s bydlením a stížnostmi na jeho špatnou kvalitu, a to především u nájemníků, kteří žijí v bytech 4. kategorie
- tito lidé by své bydlení mnohdy rádi změnili, ovšem stěžují si na zamítavá stanoviska ze strany úřadu
- na druhou stranu vyjadřují někteří sociálně znevýhodnění obyvatelé s bydlením a přístupem obce spokojenost a přiznávají, že lepší a tedy zároveň dražší bydlení není v jejich finančních možnostech
- většina obyvatel zkoumaných lokalit je při placení nájmů závislá na příspěvcích a doplatcích na bydlení, které však z jejich pohledu nejsou dostačující
- ve městě se výrazně rozšiřuje zejména mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli problém s placením nájemného a dluhy na nájmech
- obec proto velmi intenzivně hlídá platební morálku nájemníků obecných bytů a většina dluhů je tak pochycených; město zároveň vydalo závazný pokyn, že v případě ničení či dokonce vybydlení bytu nájemce další byt od města nedostane
- v případě dlouhodobých dlužníků, u nichž se nedaří platební morálku žádnými prostředky napravit, přistupuje obec k vystěhování z bytů bez poskytnutí náhradního bydlení, tomuto krajnímu kroku nicméně předchází dlouhodobá intenzivní práce
- tyto postupy vůči dlužníkům vyvolávají mezi obyvateli zkoumaných lokalit nervozitu a velké obavy o udržení stávajícího bydlení

5.2. Vzdělání

Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.5, vzdělání žáků ve městě Vejprty zajišťuje jednak Základní škola a mateřská škola Vejprty a dále pak Základní škola a Praktická škola Vejprty.

5.2.1. Základní škola a Praktická škola

Základní škola a Praktická škola je školou zaměřenou na žáky se speciálními potřebami. Při škole funguje **přípravná třída** určená k přípravě dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí na vstup na základní školní docházku. Přípravná třída do určité míry supluje absenci docházky sociálně znevýhodněných dětí do mateřských škol, která následně děti při nástupu do školy výrazně znevýhodňuje. Tato skutečnost byla jedním ze základním motivů pro zřízení přípravné třídy na této škole: *„Takže jsem viděla tu nepřipravenost dětí při vstupu do školy. Že vlastně tím, že matky nepracují, tak oni nemají potřebu dávat dítě do mateřské školy. Tím pádem, to dítě je znevýhodněno oproti ostatním dětem, když přijde, když vstoupí do základního vzdělávání. Proto jsme si řekli, že právě tu přípravnou třídu tady otevřeme a zkusíme, co to udělá. Jestli to těm dětem pomůže nebo ne. Je pravda, že z počátku jsme museli rodiče přemlouvat. Říkat, dejte dítě do školy, protože sice to není povinná školní docházka, ale už to zavazuje. Jakmile sem k nám nastoupí, tak už to dítě má určitou povinnost, musí ráno v osm hodin přijít a už má určitý režim. No a teď, už se hlásej sami.“ (E1)* Dítě si během docházky do přípravné třídy zvykne na režim školy a získá základní návyky a dovednosti nezbytné pro školní docházku (sedět v lavicích, připravovat se apod.). Pokud k tomu některému z dětí jeden rok nestačí, může po dohodě s rodiči a pedagogicko-psychologickou poradnou zůstat v přípravné třídě i druhým rokem. Naprostá většina dětí, které absolvují tuto přípravnou třídu, následně nastupuje na základní školní docházku do běžné základní školy *„vlastně od nás 95 % těchto dětí nastupuje do běžné základní školy a absolvují už běžnou základní školu. Čili třeba z těch já nevím deseti dětí pak je diagnostikováno pedagogicko-psychologickou poradnou jedno třeba jediné dítě sem k nám, jinak děti jsou natolik dobře připravený, že chodí tam.“ (E1)* Díky kladným výsledkům dosahovaným touto přípravnou třídou se v této škole postupem času snižují počty žáků, takže kapacita školy (82 žáků) není v současné době zcela naplněna.

Výuka v této škole „rodinného typu“ probíhá malotřídně, počty žáků v jednotlivých třídách se pohybují okolo 10, což umožňuje **individuální přístup** a přizpůsobení výuky individuálním potřebám jednotlivých dětí. Výuka probíhá v blocích (které nejsou oddělovány zvoněním) a učitelé zůstávají s dětmi o přestávkách. V každé třídě mají děti k dispozici odpočinkový kout, přístup k internetu a interaktivní tabule.

Individuální přístup se praktikuje i při komunikaci s rodiči dětí, s nimiž má škola nastavenou dobrou spolupráci založenou na osobním přístupu a vzájemné důvěře. Kromě záležitostí týkajících se výuky dětí a jejich potřeb se škola snaží pomáhat rodičům v případě potřeby i s problémy řešenými v rámci každodenních záležitostí: *„oni zase ví, že ať mají problém týkající se školy ale i taky s úřady, s lékaři, tak my jim tady pomůžeme, jo. Přihlášky do učení a podobně, pro nás je to samozřejmost. Přijde, potřebuje vyplnit složenku - my to uděláme. Potřebuje kontakt na někoho, na právníka - najdem.“ (E1)* Díky individuálnímu přístupu k jednotlivým dětem a jejich rodinám navštěvují děti školu rády a škola se dle slov jejích zástupců **nepotýká s problémem záškoláctví** dětí a neumluvenými hodinami u dětí.

Pokud by se vyskytl jakýkoli náznak podezření na záškoláctví, škola okamžitě zasáhne: „*Ani skryté [záškoláctví], pokud by se vyskytlo skryté záškoláctví, tak my si ho okamžitě vyřešíme. Okamžitě si zkontaktujeme rodinu, dětského lékaře, jestli to dítě opravdu má být doma, protože má být doma.“ (E1)*

S pozitivním hodnocením školy a chválou jejího personálu jsme se opakovaně setkali i v rozhovorech se sociálně znevýhodněnými obyvateli, jejichž děti školu navštěvují.

„R: Teďka chodí do školy sám [syn], ani ze školy k nám domů nechce. Je spokojený, má samý jedničky. … T: A s paní ředitelkou jste spokojenej teda, s přístupem? R: Ano, perfektně. … Jak říkám, do školy chodí sám rád. Šťastnej, až se hádá doma, že ze školy domů nechce.“ (SZ5)

„R1: Jo, asistentky tam sou, pomáhaj. R2: Jako učitelky sou dobrý jako. … Když člověk za ní [ředitelkou] půjde jako třeba, tak uzná jeho, a fakt je dobrá.“ (SZ8)

Pouze v jediném rozhovoru byla vůči této škole a jejím výukovým praktikám zaznamenána kritika.

„T: Jste spokojená s tou školou? R: Já jako, že učitelky jo, ale děti ne. Děti nejsou spokojený. A [jméno syna] už vůbec ne. Tam se nenaučíte to, co byste měl. … Ale jako kdybyste slyšel, jak oni mluvěj, takže to je špatný. Jim se vůbec ta škola nelíbí. Tam vás nenaučej, tam když máte mít matiku, tak si dete kreslit.“ (SZ7)

Z nástrojů zaměřených na děti se speciálními potřebami škola kromě přípravné třídy a specifických výukových metod nabízí dětem **doučování** a ve škole působí **čtyři asistentky pedagoga**. Všechny tyto asistentky jsou romského etnika a všechny absolvovaly přímo tuto školu, po níž si následně dodělaly dvouleté vzdělání pro asistenty pedagoga na střední pedagogické škole v Mostě.

Škola se snaží své žáky intenzivně **motivovat k navazujícímu střednímu vzdělávání** a v rámci svých možností dětem a jejich rodinám při nástupu na střední školy a učiliště pomáhat „*máme to organizované tak, že s dětmi máme spolupráci s odbornými učilišti, jedou se tam děti podívat, nábor je tady. … přihlášku podáme, my je tam odvezeme, my jim pak pomůžeme…“ (E1)* Vyvíjená snaha však povětšinou ztroskotává na neochotě dětí dojíždět za vzděláním mimo město a pobývat na internátě. „*ty děti se dole cítí jako strašně vykořeněný, vystrčený, takže oni pak řeknou, já tam jezdit nebudu, já radši zůstanu tady doma. To je celý ten problém. Ono kdyby se dalo dojíždět denně, tak ty děti by to určitě absolvovaly, ale tady to nelze. Ty děti můžou dobře, než napadne první sníh. A oni nejsou zvyklí být na internátě, i když jim tam vytvoří dobré podmínky, tak většinou ty děti tam jsou do zimy, to je přesně ono. Začne zima a oni odchází.“ (E1)* Kromě neochoty k dlouhodobějšímu pobytu mimo rodinu je další klíčovou bariérou dalšího vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí špatná finanční situace rodin, pro něž náklady spojené s dojížděním a studiem představují výraznou finanční zátěž a často tak jsou neakceptovatelné. V tomto ohledu nepomáhají ani příspěvky určené na studium, neboť časová prodleva mezi nástupem do školy a výplatou příspěvku vyvolávající nutnost pokrytí prvotních nákladů na studium z rozpočtu rodiny je pro některé rodiče nepřekonatelnou překážkou.

„Protože i když dostanou tu dotaci, kterou odborná učiliště mají, tak ale ji dostávají zpětně, ale ten prvopočáteční tu investici musí ta rodina dát. A to je problém, možná že kdyby to bylo obráceně - nastoupíte do učiliště, tak už tady je motivující nějaká ta finanční výpomoc, tak už by to bylo o něčem

jiném. Ale že to je až třeba za dva, za tři měsíce, tak ta prodleva už je příliš velká a ta rodina na to třeba opravdu nemá." (E1)

Za účelem poskytnout dětem alespoň částečné střední vzdělání fungují ve škole dvě třídy **dvouleté praktické školy.** Při návštěvě školy přímo v obci tak rodičům odpadají finanční náklady na dojíždění, ubytování a stravování mimo domov i na výraznější počáteční finanční investice, neboť škola navíc poskytuje žákům nezbytné vybavení *„Oni dostali komplet celé oblečení - montérky, já nevím, prostě to, co potřebovali na do učení." (E1)*

Při škole bylo díky dotacím z projektu Partners Czech v minulosti zřízeno **Komunitní centrum** (podrobněji viz kapitola 5.5), po skončení projektu však z důvodu nedostatku finančních prostředků skončila i oficiální činnost tohoto centra. Škola se přesto snaží alespoň po určitou dobu pomocí asistentek provoz centra v omezené míře zajišťovat a zároveň by centrum ráda opět „oživila" v původním rozsahu. „*Teď já třeba to komunitní centrum do dvou hodin někdy na žádost rodičů do třech hodin jsem schopná zajistit, asistentkami, ale pak už ne, že jim končí pracovní doba a já nemůžu říct 'děvčata budete tady třeba do večera'. Takže zase čekáme na to, pokud se to povede, bude to moc fajn." (E1)*

5.2.2. Základní škola a mateřská škola

Základní škola a mateřská škola Vejprty (původně samostatné ZŠ a MŠ od 1.1.2010 sloučeny pod jeden subjekt) jsou jedinou běžnou základní a mateřskou školou v obci a jejím okolí. Základní škola je devítiletá, v každém ročníku je jedna třída. Počet dětí ve třídách se na prvním stupni pohybuje od 18 do 22, na druhém stupni pak mezi 15 a 20 žáky. Přípravnou třídu škola zřízenou nemá, neboť plně postačují kapacity třídy při Základní škole a Praktické škole Vejprty, jejíž založení hodnotí i představitelé běžné základní školy velmi pozitivně. Obě školy tak považují za velký úspěch narůstající podíl romských dětí v běžné základní škole za současného snižování jejich podílu v základní škole praktické, čemuž však musely dlouhodobě věnovat velké úsilí.

„Asi největší úspěch, to by nám trvalo strašně dlouho, a ono ještě bude trvat, je, že do základní školy chodí teďko více Romů. ...Většina těch rómských dětí, i těch dospělých, to znamená dnešních rodičů těch našich dětí, chodila do té zvláštní školy. Když tam chodila máma s tátou, možná i babička v některých případech, tak tam bude chodit i to moje dítě. A vysvětlit jim, že to není to pravé ořechové, skutečně nám trvalo obrovsky dlouhou dobu a musím říct, že asi tak 5 let zpátky se nám to podařilo zlomit, překlopit, že opravdu [do běžné základní školy] začalo chodit větší množství rómských dětí." (E2)

Z nástrojů zaměřených na děti se speciálními potřebami nabízí škola **doučování**, v některých potřebných případech vyžadujících soustavné a pravidelné doučování však naráží na nezájem a absenci podpory ze strany rodičů. Ve škole působí jeden **asistent pedagoga**, který je vyhrazen pro mentálně postiženého chlapce. Ve školním roce 2009/2010 bylo ve škole integrováno 7 žáků s různými druhy postižení. Ve škole je dále zaměstnána výchovná poradkyně, která zároveň pracuje jako **speciální pedagog** (na samostatnou dohodu o provedení práce) s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Práce s těmito dětmi je individuální, pravidelná a nad rámec běžného vyučovacího procesu, přičemž program práce s konkrétním dítětem je na začátku školního roku

sestaven na základě konzultací a doporučení pedagogicko-psychologické poradny *„Je s tím seznámeno samotné dítko, rodiče, který i podepisují tento vlastně program, který je pro ně připravený…. Individuálně přijde dítko, ona má na něj vyčleněný čas, přímo, pravidelně, x krát týdně, na základě doporučení poradny, a probíhá náprava těch konkrétních kroků, které máme doporučené od pedagogicko-psychologické poradny.“ (E2)* Dvakrát ročně pak dochází ke zhodnocení programu a jeho případným úpravám v závislosti na konkrétní situaci. Pro další školní rok se v návaznosti na předchozí program připravuje pro daného žáka program nový, upravený. Škola má s tímto programem velmi dobré zkušenosti, akcentována je přitom nutnost přípravy programu každému dítěti „přímo na míru“ a návaznost domácí přípravy dítěte.

Škola se u některých sociálně znevýhodněných žáků potýká se skrytým **záškoláctvím** (děti mají obvykle omluvenou docházku ze zdravotních důvodů, dle zkušeností školy se však ve skutečnosti o zdravotní problémy nejedná), které se snaží intenzivně řešit, a to jak komunikací a diskuzemi s rodiči nad problémem, tak konzultacemi a ověřováním jednotlivých případů s příslušnými lékaři, ve vyhraněných případech i spoluprací s odborem sociálních věcí Městského úřadu. Omluvenky ze zdravotních důvodů tedy škola od rodičů přijímá jen do určité míry, v případě překročení této hranice obvykle vyžaduje omluvenky od lékaře. „*Bohužel opět, u některých má ten doktor těžkou situaci, protože když jde dítě zkrátka k doktorovi, tak oni potom můžou potvrdit, jo byl tady, neshledali jsme nic zásadního, ale byli tady, tím pádem jaksi u lékaře byli a nebyli ve škole.“ (E2)*

Tab.: Školní docházka – počty omluvených a neomluvených hodin ve školním roce 2009/2010

třída	1. pololetí			2. pololetí		
	omluvené absence celkem	omluvené absence - prům. na 1 žáka	neomluvené absence	omluvené absence celkem	omluvené absence - prům. na 1 žáka	neomluvené absence
1.	1114	44,6	0	1277	51,1	0
2.	772	36,8	0	875	38,0	0
3.	888	42,3	0	1057	46,0	0
4.	1292	61,5	0	1327	63,2	0
5.	483	34,5	0	484	34,6	0
celkem za I. stupeň	4549	43,9	0	5020	30,3	0
6.	1101	57,9	0	1018	53,6	0
7.	1114	65,5	0	1474	86,7	18
8.	1275	85,0	1	802	53,5	0
9.	733	36,7	0	1634	81,7	0
celkem za II. stupeň	3122	61,3	1	3910	45,9	18

Zdroj: Výroční zpráva ZŠ a MŠ Vejprty, školní rok 2009/2010

Při škole funguje školní družina a školní klub nabízející širokou škálu **volnočasových aktivit a kroužků** (řada sportovních kroužků, počítačový kroužek, keramika, výtvarné techniky, ruční práce atd.), jejichž náplň se škola snaží přizpůsobovat zájmům a přáním samotných dětí a jejich rodičů. „*Máme relativně hodně zájmových útvarů, kroužků, lidově řečeno, od společenských, divadelních, sportovních, až po nejrůznější aktivity, které se snažíme vybízet rodiče, děti, tak aby si řekly, co by*

rády pro to konkrétní období, samozřejmě je i ten zájem přizpůsobit tomuto. Internetový počítače, prostě běžný kroužky … máme jich poměrně hodně, řekneme tak 10, 15, minimálně." (E2) Poplatek za kroužky činí 90 Kč za školní pololetí, a to bez ohledu na konkrétní počet navštěvovaných kroužků. Tato relativně nízká částka nicméně představuje pro některé sociálně znevýhodněné rodiny problém. Dalšími akcentovanými problémy romských dětí v souvislosti s návštěvou kroužků pořádaných školou je jejich nízká motivace a podpora ze strany rodiny k pravidelnému a dlouhodobému výkonu konkrétní organizované volnočasové aktivity a snaha o vyniknutí nad ostatními doprovázená obavou z neúspěchu. *„Podstatně větší problémy jsou další dva a to, že děti rómské svým způsobem nechtějí být neúspěšné v tom kroužku, a druhý je, že nejsou z rodiny vedeny k tomu, aby se zaměřovaly na svojí nějakou volnočasovou aktivitu, a pokud možno i do hloubky se s ní zabývaly. I v tom výhledu, po celý život. … ty děti proletí víc kroužků několikrát, to ani nechceme, třeba zaplatily, a vzápětí se odhlásí, protože ten zájem nemají. Nebo se ani neodhlásí, prostě přestanou chodit." (E3)*

S cílem zpřístupnit volnočasové aktivity pořádané školou i dětem ze sociálně znevýhodněných rodin se škola, případně město snaží některé z aktivit těmto dětem dotovat a shánět sponzory. *„Spoustu třeba i dalších aktivit se snažíme nějakým způsobem dotovat, z peněz třeba sponzorů, to znamená, výlety nechceme, aby platily v plné výši, platí jenom částečně. Vím, že se snažil i městský úřad, který těmhle těm dětem platil jak školu v přírodě, tak plavání, nad rámec, řekneme běžných poskytovaných sociálních příspěvků a dávek." (E2)*

Po ukončení základní školy se děti ze zkoumaných lokalit přihlašují na **střední školy či odborná učiliště,** obdobně jako v Základní škole a Praktické škole i pracovníci této školy však mají informace, že řada studentů/učňů další vzdělávání předčasně ukončila. Vysvětlováno je to opět jednak obtížnou adaptací na jiné prostředí (při současné odloučenosti od rodiny), a zejména pak zvýšenými finančními náklady na dojíždění a pobyt v jiném městě i dalšími náklady spojenými se školní výukou.

Ve školním roce 2009/2010 **dokončilo školní docházku** na základní škole celkem 20 žáků – z nich 19 žáků vyšlo školu z 9. třídy a 1 žák z 8. třídy. 17 žáků bylo přijato na střední školy, 3 na odborná učiliště. Další 3 děti přešly na jinou školu – 2 žáci na víceleté gymnázium v Klášterci nad Ohří, 1 žák 1. stupně přešel do speciální školy. Většina sociálně znevýhodněných dětí tak v současné době základní školu do 9. třídy dokončuje.

Časté stížnosti se objevují stran **spolupráce s rodiči** dětí ze sociálně vyloučených lokalit a přístupu rodičů ke vzdělání jejich dětí. Častou výtkou je podceňování domácí přípravy dětí včetně přípravy pomůcek, nespolehlivost rodičů či absence motivace dětí ze strany rodičů k smysluplnému trávení volného času. Ačkoli se škola snaží s rodiči intenzivně a průběžně spolupracovat a tyto negativní jevy alespoň částečně eliminovat, vynakládaná snaha v řadě případů nebývá úspěšná.

„A ten problém ve vzdělávání já vidím ne v dětech samotných, ale v těch dospělých a jejich vedení k tomu, aby dětičky chodily do školy, aby se připravovaly na školu, aby samozřejmě si plnily svoje domácí povinnosti, vztahující se ke škole. … bohužel kolikrát jsou to děti velmi talentované, nebo talentované, a díky přístupu rodičů je to všechno nějakým způsobem ztraceno a pedagogický proces je mnohem těžší než u těch dětí, u dětí, které mají zázemí doma větší a ta škola je brána jako jedno z prvních míst vlastně té rodiny." (E2)

„Jako hlavní problémy? No asi to, že nemaj doma pořádnou výchovu, co se týče školní docházky. Jako školní docházka asi dobrý, ale to učení asi nebude takový. On je doma nemá kdo učit, že jo, takže oni se v tom vlastně plácají.“ (E4)

Docházka sociálně znevýhodněných dětí do **mateřské školy** je dle získaných informací nízká, přičemž základní příčinou je dle informátorů z řad expertů nutnost hrazení stravy ve školce a dále do určité míry neochota či pohodlnost rodičů, kteří jsou povětšinou nezaměstnaní, děti do školky posílat a podřizovat se režimu školy.

„Řada rodin rómských, jeden z členů je třeba bez práce, tak proč by chodily do školky, jednak je to ranní vstávání, jednak podřízení se režimu školky, tam už nastává ten problém, za druhé musí se platit, že jo, školka, do určité míry, ale vždycky se musí zaplatit obědy, nebo svačinky, zkrátka strava, která je ve školce poskytována. A to jsou většinou ty aspekty, které vedou k tomu, že ty rómské děti nechodí. Já bych řekl, že taková pohodlnost, lenost, tady těch rodin, v řadě případů vede k tomu, že nedávají děti do mateřské školky.“ (E2)

„Matky nepracujou, že jo, tím, že mají to množství dětí, takže jsou další a další děti, takže tady je to úplně jednoznačné. Matka je doma, tam je dalších 3, 4, 5 dětí, takže, proč by chodily do školky? A samozřejmě druhá věc je i školný, ale tím, že je doma, tak nemá důvod je posílat. Do školky chodí děti pracujících matek.“ (E5)

Absence předškolní docházky přitom výrazným způsobem ovlivňuje základní školní docházku těchto dětí a především jejich počáteční obtížnou adaptaci na pravidla školy a školní kolektiv.

„Ovlivnilo by to [docházka do mateřské školy] vzdělávání nejenom rómských děti, ale všech dětí, protože ta adaptace na kolektiv, na autoritu učitele, která tam je, nebudu říkat autoritu ve smyslu poslouchání, ale přeci jenom podřízení se práci v tom kolektivu, systematické práci už nějaké. Tak tady ta příprava schází, a schází komukoliv, nemusí to být jen rómské děti.“ (E2)

Pokud je při zápise dětí do první třídy shledána nezralost na vstup do základní školy, doporučuje škola spolu s odkladem nástupu do školy u těchto dětí docházku do školy mateřské či přípravnou třídu při základní škole praktické. *„tak aby ty děti tím rokem nestrávily čas jenom v rodině, v uvozovkách nestrávily čas v rodině, ale věnovaly se systematické přípravě na vstup do první třídy.“ (E2)*

5.2.3. Shrnutí

- vzdělání žáků ve městě zajišťuje jednak Základní škola a mateřská škola Vejprty a dále pak Základní škola a Praktická škola Vejprty, kde fungují i dvě třídy dvouleté praktické školy
- při této škole dále funguje přípravná třída pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, která do určité míry supluje absenci docházky těchto dětí do mateřské školy; velká většina dětí, které absolvují tuto přípravnou třídu, následně nastupuje na základní školní docházku do běžné základní školy, díky čemuž se počty žáků v základní škole praktické postupem času snižují
- škola má nastaven individuální přístup, a to i při komunikaci s rodiči, s nimiž má navázanou dobrou spolupráci založenou na osobním přístupu a vzájemné důvěře
- kromě přípravné třídy a specifických výukových metod nabízí škola dětem doučování a ve škole působí čtyři asistentky pedagoga

- běžná základní škola rovněž nabízí dětem doučování, v některých potřebných případech vyžadujících soustavné a pravidelné doučování však naráží na nezájem a absenci podpory ze strany rodičů
- v základní škole působí jeden asistent pedagoga, který je vyhrazen pro mentálně postiženého chlapce, ve škole je dále zaměstnána výchovná poradkyně, která zároveň pracuje jako speciální pedagog
- dětem je nabízena pestrá škála volnočasových aktivit a kroužků, u sociálně znevýhodněných dětí se však škola potýká s nízkou docházkou a nezájmem o tyto činnosti
- škola u těchto dětí řeší problém časté absence a skrytého záškoláctví
- stížnosti se dále objevují zejména stran špatné spolupráce s rodiči, jejich nespolehlivosti, podceňování domácí přípravy a absence motivace dětí ke vzdělávání a smysluplnému trávení volného času
- obě školy se shodují nad problémem nezájmu žáků o navazující střední vzdělání a jeho předčasného ukončování, akcentována bývá neochota dětí dojíždět za vzděláním mimo město a pobývat na internátě a neakceptovatelnost finančních nákladů spojených se studiem pro sociálně slabé rodiny
- docházka sociálně znevýhodněných dětí do mateřské školy je poměrně nízká; příčiny – nedostatek finančních prostředků, pohodlnost a neochota rodičů děti do školky vodit a vyzvedávat
- důsledky absence předškolního vzdělání – nedostatečná příprava na základní školní docházku, odklady školní docházky

5.3. Ekonomická situace

5.3.1. Zaměstnanost

Město Vejprty patří mezi lokality s **velmi vysokou mírou nezaměstnanosti** – hodnotou 15 %[19] vysoce přesahuje celorepublikový průměr (8,2 %). Determinantou takto vysoké nezaměstnanosti je naprosto nedostatečná nabídka volných pracovních míst ve městě i regionu, všeobecně nízký zájem zaměstnavatelů rozvíjet podnikatelské aktivity v horské (zejména pak v zimě často špatně přístupné) části regionu a omezené dopravní spojení do jiných průmyslových oblastí v okolí. Výhodou pro město není ani lokalizace v blízkosti německých hranic, neboť vyjížďka za prací mimo republiku se z důvodu nedostatečných pracovních příležitostí v zahraničí mezi obyvateli města příliš nerozšířila.

„Vejprty jsou vysoko položený, takže ta dostupnost pro firmy v zimě, když jsou tady zafoukaný sněhem, je špatná, raději si otevřou firmu někde dole v Klášterci, v Kadani, než tady na horách, kde ví, že v zimě budou mít problém s dovozem materiálu, odvozem těch výrobků. My jsme mysleli, že se to malinko zlepší tim, že se otevřou hranice, ale nějak, nějak se to nepotvrdilo no, že by zrovna... oni v Sasku, v tom Německu maj svejch problémů dost, ze svejma nezaměstnanejma, takže, že by tam zrovna chodili pracovat naši lidi na běžný práce, tak to se nepotvrdilo no…." (E1)

Mnoho obyvatel města tedy musí za prací vyjíždět mimo obec, v rozhovorech nejčastěji zmiňovanými **centry dojížďky** jsou města Klášterec nad Ohří a Kadaň (vzhledem ke své relativně blízké vzdálenosti od města Vejprty – cca 25 Km), případně vzdálenější Chomutov. Dopravní spojení do těchto měst je však omezené, často proto lidé využívají osobní automobil, bez něhož by se zaměstnanci pracující ve směnném provozu na některé ze směn veřejnou hromadnou dopravou vůbec nedostali.

„Je pravda, že spousta lidí dojíždí do těch, v Klášterci jak jsou ty průmyslový zóny, v Klášterci, v Kadani, že se tam, že tam dojíždí, že se dohodnou čtyři lidi, jedou tam ráno autem, odpoledne se vrátí z jedný fabriky." (E1)

Šance sociálně znevýhodněných obyvatel města Vejprty, u nichž je nezaměstnanost v současnosti většinovým jevem, nalézt stabilní zaměstnání přitom kromě zmíněné nedostatečné nabídky pracovních míst snižují ještě další skutečnosti, přičemž kumulace více z těchto bariér může ve svém důsledku činit některé osoby fakticky nezaměstnatelné:

- **nízké vzdělání a kvalifikace**

  „No, většinou je tam ten problém, že jsou úplně bez vzdělání. Ty, co třeba maj nějaký ty svářečský kurzy nebo trochu něco, tak ty tady pracujou. Ty práci mají. Ale oni teda tvrdí, že když hledaj práci, že jim rovnou řeknou, že je nechtěji, nevim. Ale spíš to pramení z toho, že jsou úplně bez toho vzdělání, že nemaj ani nějakej kurz na něco nebo tak." (E2)

- **ztráta pracovních návyků** v případě osob dlouhodobě nezaměstnaných, resp. obava potenciálních zaměstnavatelů ze ztráty pracovních návyků dlouhodobě nezaměstnaných

[19] Stav k srpnu 2011.

uchazečů; zaměstnavatelé v regionu při odmítání uchazečů z Vejprt dle informátorů zároveň mnohdy argumentují špatnou dopravní dostupností a problémy s dojížděním zaměstnanců v zimních měsících

„No pokud je tam dlouhodobě evidovaný - tak samozřejmě on dostane papíry nebo on jim i uvede, že je dlouho - tak se bojí, že ztratil nějaký ty pracovní návyky. A pokud je to od nás z hor, tak většinou uvedou to, že se bojí, že přes zimu se tam nedostanou, protože ty autobusy - kolikrát když je zavřená silnice, tak se nedostanou bohužel." (E3)

- **v případě čerstvých absolventů základních škol jednak nízké vzdělání, absence jakékoli praxe či pracovních návyků**, případně osobní obava ze vstupu do neznámého prostředí, ale též **legislativní omezení** vztahující se k zaměstnávání mladistvých

  „Jsou to vlastně děcka ze sociálně slabších rodin, kde nemají na dojíždění. A nebo je to prostě, že nechtějí. Ale jinak ty lidi většinou jsou v evidenci až do tý doby, než dovrší těch osmnácti let, protože je nikdo nechce. Nikdo o ně nestojí, protože ... nemůžou dělat ve směnnym provozu[20]. Což tady ty fabriky, co jsou po okolí všude, potřebujou, hlavně směnný provoz." (E3)

- nejmladší generace sociálně vyloučených obyvatel jsou v tomto ohledu znevýhodňovány již od počátku a v průběhu výchovy v rodině, a to absencí pracovní morálky a pracovních návyků rodičů i absencí nutnosti přizpůsobovat denní režim rodiny pracovním povinnostem dospělých členů; dochází zde tedy k určité **mezigenerační přenositelnosti vzorců chování**, kterou výstižně shrnuje následující citace:

  „Já bych řekla, že to je většinou v těch rodinách, kde - už je to před dvaceti lety vlastně skončila tady ta pracovní povinnost po revoluci a ti, kteří nechtěli pracovat, nemuseli. Takže ti rodiče, kteří nepracovali a několik let vlastně žili z těch sociálních dávek, které jim stát umožňoval, tak nenaučili pracovat ani svoje děti. A ty děti už dneska jsou dospělí rodiče, kteří mají zase svoje děti. A tou dobou to přineslo, že vlastně ty sociální dávky, které jim poskytoval stát, tak je nenutily k tomu. A většina zaměstnání, kde by dělali bez vzdělání za minimální mzdu, se jim ani nevyplatilo pracovat v těch devadesátých letech. Takže pak došlo k tomu, že vlastně oni ztratili pracovní návyky a ty děti berou za normální to, že nemusí pracovat, že se jim vyplatí žít doma, že jo, že peníze jim dojdou nějakým způsobem a že - pokud nedošlo teďko k tomu omezení v těch posledních dvou letech - tak jim se opravdu vyplatilo být doma než dělat za minimální mzdu. Takže tím, že ztratili ty pracovní návyky a ta výchova v té rodině k tomu k té práci nebyla, tak ani je nic nenutilo." (E3)

- **neochota sociálně znevýhodněných obyvatel do zaměstnání dojíždět** či obava z tohoto dojíždění, vysvětlovaná jednak dodatečnými finančními náklady, tak i „zbytečnou ztrátou času" stráveného na cestě do a ze zaměstnání do jisté míry ovlivněnou špatnou dopravní dostupností města

[20] Dle § 245 Zákoníku práce nesmí zaměstnavatel mladistvé zaměstnance zaměstnávat prací přesčas a prací v noci. Výjimečně mohou mladiství zaměstnanci starší než 16 let konat noční práci nepřesahující 1 hodinu.

„Se bojí, vyloženě se bojí toho dojíždění…. jim vadí prostě, že by nemohli být celý den ve Vejprtech. Jo, oni nechtěj... Jim dělá problém i to jet dolů k doktorovi. Oni by si tam museli jít koupit něco k jídlu, jo, a prostě oni vám to spočítají tak, že koukáte. 'A to, co vydělám, ještě si dám na jízdný... ' Takže oni vám tam odečtou úplně všechno. A časově jim to vadí, že prostě každej tady skončí ve dvě hodiny a přijede domů až v půl čtvrtý. Jo, že prostě ten autobus asi by jim nejel hned během dvaceti minut, že jo, takže..." (E3)

- **diskriminace romského etnika** na pracovním trhu, resp. „obava" či neochota potenciálních zaměstnavatelů zaměstnat Romy, kterou informátoři vysvětlují „špatnou pracovní morálkou" Romů, odlišnou mentalitou a zejména jejich nespolehlivostí

  „Třeba když byly inzeráty, že Kolín hledá svářeče, tak on [terénní pracovník] je vzal do auta a vezl je tam a nabízeli i ubytovny, jo. Ale představte si, on si tam volal 'ano, pořád nám chybí padesát svářečů' a přivezl je tam a najednou měli plno, jo. Takže to je taky, co mě jako štve, jo, protože měli by se podívat na to, jestli to umí." (E4)

  „Protože spousta podnikatelů má hrozně špatnou zkušenost s nima…. Velmi často nepřijdou do práce. ... Nebyli spolehliví, dostali peníze, opili se, prostě jejich agresivita, prostě to jejich chování, ty pracovní návyky nemaj. A pak oni třeba jsou dříči, oni dělali dobře chvilku, ale nevezme je, nevezme." (E4)

Dle informací poskytnutých úřadem nicméně sociálně znevýhodnění obyvatelé Vejprt i přes výše uvedené bariery **vyvíjejí při shánění práce vlastní aktivitu**, motivovanou deklarovaným přáním získat stabilní placené zaměstnání. *„R: Určitě [shání aktivně práci], protože jsem ve styku s těma zaměstnavatelema, takže vím, že se tam byli ptát. T: A jako že se byli ptát třeba proto, že potřebovali nějaký doklad, razítko, nebo...? R: To už se dávno nevede. ... Ani na sociálce ne, to nikdo po nich nechce. ... Ale třeba volám, já nevím, nebo mi volá někdo ze [název firmy] a říká 'Ježiši, někde se zase rozšířilo, že tady nabíráme lidi, už tady byl patnáctej člověček', že se byl ptát - a já říkám 'ale ode mě to nemaj, pokud nemám nabídku, tak já je tam neposílám'. Jo, takže proto vím, že ty lidi opravdu chodí a ptají se. Ale ty místa nejsou, bohužel…. Ale jak říkám, ale ne u všech je to stejný, že jo. Někteří jsou laxní, ale někteří zase, většina z nich je aktivní." (E3)*

„Kdybysme měli aspoň, kdyby nás vzal na stálo, tak to čert vem, to mě nezajímá jakou práci dělam, to můžu i zametat, ale vím že budu brát výplatu." (SZ6)

Tato narůstající aktivita při shánění práce je vysvětlována snížením výše vyplácených sociálních dávek oproti minulosti, kdy se některým sociálně slabým obyvatelům pobírajícím sociální dávky pracovat za nízké výdělky nevyplatilo.

„A s ohledem na to, že teď vlastně přišli o spoustu těch peněz, i co se týká tý pomoci v hmotný nouzi, takže tam se to všechno snížilo, tak o to víc oni si hledaj. Ale bohužel jako tady fakt na těch horách není šance se umístit. … teď i když je minimální mzda osm tisíc, tak oni jsou schopni dělat i za tu osmičku, protože ta pomoc je teďka tak nízká, že oni fakt nemají ani na ty nájmy, takže oni teď berou všechno, úplně všechno. Dřív ano, dřív ano, dřív řekli 'jako za tyhle peníze my jezdit dolu nebudem', ale teď ne, teď určitě ne." (E3)

Nedostatek pracovních příležitostí přitom dle získaných výpovědí velice trápí jak zástupce sociálně znevýhodněných obyvatel, tak i zástupce běžných obyvatel.

„R1: Víte co vám řeknu? Je tady plno osob, mladých lidí. Jestli to sou bílí nebo Romové, nebudeme furt mluvit jenom Romové nebo tak. To dneska se to nemá mluvit, prostě, všichni občani města, je tady velká nezaměstnanost, ve Vejprtech. Je. R2: Ty který maj tu práci, tak to sou ty starší lidi, žejo. ... Tady je plno fabrik, který sou zavřený, jo, uzavřený, jo, a že by něco otevřeli a zprovoznili, aby ty lidi měli vejplatu. ... Potřebujeme se dostat voba prostě do práce. To je jediná věc, co potřebujeme. ... Práce, práce. Tečka. I když člověk nemá vzdělání, vysoký, nemusí bejt študovanej člověk dneska, ... obyčejnej dělník v práci. To by stačilo. Aby sem si vydělal těch 13, 14 tisíc. Hotovo." (SZ2)

„T: Jak se vám tady ve Vejprtech žije? R: Jako vesměs jako dobře, až na to, že vlastně ta nezaměstnanost je tady, že tady když člověk vypadne z pracovního procesu ňákyho, takže se tam horko těžko dostane zpátky no. To je asi tak nějak jedinej větší problém no, že se musí dojíždět dolu za prací." (O7)

Lidé romského etnika z řad sociálně znevýhodněných obyvatel zároveň ve vztahu k obtížím při shánění zaměstnání velmi akcentují pociťovaný diskriminační přístup zaměstnavatelů při výběru z uchazečů o zaměstnání.

„Tady práci nenajdete. Tady stačí, když se Cigán jenom ukáže ve dveřích. Nebo na vrátnici. Už práce neni. Přitom Cigán de pryč a gádžo tam de a gádžo bude mít tu práci." (SZ6)

Dle informátorů nepůsobí v obci ani jejím blízkém okolí v současné době **žádná pracovní agentura**, která by zprostředkovávala práci obyvatelům ze sociálně vyloučených lokalit.

5.3.2. Ekonomická situace

Většina obyvatel zkoumaných lokalit v obci Vejprty je **závislá na sociálních dávkách**, neboť míra zaměstnanosti mezi těmito obyvateli je velice nízká. *„R: No, ten hlavní zdroj je v těch dávkách a možná někdy že nějaká práce na černo se vyskytne. Ale to se zase dovíme. To zase nejsme tak velký město…. T: Kolik a jaký podíl lidí z lokality pobírá nějaké sociální dávky? R: Skoro všichni. To jsou jedinci - já nevim, to bych asi do deseti na ruce spočítala, který nejsou na dávkách, jinak jsou všichni." (E2)* V minulých letech představovaly jeden ze zdrojů příjmů sociálně znevýhodněných obyvatel různé brigády, zejména v lese, zahrnující například sběr hub, lesních plodů apod. Vzhledem k současné velmi špatné situaci na pracovním trhu a závislosti na sociálních dávkách, jejichž výše postupně klesá, se tak **životní úroveň sociálně znevýhodněných obyvatel stále zhoršuje**. „*Ale teďko je vidět, že prostě ty rodiny jsou na tom hůř." (E2)* Sociálně znevýhodnění obyvatelé si na nedostatek finančních prostředků opakovaně velice stěžují a přiznávají závislost na sociálních dávkách, které jsou však z jejich pohledu velmi nízké. „*Samej dluh sem, protože nemam na jídlo, teď sem brala 2400 a už peníze nemam. Co to je 2400?" (SZ6)*

Dle informátorů z řad expertů panuje mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli velká **zadluženost,** přičemž velmi často zmiňovaným problémem jsou dluhy na nájemném (u několika rodin dokonce došlo k vystěhování z obecních bytů), obec se nicméně snaží tuto situaci velmi intenzivně řešit (podrobněji viz kapitola 5.1). Sociálně slabí obyvatelé jsou rovněž zadluženi u splátkových

společností, ve městě je rozšířena i nelegální lichva. „*Různě jdou do těch Providentů a prostě je to začarovanej kruh. Pak skončí u toho lichváře, kde si zase pučej. A myslim si, že ta zadluženost tady je velká.“ (E2)*

Samotní respondenti z řad sociálně znevýhodněných obyvatel pak otevřeně přiznávají dluhy na nájmech a nedoplatcích za energie, přičemž vždy hovoří o tom, že mají s obcí vyjednán splátkový kalendář. *„Platim nájem pravidelně a všecko, ale vznikne mi to tak, že přijde doplatit. Třeba za vodu, jo, za vodu mi přijde pět nebo šest tisíc, a člověk nemá ty peníze najednou, aby se to tam zaplatilo. Nemá práci, že to z toho vemu pět tisíc a dam. Když berete jedenáct, dvanáct tisíc, platim nájem, všecko, tak nemůžu teďka tady. No tak to splácím. Jo. Udělal sem si splátkový kalendář po 500 korunách, jo. A prostě, nechci dluhy.“ (SZ2)*

„Holt jsem šel na bytové služby, řekl jsem, jaké mám problémy, ale musíte splácet no. … Tisíc korun plus nájem jsem musel zaplatit. Říkám, pokud se člověk domluví, tak není problém. Ale pokud se člověk na to jak se říká vysere, tak holt je mi líto, ale běžte, že jo.“ (SZ5)

Co se týče půjček, uvádějí respondenti opakovaně výpůjčky od příbuzných a známých. V některých rozhovorech byl přiznán nákup zboží na splátky, ovšem vždy s odkazem na to, že toto zboží bylo pořízeno ve vzdálenější minulosti (ačkoli někteří ještě tyto dluhy nemají splacené).

„T: No a když teda nevycházíte s penězi, tak od koho si půjčujete? R1: Od známých, od mámy a nebo od sousedky. R2: Nebo od sousedky 500, 1000 korun si vemu.“ (SZ4)

„To víte, zaplatim nájem a buď mi pučí dcera anebo syn.“ (SZ10)

„T: A koupili jste si někdy něco na splátky? R: No já myslim, že sem měl, ne? Rádio ne sem měl. Ale to už je…“ (SZ4)

5.3.3. Sociální dávky

Obyvatelé zkoumaných lokalit povětšinou pobírají **dávky státní sociální podpory** a **dávky v hmotné nouzi**, tedy **příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení**. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy o vyřešení své nelehké situace vlastním přičiněním a jejích možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají, přičemž částka živobytí se odvíjí od částek životního a existenčního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Druhá dávka pomoci v hmotné nouzi řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí. Žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi se podávají na sociálních odborech pověřených obecních úřadů podle místa trvalého pobytu občana. V rámci řízení se posuzuje, zda je osoba či rodina skutečně v hmotné nouzi a zda splňuje podmínky

nároku na příslušnou dávku[21]. Již z uvedeného je zřejmé, že pravidla pro přidělování těchto dávek jsou poměrně složitá a nárok na dávky a jejich výše je velice proměnlivá v závislosti na momentální situaci klienta, což ve svém důsledku velmi znesnadňuje orientaci sociálně znevýhodněných obyvatel v tomto systému *„No, často to nechápou. … Často se ptají. … A vlastně nechápou ani to, že ani my nemůžeme jim říct, kolik budou brát, protože vlastně my to musíme všechny ty informace zjistit podle těch tiskopisů, kterejch je strašně moc, který se složitě vyplňujou, a vlastně musí se to zadat do počítače. A kde pak z toho prostě vyleze, kolik vlastně berou. My to dopředu nemůžeme říct. Nemůžeme jim říct jako dřív, třeba kolik budou brát. To už prostě nejde. To zpracovává ten počítač." (E2)*

Z pohledu některých informátorů z řad expertů dochází u některých příjemců sociálních dávek k jejich **zneužívání** v tom smyslu, že si za tyto dávky kupují například alkohol a cigarety či peníze použijí na hry v hracích automatech: *„Aspoň tím třeba, že příspěvek na živobytí, který je jim poskytnutej - ale to nemluvim jenom o Romech - tak si kupujou cigarety, kupujou si i jiný věci, ale v podstatě to nezamezej, nebo neomezej ani stravenky ani nic podobnýho, oni si vždycky najdou nějakou kličku, jak dostat to, co potřebujou." (E5)* Informátoři se zároveň shodují v tom, že vyplácení dávek **poukázkami** tomuto zneužívání nezabrání, neboť příjemci dávek si vždy najdou způsob, jak si alkohol či cigarety pořídit. Obdobný systém město v minulosti zavedeno mělo, v praxi se ovšem neosvědčil. Jednalo se o tzv. bezpeněžní styk spočívající ve vystavení „poukázky", která opravňovala držitele k nákupu ve vybraných obchodech. Ačkoli byla „poukázka" vystavena na konkrétní jméno, příjemci přesto byli schopni poukázku zpeněžit a za získané finance si nakoupit dle vlastního uvážení. „*Dřív když jsme měli poukázky, to se vám ukázalo, protože oni prostě dokázali s těma poukázkama různě je vyměňovat a prostě aby se nějak dostali k alkoholu, k cigaretám, prostě k těm věcem, na co nebyly určený. … Bylo [to na konkrétní jméno], ale oni si prostě našli někoho, kdo prostě jim za tu poukázku prodali za nějakejch pár korun, jen aby prostě přišli k nějakým penězům hotovejm a za to si pak koupili, co chtěli. … Takže to se nám neosvědčilo vůbec." (E2)*

Institutu zvláštního příjemce dávky se úřad snaží využívat při výplatách doplatků na bydlení, a to následující modifikovanou formou: ve chvíli, kdy si klient přijde na oddělení dávek v hmotné nouzi pro doplatek na bydlení, má možnost obratem na místě zaplatit nájem, který následně pracovníci oddělení dávek v hmotné nouzi předají odboru správy bytového fondu. „*Máme tu možnost, že i my přímo při výplatě dávek, tak oni nám řeknou 'my chceme zaplatit nájem teď, protože víme, že než dojdeme na byťák a oni tam zrovna nebudou, tak utratíme za něco jinýho'. Takže my hned tady i vybíráme třeba peníze za nájem. A pak to odnášíme na odbor správy bytovýho fondu. … Máme tady stvrzenky, který těm lidem dáme, že jsme vybrali na nájem. V podstatě je to stejná stvrzenka, jakou by dostali od byťáku, s tim, že je tam razítko Městskýho úřadu a dál se to papírem převede na správu bytovýho fondu. Je to čistě proto, protože na tý správě bytovýho fondu zrovna nemusej být a ty lidi vědí, že by v podstatě ty peníze neudrželi, třeba přes víkend." (E5)*

Vzhledem ke skutečnosti, že platby nájemného jsou zpětně zohledňovány při uznávání nároku na dávky v hmotné nouzi, tzn. pokud má daný klient dluh na nájemném či platbách za elektřinu, ztrácí nárok na doplatek na bydlení v dalším období a dostává se tak do „pasti" platební neschopnosti a

[21] Zdroj: http://www.mpsv.cz/cs/5

následně dalšího nárůstu dluhů, snaží se úřad tímto postupem i přes vyšší administrativní náročnost tomuto riziku předcházet. Samotní klienti, kteří jsou si uvedeného rizika rovněž vědomi, pak tento systém vítají. *„V podstatě ono, když ty lidi, když nezaplatěj nájem, tak už potom se to s nima táhne dál, protože nemaj nárok na dávky, že jo, další měsíc. Protože pokud nezaplatí nájem, tady když nevyjde doplatek na bydlení, v rámci toho za tři měsíce jim nemusí vyjít nic na příspěvek na bydlení a oni už nemaj peníze dál. … Já myslim, že my s nima docela spolupracujeme, že s nima neni až.. nějakej větší problém.“ (E5)*

5.3.4. Veřejná služba

Veřejná služba jako institut zavedený zákonem č. 111/2006 Sb., O pomoci v hmotné nouzi, je určena lidem, kteří se ocitli v hmotné nouzi a pobírají déle než 6 měsíců příspěvek na živobytí. Pokud si tito lidé chtějí zachovat stejnou výši příspěvku na živobytí i po uplynutí této doby, musejí aktivně svůj příjem zvyšovat vlastní prací v délce alespoň 20 hodin za měsíc, jinak mají nárok pouze na existenční minimum. „*Z toho oni maj strach, protože ze začátku jim to takhle klesalo [na existenční minimum], než tady byla zřízena ta veřejná služba.“ (E5)* Odpracováním 20 hodin v kalendářním měsíci si člověk nacházející se v hmotné nouzi tedy navýší částku příspěvku na živobytí z 2020 Kč až na částku 3126 Kč v případě jednotlivce. Při odpracování minimálně 30 hodin v kalendářním měsíci se pak částka příspěvku na živobytí zvyšuje až na částku 3679 Kč v případě jednotlivce. U členů rodiny se přitom posuzuje pořadí osoby v rodině a částky se dle toho liší. Za výkon veřejné služby tedy nenáleží mzda. Služba zahrnuje výpomoc obci, zejména při zlepšování životního prostředí v obci, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoc v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Pro obce veřejná služba představuje především bezplatnou pracovní sílu.

Ve městě mají **možnost využívat veřejnou službu všichni zájemci**, přičemž v současné době je zhruba 40-50 pobíratelů dávek v hmotné nouzi, kteří veřejnou službu pro město pravidelně vykonávají, ostatní o službu nemají zájem. Pracovníci jsou rozděleni do 4 skupin a každý týden v měsíci pracuje jedna skupina. V rámci každé skupiny je pak jeden z pracovníků pověřen dohledem *„nejschopnější z nich, kterej je hlídá, kontroluje a zapisuje odpracovaný hodiny. … protože jakmile je někdo nekontroluje, tak holt prostě nic nedělají. Tam se musej taky sledovat, neustále kontrolovat.“ (E2)*

Většina přitom pracuje pouze **základních 20 hodin** a jen někteří více než 30. Dle informací získaných v rozhovorech s některými experty však tato skutečnost může být zapříčiněna nedostatkem pracovní náplně, který tak ne všem zájemcům umožní pracovat na více než 20 hodin. Rozhodnutí o přidělení množství práce konkrétním pracovníkům je zcela ponecháno na pracovníkovi technických služeb, který má na starosti konkrétní práce a může přitom zohledňovat spokojenost s jednotlivými pracovníky a jejich pracovním výkonem. „*Prostě dělají 20 hodin a ty některý dělaj 32. To si ale řídí pracovník v těch technických službách, že možná ani nemaj práci na 32 hodin, že jim řeknou teda, aby pracovali jenom 20, ale snažej se jim taky umožnit těch 32 hodin. To záleží ale na nich.“ (E2)*

„Tam záleží zřejmě, jak jsou spokojeni s těma lidma, s tim každym pracovníkem, a jestli mu umožní těch 32 nebo 20. … Jo, protože oni je maj na starosti, viděj, jak pracujou nebo jestli se snaží ulít.

Podle toho jim umožněj, a taky tam maj těch lidí opravdu hodně, takže záleží i na tý práci, kolik jí maj." (E5)

5.3.5. Veřejně prospěšné práce

Veřejně prospěšné práce (VPP) jsou časově omezené pracovní příležitosti pro uchazeče o zaměstnání, které po dohodě s úřadem práce vytváří zaměstnavatel, resp. obec. Úřady práce poskytují na základě dohody zaměstnavatelům mzdové příspěvky, maximálně však po dobu 12 po sobě jdoucích měsíců. VPP spočívají v činnostech ve prospěch obce, státu nebo jiné veřejně prospěšné instituce (jedná se např. o údržbu veřejných prostranství, úklid veřejných budov a komunikací) a jejich cílem je umožnit uchazečům o zaměstnání obtížně umístitelným na trhu práce pracovat v době, kdy nemohou najít standardní práci.

Ve městě Vejprty je o veřejně prospěšné práce ze strany nezaměstnaných **velký zájem, poptávka tedy výrazně převyšuje nabídku**. Místa jsou přitom přidělována výhradně obyvatelům Vejprt, město tedy nepřijímá žádné uchazeče z jiných měst. *„T: Do jaké míry jsou využívány veřejně prospěšné práce tady ve Vejprtech? R: Na sto procent. T: Takže spíš není kapacita ještě? R: Tak." (E3)*

Dle jednoho z dotazovaných expertů majících se zaměstnáváním osob na veřejně prospěšné práce osobní zkušenost však zaměstnanci z řad sociálně znevýhodněných obyvatel romského etnika nejsou příliš spolehliví, obec se nicméně vůči případným prohřeškům snaží být benevolentní. „*Ne, že bych nebyl spokojenej s jejich pracovní výkonem, a nebo něco takovýho, ale dycky nějakym způsobem, třeba jednou za tejden, za čtrnáct dní, nějak se otočilo v hlavě a nepřijeli do práce, protože jim děcko, měli něco, ale neřekli mi to třeba den předem, nebo neinformovali mě. Tak to jsem si mohl dovolit já, když mi tu jeho mzdu proplácel úřad práce, tak jsem k tomu byl malinko benevolentnější, než kdyby se tohle stalo nějakýmu zaměstnavateli, který je tvrdě tlačen nějakýma termínama, a kdyby mu nepřišel do práce a zdůvodnil mu, že musel s děckem jít koupit, nebo nějakej takovejhle argument, no tak to samozřejmě ten člověk by v tý práci dlouho nevydržel. … Takže ta moje zkušenost s těmahle lidma spočívala v tom ano, když dostali jasně zadanou práci, tady začneš sekat trávu, nebo začneš kopat zeminu, bez problému fungovalo, ale najednou, jednou za nějaký období se jim obrátil mozek a nešlo to nějak dál řešit" (E1)*

5.3.6. Rekvalifikace

V současné době Úřad práce **nenabízí uchazečům o zaměstnání žádné rekvalifikace**, a to z důvodu nedostatku finančních prostředků. Poslední aktivity v této oblasti probíhaly v roce 2009 a jednalo se o **poradenské programy** zaměřené na „efektivní vyhledávání zaměstnání" (tedy nikoli o klasické rekvalifikace), kde byly účastníkům poskytovány praktické rady, např. jak napsat životopis, jak komunikovat se zaměstnavatelem apod. Uchazeči o zaměstnání měli o tyto poradenské programy i další rekvalifikace zájem a zvláště dlouhodobě nezaměstnaní přicházeli velmi motivovaní (*„Prostě přišli nabití, měli prostě energii na to, aby si dál hledali. Protože vyloženě to byli lidi... kteří byli v evidenci rok a půl, dva roky, a to už prostě jsou ty lidi, kteří zabředávají do toho stereotypu a do tý laxnosti." E3*). Základní podmínkou účasti na programech však bylo jejich konání na území města

Vejprt z důvodu nedostatku finančních prostředků na případné cestovní výdaje *„protože samozřejmě jako jsou lidi, kteří dlouhoudobě jsou nezaměstnaní a nemají peníze, takže tam byl problém s výdaji na cestovný. Jo takže, ale to je to horší. Takže oni vlastně neměli ten prvotní vklad, který na to potřebovali. Takže pokud něco probíhalo tady ve Vejprtech, nebyl problém, nikdy.“ (E3)*

Tyto poradenské programy probíhaly po celý rok, vždy dva v měsíci ve skupině dvanácti lidí, takže postupně jimi prošli téměř všichni evidovaní uchazeči o zaměstnání (vyjma osob se zdravotním znevýhodněním či částečně invalidních). Zpětná odezva na programy byla mezi účastníky velmi dobrá *„Jo, každej to chválil s tím, že prostě byli konečně jako že - to byla skupina dvanácti lidí - a oni prostě už byli jako parta, jo že prostě podávali si nějaký zkušenosti jo... Nikdo nepřišel s tím, že tam byl zbytečnej.“ (E3)*

5.3.7. Práce „na černo“

Práce „na černo“ jako obecně rozšířený jev mezi sociálně znevýhodněnými osobami, které nemohou najít stabilní pracovní uplatnění, se vyskytuje i mezi obyvateli Vejprt z námi analyzovaných lokalit. *„Víte co, dneska si člověk nevydělá. ... aby člověk fakt přežil, tak musí i na černo někde dělat.“ (SZ5)* Dle informací vyplývajících z rozhovorů s experty však **přímo ve městě lidé příliš příležitostí pracovat bez smlouvy nemají**, proto za tímto účelem pravděpodobně **dojíždějí do jiných měst**. *„Tak určitě ty lidi, co jsou na dávkách, se určitě snažej ten svuj rodinnej rozpočet nějak, nějak zvednout, ale že by pracovali na černo tady přímo ve městě, to asi ne. Spíš si myslim, že dojíždí někam do jiných měst, nebo prostě pod nějakym podnikatelem. Ale určitě se to děje.“ (E6)*

Výše uvedenou praxi, tedy dojíždění za prací „na černo“ mimo obec z důvodu její nulové nabídky přímo ve Vejprtech opakovaně potvrzují i sociálně znevýhodnění obyvatelé.

„Ne, tady neni na černo. Tady nikdo nezaměstná. Tady vůbec práce neni. Tady nemáte, tady firmy nejsou. ... Kdepak. To byste musel do Chomutova. Do Chomutova chodila nebo do Prahy pryč jezděj.“ (SZ9)

„T: No a kde se tady dá sehnat práce na černo? R: Já co mam takle ty, uklízim jako po hotelích jo a takle no. ... Dojíždim, no.“ (SZ7)

Práce „na černo“ je pro pracovníky velmi riziková, neboť se zakládá na nechráněných pracovně právních vztazích a tito lidé se kromě absence jakýchkoli pracovních jistot či výhod mohou potýkat též s problémem neproplácení mezd, jejich pozdržování či krácení. Pro firmy naopak zaměstnávání bez pracovní smlouvy může být velmi výhodné, pomineme-li riziko případných sankcí ze strany úřadů v případě odhalení této nelegální praxe. *„Nevim, jestli jsou ty zaměstnanci, nebo ty potencionální zaměstnanci tlačeni majitelema těch firem k tý, k tomuhle postupu, jim řeknou běž na pracák, já tě pak zaměstnám, abych za tebe nemusel platit sociálku, zdravotní, pak ti dám nějaký peníze, běž.“ (E1)*

Městský úřad se snaží práci „na černo“ pomocí kontrol u zaměstnavatelů předcházet, z pohledu pracovníků úřadu se proto nezaměstnaní práce „na černo“ a **rizik vyplývajících z případného odhalení obávají**. *„Když jsme na to přišli, tak jsme psali na ty firmy, kde jsme měli pocit, že pracujou, a v podstatě nechali jsme si potvrdit příjem a podobně. Řešilo se to i s úřadem práce, když byly problémy. ... Jde o to, co říkaj noviny, že maj třeba strach z toho, aby se na něco nepřišlo, protože už*

vědí, jak to pokračuje dál, že můžou bejt sankčně vyřazený z úřadu práce, přijdou o peníze, o dávky, tak to je těžký. ... když jsme něco zjistili, vždycky jsme šli za tou firmou, dotáhli jsme to do konce. ... Buďto poslali příjem nebo je propustili a tak." (E5)

Zmíněné obavy z kontrol či rizik, která s sebou práce bez smlouvy přináší a o nichž se zdají být lidé velmi dobře informování, opakovaně vyjadřují i samotní zástupci sociálně znevýhodněných obyvatel. Někteří proto práci „na černo" ve svých výpovědích radikálně odmítají či popírají, zároveň přitom její existenci u jiných spoluobčanů potvrzují.

„Když pudu někam na černo dělat, úřad se dozví, veme mi peníze. ...Když si to vemete, tak ani nejste pojištěnej. Něco se vám stane..." (SZ4)

„Dneska choděj všude i kontroly, jo, po takových těch stavbách a takhle, člověk si to dneska nemůže dovolit, já nemam na pokuty, abych platil pokuty, támhle že sem dělal na černo nebo něco takovýho. To nejde prostě. Já když můžu jít do práce, musim zrušit podporu, a potom můžu nastoupit do práce. Já nemůžu porušit zákon. To nejde. ...Něco se mi stane v práci, nebo něco, takhle, jo, zrušim podporu, pudu dělat na černo, nepudu na smlouvu, jo, tak něco se mi stane, tak kdo mi zaplatí pojištění, kdo mi zaplatí tadyto, úrazový, nemocenská, nebo, dojde k smrti nebo něco, to mi nezaplatí potom nikdo. ... To já říkam na rovinu, já znam osobně 20 lidí, jo, který prostě berou podporu, a nejsou doma. A choděj a dělaj na černo. Brigády, fušky." (SZ2)

5.3.8. Shrnutí

- město Vejprty patří mezi lokality s velmi vysokou mírou nezaměstnanosti
- determinantou je naprosto nedostatečná nabídka volných pracovních míst ve městě i regionu, všeobecně nízký zájem zaměstnavatelů rozvíjet podnikatelské aktivity v horské části regionu a omezené dopravní spojení do jiných průmyslových oblastí v okolí
- šance sociálně znevýhodněných obyvatel, u nichž je nezaměstnanost v současnosti většinovým jevem, nalézt stabilní zaměstnání snižují ještě další skutečnosti: nízké vzdělání a kvalifikace, neochota do zaměstnání dojíždět, diskriminace romského etnika
- mezi mladšími generacemi jednoznačně převažuje dlouhodobá nezaměstnanost – determinována kromě nízkého vzdělání též absencí pracovních návyků i jakékoli praxe
- sociálně znevýhodnění obyvatelé i přes výše uvedené bariery vyvíjejí při shánění práce vlastní aktivitu
- ve městě Vejprty je ze strany nezaměstnaných velký zájem o veřejně prospěšné práce, poptávka však výrazně převyšuje nabídku
- ve městě nemají lidé ani příliš příležitostí pracovat bez smlouvy, proto za tímto účelem pravděpodobně dojíždějí do jiných měst
- nezaměstnaní se přitom práce „na černo" a rizik vyplývajících z případného odhalení mnohdy obávají
- v současné době Úřad práce nenabízí uchazečům o zaměstnání žádné rekvalifikace, a to z důvodu nedostatku finančních prostředků
- velmi nízká životní úroveň obyvatel lokality
- velká zadluženost – časté dluhy na nájemném, dluhy i u splátkových společností a lichváře

- závislost na sociálních dávkách (dávky státní sociální podpory a zejména pak dávky v hmotné nouzi, tedy příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení), které jsou však z pohledu sociálně znevýhodněných obyvatel velmi nízké
- pravidla pro přidělování dávek v hmotné nouzi jsou poměrně složitá, nárok na dávky a jejich výše je proměnlivá, což znesnadňuje orientaci příjemců v tomto systému
- vyplácet dávky poukázkami úřad po negativních zkušenostech nevyužívá
- veřejnou službu mají ve městě možnost využívat všichni zájemci, přičemž v současné době je zhruba 40-50 pobíratelů dávek v hmotné nouzi, kteří veřejnou službu pro město pravidelně vykonávají, ostatní o službu nemají zájem; většina přitom pracuje pouze základních 20 hodin

5.4. Sociálně patologické jevy, kriminalita a bezpečnost

5.4.1. Kriminalita

Z hlediska kriminality patří Vejprty, resp. správní oblast obvodního oddělení Policie ČR v porovnání s ostatními obvodními odděleními v bývalém okrese Chomutov k místům se spíše nižší kriminalitou. Indexem celkové kriminality, tedy 36 trestnými činy připadajícími na 1 000 obyvatel dané správní oblasti (v absolutním vyjádření se jednalo o 179 činů), se Vejprty umístily v roce 2009 v rámci okresu na pátém pořadí (viz tabulka). Na stejném místě se umístily i indexem násilné a mravnostní kriminality, který měl v roce 2009 hodnotu 3 zaevidované činy v přepočtu na 1 000 obyvatel, vzhledem k malé početní velikosti oblasti se nicméně v absolutním vyjádření jednalo o 14 činů.

Tab.: Trestná činnost v obvodech Policie ČR v okrese Chomutov, 2009

obvody PČR		celková trestná činnost			násilná + mravnostní TČ		
obvodní oddělení	počet obyvatel*	abs.	index**	pořadí	abs.	index**	pořadí
Chomutov	53 490	2 833	53,0	1	192	3,6	2
Březno	2 782	126	45,3	2	7	2,5	6
Jirkov	24 439	1 025	41,9	4	84	3,4	3
Kadaň	18 252	642	35,2	6	55	3,0	4
Klášterec n. O.	17 010	453	26,6	7	24	1,4	7
Radonice	4 028	169	42,0	3	22	5,5	1
Vejprty	**5 039**	**179**	**35,5**	**5**	**14**	**2,8**	**5**

** udává počet obyvatel správní oblasti příslušného Obvodního oddělení Policie ČR*
*** index udává počet trestných činů na 1 000 obyvatel*
Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje, 2010

Na vyšší příčku se Vejprty dostávají četností prostých krádeží, jichž bylo v roce 2009 evidováno v rámci obvodu Policie ČR celkem 59, což v přepočtu na 1 000 obyvatel dosahuje hodnoty 12. Méně časté jsou naopak v tomto obvodu krádeže vloupáním, jichž bylo ve sledovaném roce evidováno celkem 25, indexem 5 krádeží vloupáním na 1 000 obyvatel se tak Vejprty dostávají v okresním srovnání na předposlední pozici (viz tabulka).

Tab.: Krádeže v obvodech Policie ČR v okrese Chomutov, 2009

obvody PČR		krádeže vloupáním			krádeže prosté		
obvodní oddělení	počet obyvatel*	abs.	index**	pořadí	abs.	index**	pořadí
Chomutov	53 490	420	7,9	2	1 006	18,8	1
Březno	2 782	14	5,0	5	30	10,8	5
Jirkov	24 439	214	8,8	1	338	13,8	2
Kadaň	18 252	111	6,1	4	227	12,4	3
Klášterec n. O.	17 010	69	4,1	7	134	7,9	7
Radonice	4 028	29	7,2	3	36	8,9	6
Vejprty	**5 039**	**25**	**5,0**	**6**	**59**	**11,7**	**4**

** udává počet obyvatel správní oblasti příslušného Obvodního oddělení Policie ČR*
*** index udává počet trestných činů na 1 000 obyvatel*
Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje, 2010

Z pohledu dotazovaných informátorů se ve městě Vejprty nejčastěji vyskytuje majetková trestná činnost, resp. přestupky. Jedná se zejména o **krádeže** železa a dalších kovových předmětů (plechů, okapů apod.) či o drobnější majetkové krádeže. *„Tak jako kriminalita samozřejmě tady nějaká je, ale spíš si myslim, že to je majetková, nějaký ne závratný věci, ale prostě majetkový trestný činy, prostě, krádež plechů, já nevim co všechno, takovýdle nějaký ... věci." (E1) „Já si myslím, že ta majetková, někdo vleze někam na zahrádku, něco tam vezme, někdo vleze do garáže, ty chaty, občas nějaká ta chata je." (E2) „Je to malý město, je tady klasická kriminalita jak v malym městě." (E3)* Pachateli jsou dle sdělených informací především mladí lidé, často z řad sociálně znevýhodněných obyvatel, nacházející se ve špatné ekonomické situaci, kteří zároveň nemají dostatečnou a smysluplnou náplň volného času. *„Prostě je to z jejich způsobu života a z finančních možností, který maj, a tak se prostě i takhle chovaj, žejo." (E1)* Častým motivem krádeží je též snaha o získání financí na rozšiřující se závislostí na návykových látkách. *„Ohledně tý závislosti, že se rozjela myslím v republice víc ta marihuana a spotřeba marihuany ... samozřejmě potřebujou penízky a myslím, že i takovýhle ty herny, že to zvedaj… Tyhlety mlaďasové nejsou ... angažovaní nikde, prostě couraj po městě od ničeho k ničemu, nemaj do čeho dloubnout, prostě se nuděj a z toho roste tohleto." (E2)*

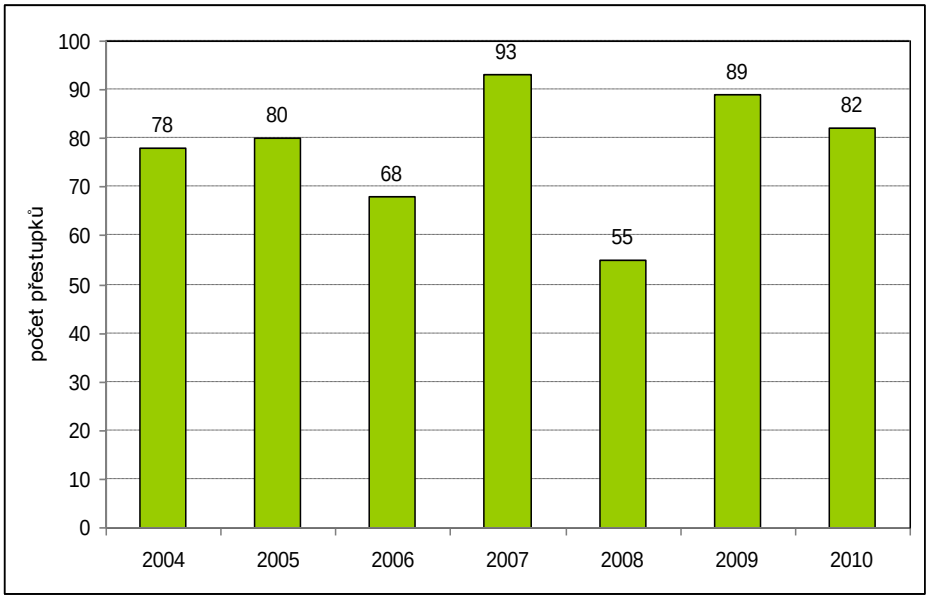
Mezi mladšími obyvateli města je tedy dle získaných informací rozšířen **problém s užíváním drog** (zejména marihuany) **a požíváním alkoholu,** což v některých případech vede k zvýšené verbální agresivitě vůči okolí. *„Tak je to, je to prakticky způsob života dneska mladých lidí, že drogy tady určité taky jsou, co se ví, tak to je marihuana, ta tady jede dost ve velkym, těžký drogy ... nemůžu nějak specifikovat…. To že ty mladý si kupujou pivo, víno, krabicový, to je určitě, chodí se za tim, snažíme se to ... minimalizovat, ale určitě se to prostě děje, jako v každym jinym městě. Prostě ten alkohol a nějaký ty drogy tady sou. To určitě." (E1)* Tento problém je dle některých informátorů částečně spojován i s Vietnamskou minoritou, která prodává alkohol mladistvým, a dle nepotvrzených domněnek se u ní setkáme i s prodejem drog. Výroba tvrdých drog přímo ve městě či jejich distribuce mezi obyvateli v rozhovorech identifikována nebyla.

Ve městě se dále můžeme setkat s projevy **vandalismu a devastací majetku**, které informátoři z řad expertů rovněž připisují ve vyšší míře mládeži.

„Protože pak ty hloučky se tady potulujou po městě a prostě ničej všechno, na co přijdou. Teď jsme vybudovali z dotací nový autobusový nádraží, když tady byla právě ta stará budka nebo ta zděná čekárna, tak to stále demolovali." (E4)

U sociálně znevýhodněných obyvatel se dále můžeme setkat s **drobnými potyčkami** a osobními neshodami jednotlivců či menších skupin, jedná se však povětšinou o přestupky nevybočující z „běžných norem", rozšířené opět především u mladé generace. Dle informací získaných v průběhu terénního šetření ani podle informací obsažených v prezentaci města (viz graf) nedochází v průběhu posledních let k významnému nárůstu v počtech projednávaných přestupků.

Graf: Počet projednaných přestupků ve městě Vejprty v letech 2004-2010

Zdroj: Prezentace J. Gavdunová: Současná situace na území města Vejprty.

Gamblerství, resp. hra na veřejných hracích automatech umístěných v restauračních zařízeních je rozšířena mezi obyvateli obce bez rozdílu věku i etnicity, přičemž častěji se vyskytuje u sociálně znevýhodněných obyvatel, výraznější problémy se závislostí nicméně identifikovány nebyly. Policie provádí nárazové kontroly příslušných podniků za účelem prevence rozšiřování tohoto problému mezi mladistvými.

Informátoři z řad expertů se dále shodují nad problémem s nelegální **lichvou**. Opakovaně byl zmiňován případ jedné osoby z romské komunity, jež tyto „finanční služby" sociálně znevýhodněným obyvatelům poskytuje, k oficiálnímu zakročení však dle informátorů, vzhledem k nedostatku důkazů a neochotě poškozených ke spolupráci, prozatím nedošlo. *„Strašně je tu rozbujelá lichva, všichni ví, kdo je ten lichvář, ... byl i zraněnej, že se to tam nějak pralo kolem toho, protože voni sedmkrát řekli policii 'my jdeme svědčit', pak se rozklepali. Všichni ví, že se tam chodí hned po dávkách, se tady inkasuje." (E5)*

„A když jsme jednou do toho šli hloubš, aby prostě to šli nahlásit, byli ochotný, tak prostě večer si na ně došláp. Tam jim vyhrožoval a druhej den prostě nikam jít nechtěli svědčit, nic. Prostě to se špatně tohleto dokazuje." (E4)

Veřejná pouliční **prostituce** se ve městě nevyskytuje, vzhledem k poloze města v blízkosti německých hranic je však často zmiňováno poskytování těchto služeb zahraničním klientům. V některých rozhovorech s experty byl zároveň akcentován problém s přeshraniční dětskou prostitucí. „*Sama jsem byla u výslechu nezletilých dětí. Jezdily tady prostě německý vozy. Za peníze jim nabízeli, že je svezou, a pak prostě z toho byly takovýdle věci, no." (E4)* Tato prostituce se přitom v některých případech odehrává přímo v domácnostech rodin.

Problém s prostitucí byl podrobněji rozebírán též v rozhovoru s jednou rodinou sociálně znevýhodněných obyvatel, kde byla rovněž zmíněna prostituce nezletilých ve vztahu ke klientele z Německa.

„R1: Němec chtěl jako vyfotit, protože ženský tady Romky se naučily chodit za Němcema a dávat se fotit. No a můj kluk blázen, … byli ještě nezletilý. Bylo mu 17. A tomu druhýmu 15 nebo kolik. …protože ten Němec chtěl jako kluky víte, ty mladší kluky. Že chtěl mladší kluky ten Němec. … R2: Tady to všichni věděj, že tady Němci choděj fotit holky za peníze." (SZ4)

K **násilné trestné činnosti** (přepadení, znásilnění) dle informátorů **v obci nedochází, bezpečnost obyvatel obce tedy není** z jejich pohledu **nijak ohrožována.** Samotní informátoři z žádné ze tří dotazovaných skupin strach o vlastní bezpečí nepociťují.

„T: A vy máte tady ve Vejprtech třeba strach o svojí bezpečnost, nebo o bezpečnost svojí rodiny? R: Já osobně ne, já osobně se nebojím a myslím si, že děcka asi taky ne." (E2)

„Já se o svoji bezpečnost v žádnym případě nebojim. To už mě spíš přepadne nějakej bílej než cikán." (E3)

„No, nemám strach žádný, už za ty leta." (O4)

Informátoři z řad expertů se jednoznačně shodují v tom, že se mezi obyvateli **nevyskytují žádné závažné projevy rasismu**, případné konflikty mezi jednotlivými obyvateli či skupinami obyvatel tak není nijak odůvodněné přisuzovat rasistickým pohnutkám. *„Já si myslím, že obecně tady lidi nejsou rasisti. … Někdo řekne - Cikáni dělali bordel - byla nějaká muzika, jo, ale že by to bylo na tý úrovni, že by někdo, nějaký bitky kvůli barvě pleti nebo … ne." (E2) „Já si myslim že u nás ve městě je to spíš taková fráze… co se tady děje ve Vejprtech, to asi o rasismu vůbec neni, …to že se to někde serve, já si myslim, že je to buď vyřizování svých osobních nějakých účtů, nebo vznikne to požitím alkoholu, ale určitě ne z rasismu." (E1)*

5.4.2. Prevence kriminality

Ve městě Vejprty působí jak **Policie ČR, tak i Městská policie** (MP), která má nicméně poslední čtyři roky ve stavu pouze jediného strážníka, který na veřejnoprávní smlouvu dojíždí ještě do dvou okolních obcí (Měděnec a Loučná). Před znovuzřízením Městské policie v roce 2008 bylo město zhruba 5 let bez této pořádkové služby, předtím byl počet strážníků Městské policie 5 (z nichž jeden byl příslušníkem romského etnika[22]). Důvodem pro takto výraznou redukci stavů byl nedostatek finančních prostředků obce na provoz. Strážník MP slouží ve všední dny v běžné denní pracovní době, pro případ potřeby je nicméně na telefonu po celých 24h denně a v případě nutnosti pracuje i o víkendech. Výkon služby v jednom člověku je velmi náročný, proto nezřídka zaznívá přání na rozšíření personálního stavu MP. Spolupráce mezi strážníkem MP a Policií ČR je přitom na velmi dobré úrovni, od nového roku bývají sestavovány smíšené hlídky Policie ČR a MP. *„a jako dost často, teď se to v měsících navyšuje tyhlety společný hlídky, takže spíš v tomhlectom, aby bylo víc lidí v*

[22] Dle získaných informací byl tento strážník majoritní společností respektován stejně jako ostatní strážníci, mezi minoritou se však přístup více lišil: *„Já si osobně myslím, že ho osobně až tak nerespektovali, nebyla to žádná vůdčí osoba v tej komunitě, ale myslím, že byli rádi, že tam maj, když to řeknu v uvozovkách svýho člověka, protože opravdu když něco bylo, tak on si s nima promluvil jinak, než obyčejnej ten … že to fungovalo, no na některý lidi nefunguje nic, žejo." (E2)*

terénu, … že, řikam, postavěj si svojí hlídku, jednu nebo dvě, a jednu smíšenou, žejo, děláme ty kontroly těch restauračních …Jako říkám, spolupráce je velmi dobrá." (E1)

Město má v současné době rozpracovaný projekt na asistenta městské policie, který by posílil činnost nynějšího velmi vytíženého strážníka *„Mám rozdělanej ten projekt. Budeme o něj žádat. Je zatim na 4 měsíce, do konce roku. A myslim si, že by nám mohl pomoct… vidim v tom, že by se mohlo zabránit nějakým dalším přestupkům nebo nějakým trestným činům." (E4)* Posílení personálních kapacit městské policie tedy vidí zástupci obce jako velmi žádoucí a prospěšné.

V rámci **prevence kriminality** pořádá preventista Policie ČR celoročně **besedy a přednášky ve školách** vztahující se k různým tématům – šikana, drogy, problematika silničního provozu apod. Činnost preventisty má mezi dětmi pozitivní ohlas *„Ty děcka ho znaj a vědí ... hele pan [jméno], přijde do školy. I se těšej, ty malý se těšej." (E2)*

Kamerový systém v obci, vzhledem k její velikosti, omezenému rozpočtu i personálním kapacitám zavedený není, informátoři by ho však velice uvítali. *„Samozřejmě ten kamerovej systém by byl hrozně důležitej, protože jako, to je, kamery sou puštěný na automat a když pak něco jako je, tak složitě to člověk musí dohledávat, kdyby to bylo obslužný, jako přímo, tak by to bylo určitě pro město lepší a lepší by se odhalovaly přestupky, trestný činy." (E1)* V roce 2010 byly ve městě nainstalovány dvě samostatné otočné kamery, které obsluhuje strážník MP. *„Kamerový systém určitě ne, protože město naší velikosti si nemůže dovolit, jak mám teda informace, takže ten kamerovej systém by musel být pod stálym dozorem jednoho zaměstnance, na to my nemáme." (E6)*

5.4.3. Shrnutí

- z pohledu informátorů se z hlediska kriminality nejčastěji vyskytuje majetková trestná činnost, resp. přestupky, přičemž se povětšinou jedná o krádeže železa a dalších kovových předmětů či o drobnější majetkové krádeže
- mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli se dále vyskytují drobné potyčky a osobní neshody jednotlivců, vandalismus a devastace majetku, přičemž tyto problémy jsou ve vyšší míře spojovány s mládeží
- mezi mladšími obyvateli města je dle získaných informací rozšířen problém s užíváním drog a požíváním alkoholu
- informátoři z řad expertů se dále shodují nad problémem s nelegální lichvou – opakovaně uváděn případ jedné osoby z romské komunity
- problém s prostitucí, zejména ve vztahu k zahraničním klientům, v některých případech se prostituce odehrává přímo v domácnostech, veřejná pouliční prostituce se ve městě nevyskytuje
- dle informátorů se v obci nevyskytují násilné trestné činy v podobě přepadení či znásilnění, není tedy z jejich pohledu nijak ohrožována bezpečnost obyvatel obce
- samotní respondenti strach o vlastní bezpečí nepociťují

5.5. Sociální služby, politika obce

Ve městě Vejprty v současné době nepůsobí žádná registrovaná sociální služba ani žádná nestátní nezisková organizace s neregistrovanými službami, která by se ve své činnosti zaměřovala na sociálně znevýhodněné obyvatele.

5.5.1. Terénní sociální práce

V letech 2004-2006 a 2007-2008 působil ve městě **terénní sociální pracovník**, jehož pracovní místo bylo zřízeno na základě dotace od Rady vlády pro záležitosti romské komunity. Prvním sociálním pracovníkem byla Romka, která však nebyla ochotna absolvovat vzdělání pro terénní pracovníky, což je podmínkou poskytnutí dotace, proto s ní byl ukončen pracovní poměr. Za působnosti této terénní pracovnice se dle informátorů romská komunita, s níž pracovala, rozdělila na dva „tábory" – jedna skupina s pracovnicí velmi dobře spolupracovala a tuto spolupráci si chválila, druhá skupina však tuto ženu nerespektovala a spolupráci odmítala. *„Tak za tý její působnosti se nám stalo, že se ta společnost jejich rozdvojila mezi dva tábory. Jedni byli proti ní a jedni byli s ní… Ty jí potom nepouštěli ani na to šetření, nepouštěli jí k sobě dovnitř, když je chtěla navštěvovat. No to bylo špatný potom." (E1)* Zmiňované problémy někteří informátoři z řad expertů přičítají jejímu etnickému původu, který mohl být paradoxně na škodu. Nový terénní pracovník se již během své práce s obdobným problémem nepotýkal a klienti s ním byli velmi spokojeni. Na počátku své působnosti pracoval pouze s několika rodinami, na základě dobré zkušenosti s jeho prací začali následně jeho pomoc vyhledávat i další lidé a okruh jeho klientů se tak rozrostl zhruba na 150. Náplň práce tohoto pracovníka byla velmi široká a zaměřovala se na celé rodiny, tedy jak na děti a jejich volnočasové aktivity, tak na pomoc rodičům při vyřizování běžných záležitostí (jako např. pomoc při hledání práce, vyplňovaní úředních dokumentů apod.), v rámci motivačního programu též podporoval klienty např. při drobných rekonstrukcích bytů. *„Ten pracovník tý terénní práce patřil sem pod [sociální odbor] a jinak měl takovou kancelář a působiště právě v tý zvláštní škole, kde potom ty dětičky shromažďoval, aby odpoledne nelítaly po vsi, nedělaly tady prostě nepořádek, tak on je tam ohlídal nějaký ty hodiny, pracoval s nima. … Ještě když působil terénní pracovník, tak tam byl takovej motivační program, že si třeba mohli vymalovat byt s tim, že si půlku uhradí, půlku jim zaplatíme, půlku si uhradí a svépomocí, že si to udělá. To si myslim, že hodně motivovalo a měli ty byty v pořádku." (E1)*

Z důvodu nedostatku finančních prostředků však bylo toto pracovní místo přes všechna svá pozitiva zrušeno a od roku 2009 tak ve městě nepůsobí žádný terénní sociální pracovník zaměřující se na pomoc sociálně znevýhodněným obyvatelům. „*Terénní sociální práce se nám vyplatila, a to bych jako jedno z mála vysoce ohodnotila. Ale tim, že se na ní neustále snižoval příspěvek, tak se samozřejmě snižovala kvalita terénního pracovníka. … A samozřejmě, že jsme se snažili držet to zuby nehty, když pak už jsme měli doplácet 30 % a ten člověk, aby za něco stál, byl kvalitní pán, tak ten odešel sám nebo řekl 'za tu almužnu nemůžu pracovat, vždyť je to almužna'." (E2)* S ohledem na pozitivní odezvu a dobrou zkušenost s touto pozicí bude úřad v letošním roce opět žádat o dotaci na znovuobnovení terénní práce.

Terénní sociální práce je přitom představiteli obce jednoznačně **upřednostňována před působností nestátních neziskových organizací** ve městě, neboť místní člověk na pozici terénního pracovníka

pomůže z jejich pohledu obyvatelům obce mnohem více než externí organizace neznalá místních podmínek. *„Nechci [nestátní neziskové organizace], protože já tu chci, aby tu byli místní … ať chcete nebo nechcete, ten místní to zná nejlépe, ten ví, kdo s kym se pohádal, kdo tohleto … kdyby byly peníze na toho asistenta větší, tak bychom si to zvládli sami. Plus naše sociálka. Jako my s nima umíme. … nepotřebuju žádnou neziskovku, já potřebuju terénního pracovníka a potřebuju na něj peníze…. Ale ten terénní pracovník, ten dělá, jo. A ne, aby sem někdo přijel, pak koukal na hodinky, kdy musí domů - ne!“ (E2)*

Současnou neexistenci terénního sociálního pracovníka tak do určité míry, alespoň částečně, „suplují“ někteří **pracovníci úřadu**, kteří na takto malém městě klienty osobně znají a pokud získají jejich důvěru, obracejí se na ně lidé i s dalšími osobními problémy nesouvisejícími přímo s příslušnou agendou úředníka. „*Protože tady s těma lidma projednáváme v podstatě všechno, když maj nějakej problém, jdou sem, když se chtěj rozvádět, když maj jakýkoliv problém, tak jdou sem. A to by řešil v podstatě ten [terénní sociální] pracovník…. Maj dluhy, potřebujou je splácet, nevědí, jak z toho ven, tak.. … On sem přijde klient, donese potvrzení o zaplacení nájmu a začne povídat dál a už se to nabaluje, to je těžký…. My v podstatě i tim, že si chodíme sami na ty sociální šetření, tak máme přehled o tý rodině, což je taky docela dobrý, protože víme, jak žijou, v čem žijou, jestli se snažej, nesnažej, takže ono, oni nám v podstatě věřej pak. Ono jde o to, že tomu člověku potřebujou trošku věřit, aby se svěřili, že jo. Jsou taky lidi, kteří jdou jenom za kolegyní nebo jdou jenom za mnou, protože jsou zvyklí s náma mluvit. Takže pak, když by tady byl jeden sociální pracovník, tak jako ty lidi potom si zvyknou a začnou k němu chodit.“ (E3)*

5.5.2. Komunitní centrum, volnočasové aktivity

Při Základní škole a Praktické škole Vejprty bylo v minulosti zřízeno a na základě dotací z projektu dva roky provozováno **Komunitní centrum**, pro jehož sídlo byly upraveny sklepní prostory školy, k dispozici mělo též přilehlou zahradu. Projekt byl zaměřen na děti, žáky, mládež a dospělé ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí s cílem přispět ke snížení sociálně patologického chování dětí a mládeže a přispět k právnímu vědomí dospělých a naučit je přijímat individuální odpovědnost při řešení sociálních problémů. Hlavní myšlenkou projektu bylo „Sami si vybudujeme, sami se budeme starat a své práce si budeme vážit.“ Centrum mělo vypracován harmonogram jednotlivých činností, pro děti byly organizovány volnočasové aktivity, pořádány výlety, rodičům byly určeny besedy s odborníky apod. *„Měli jsme zpracovaný harmonogram činností, takže každý měsíc se tady scházely nejmladší děti, rodiče, soutěže jsme měli, výlety jsme měli a bylo to hrozně fajn … My jsme měli každý měsíc besedu… s právníkem, s lékařem, s dětským lékařem a já nevím prostě všechny pracovníky sociálky a každej, kdo měl nějakej problém, tak jsme, tak si ho tady mohl vyřešit.“ (E4)* Hlavní práci s klienty měl přitom na starosti výše zmíněný terénní sociální pracovník. Centrum bylo velmi navštěvované, proto je přáním informátorů z řad expertů činnost tohoto centra v plném rozsahu opět obnovit a navázat na předchozí dobře rozjetou práci.

Možnosti pro **volnočasové aktivity** sociálně znevýhodněných dětí a mládeže jsou v současné době **velmi omezené**, kromě aktivit poskytovaných školou a tělovýchovnou jednotou žádné další organizované kroužky a činnosti ve městě pro tyto děti nejsou, což jako problém vnímají i informátoři

z řad expertů. *„Ty volnočasový aktivity voni nemaj žádný, že jo. Nemaj žádný kroužky, kámen úrazu bych řekla.“ (E5) „ty kluci starší, těch 17, 16, ty tam seděj v tom parku a prostě nemaj do čeho dloubnout“ (E6)*

Dle některých představitelů obce by bylo kromě již zmíněného znovuobnovení Komunitního centra a funkce terénního sociálního pracovníka žádoucí též zřízení dalších možností pro volnočasové aktivity sociálně znevýhodněných dětí a jejich rodičů.

„Druhá priorita co považuju, to by mohlo být nějaké, nějaké místo setkávání tady těch rodin, ne, že tamhle někde na nějakym dvorku u ohně, ale možná to prostředí trošku kulturnější ze zaměřenim i na, děti samozřejmě, ale i na rodiče, kde by ty rodiče pod vlivem nějakého člověka se finančně, nebo aby pochopili, že nemůžou dostat vejplatu a druhej den jí utratit a třetí den už nemít na oběd. Prostě tady tu finanční gramotnost nějakym způsobem pomalinku do nich vštěpovat. A samozřejmě potom pro děti, nějaký ty hřišťátka nebo nějakej ten prostor, kde by mohly blbnout, aby neblbly na náměstí, nebo mezi panelákama, kde udělaj víc škody. Ono potom stačí, když tam někde rozbijou, možná i nechtěně, nebo ne nechtěně, oni zase nemaj to v sobě tak, ono když rozbijou okno oni to berou jako srandu, že si neuvědomí ten problém. Takže třeba nějaký hřišťátko, trošku, trošku na nějakym místě, kde nemůžou způsobit tolik škod.“ (E7)

5.5.3. Shrnutí

- ve městě v současnosti nepůsobí žádná registrovaná sociální služba ani nestátní nezisková organizace s neregistrovanými službami, která by se zaměřovala na sociálně znevýhodněné obyvatele
- v letech 2004-2006 a 2007-2008 působil ve městě terénní sociální pracovník, jehož pracovní místo bylo zřízeno na základě dotace od Rady vlády pro záležitosti romské komunity
- na pozici se vystřídali dva pracovníci, přičemž druhému z nich se klientská základna rozrostla na 150 osob, neboť klienti byli s jeho prací velmi spokojeni
- z důvodu nedostatku finančních prostředků však bylo toto pracovní místo přes všechna svá pozitiva zrušeno
- při Základní škole a Praktické škole Vejprty bylo v minulosti zřízeno a na základě dotací z projektu dva roky provozováno Komunitní centrum, zaměřené na děti, žáky, mládež a dospělé ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí
- centrum bylo velmi navštěvované, po skončení projektu však z důvodu nedostatku financí na provoz skončila i oficiální činnost tohoto centra
- terénní sociální práci i činnost Komunitního centra by s ohledem na pozitivní odezvu a dobrou zkušenost město rádo obnovilo

5.6. Vztahy mezi obyvateli

5.6.1. Vztahy mezi sociálně znevýhodněnými a běžnými obyvateli

Vzhledem k relativně malé velikosti města, dlouhodobému soužití obyvatel i neexistenci jasně prostorově vymezené vyloučené lokality se lidé ve Vejprtech více méně (alespoň od vidění) znají a jsou na sebe **navzájem zvyklí**.

„Jsme malý město, takže vlastně Romové i bílý se tady všichni známe tak nějak navzájem, takže to jako v klidu no. … Jako ty straší Romy, ty co tady jsou, co znám jako odmalička, tak ty jako zdravím nějaký, co mi jako nevaděj, ale ty malý, s těma mladejma ani nějak nechci vycházet, protože vím, jak se chovaj, co dělaj." (O7)

Výše uvedená citace poměrně dobře vystihuje situaci a poukazuje na určitou „mezigenerační propast", resp. **rozdíly ve vztazích běžných obyvatel ke starším sociálně znevýhodněným obyvatelům** v kontrastu k postojům vůči generaci mladé. Vztahy lidí ze střední generace jsou výrazně ovlivněné zmíněným dlouholetým společným soužitím a známostmi z minulosti - ze školy či ze zaměstnání - a řadu z nich lze zhodnotit jako poměrně pozitivní či neutrální. V případě mladé generace je však situace opačná, neboť z pohledu běžných obyvatel je sociálně znevýhodněná mládež problémová a její nevhodné chování vzájemné soužití narušuje.

„Tak nejsme zas tak velký město, tady se prakticky všichni tak ňák znaj, pokaď se za poslední dobu nějaký lidi nepřistěhujou, a sou uplně cizí, tak se tady ty lidi znaj a já si myslim, že jako to soužití neni uplně tak špatný, už z tý znalosti těch osob, ale samozřejmě vyskytujou se problémy..... Vyskytujou se prostě problémy, který narušujou to občanský soužití, žejo, ňákýma potyčkama, žejo, ňáký todle, ale spíš si myslim, že je to ze stránky těch mladých, těch náctiletých, si myslim, že ta jejich výchova je prostě trošku horší a prostě ty spíš jako dělaj problémy jako v tom soužití těch občanů. Když se upozorní, že třebas něco dělaj špatně, no tak prostě odvětěj sprostýma nadávkama a podobně." (E1)

V mnohých rozhovorech u všech třech skupin informátorů zaznívá častý důraz na kladený **individuální přístup**, tedy posuzování jednotlivců na základě zkušeností s konkrétními lidmi ve snaze nepaušalizovat.

„Já to beru individuálně. Někdo se chová tak, někdo se chová jinak, ale prostě v celku, celkově mi to vyjde prostě... práce s lidma." (E2)

„Já to řeknu, i mezi Romama, i mezi bílejma se najde hajzlík, kterej bude mít jak mezi těma, tak mezi těma špatnou pověst. Jsou tady kvítka, který už člověk zná… Prostě ať je černej nebo bílej, mně je to jedno, prostě když se budeš chovat normálně, říkám, až mě naštveš, tak prostě budu nepříjemnej." (E3)

V rámci sondy mezi běžnými obyvateli nicméně byly zaznamenány poměrně **různorodé postoje** vůči sociálně znevýhodněným obyvatelům – od postojů velmi pozitivních, přes víceméně neutrální či smíšené až po postoje výrazně negativní.

„Naprosto s nima nemám žádnej problém, jo. Někdy jsou lepší sousedé tyhlecti Romové než normální jako prostě skutečně, všechna čest, jo prostě takhle. … Jdeme na nákup, slušně pozdraví, já je taky pozdravím, kam jdeš, na nákup tadyhlecto…" (O5)

„Nemám žádný asi problémy, vůbec. Já si myslím, že ne, určitě ne. … všichni se známe tady." (O8)

V některých výpovědích byla zaznamenána jak kritika vůči některým sociálně znevýhodněným obyvatelů, tak zároveň kladný vztah ke konkrétním zástupcům této skupiny, založený na vzájemné známosti a dobrých sousedských vztazích.

„No, takhle. Jak říkám, s některejma, ty jsou na zabití, promiňte mně to. A s některejma jsem v podstatě kamarád, jo. Tak se dá říct, jo. Myslím tady sousedy … Vzhledem k tomu, že už tady ty Romové dovopravdy jsou skoro těch 60 let jako já, tak už to tak ňák berou ty vokolo, že jsou to starousedlíci." (O2)

V negativních projevech si lidé povětšinou stěžují na krádeže, hluk či nezaměstnanost sociálně znevýhodněných obyvatel a s ní spojenou závislost na sociálních dávkách, odlišné návyky či jinou náplň dne.

„…jsou takoví, jak bych to řekla, no prostě líní, nechce se jim dělat, radši půjdou krást. … Ať se slušně chovaj, ať nekradou a můžou mezi náma žít, je to tak. … mohli by se líp chovat a taky jít dělat a ne jenom brát podpory." (O3)

„R1: Soužití mezi obyčejnými a romskými skupinami je neslučitelný, já bych řekl. Voni se nepřizpůsobí, voni nebudou nějak podřizovat nějakým pravidlům nebo to, to voni jenom aby svoje dávky dostali. … R2: Ty se nepřizpůsoběj a nepřizpůsoběj. To je zbytečný a cpát do nich peníze, to je k ničemu." (O9)

V rozhovorech se sociálně znevýhodněnými obyvateli byly povětšinou identifikovány **kladné vztahy** a postoje vůči běžným obyvatelům a bylo poukazováno na bezproblémové soužití.

„T: A kromě příbuzných, kamarádíte se ještě s někym dalšim, myslim jako mimo svý rodiny, jako s nějakejma Čechama? R: Jo, to jo. Tak oni mě znaj od malička. I ty, co se mnou chodili do školy, takže jo. …Navštěvujem se." (SZ10)

„No tak sou tady lidi, který znam, který potkávam, tak jako znam Vejprty celý, jo, kamarádi, no, i Romové, i jako z bílích lidí sou.. s nima vycházim dobře, no. S každym. … tak tady žijeme už vod narození, žejo, známe se s každym druhym, tak proč bysme neměli vycházet. Že jo, Cigán nebo jestli to je bílej člověk, jo, to je uplně jedno dneska." (SZ2)

5.6.2. Vzájemné vztahy mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli

Někteří informátoři dokonce vztahy k běžným obyvatelům hodnotili výrazně pozitivněji než vztahy k jiným lidem ze stejné skupiny.

„Já vám říkam takhle upřímně, že já se spíš kamarádim s bílejma, já vám řeknu přímo, jak to je, než jako s jinejma… No a kluci taky jako promluvěj s Romama, ale víc mají Čechy kamarádi." (SZ4)

„Sou tady gadžové, který fakt sou lepší než nějaký Cigán, ale todle.. to i mezi náma sou takový. Některý Cigán dobrej, některej špatnej." (SZ6)

V několika rozhovorech byly zmíněny určité „sousedské rozepře“ v rámci skupiny sociálně znevýhodněných obyvatel, mnohdy však byly sousedské vztahy hodnoceny jako bezproblémové či dokonce přátelské.

„R1: Že člověk si nemůže ani pusit ani rádio, a nebo třeba když mi přijde návštěva, nebo moje dcera u mě žije, no a třeba pustíme si rádio a už je konec. Už je konec. Už de nás [sousedka] jako hlásit na výbor. R2: A když je pátek, tak dělá rámus jak to, tady spí lidi nebo tajto, a oni dělaj rámus, tak to nic neni, když děláme my, tak to je hotovo. To sou takový Cigáni tady.“ (SZ8)

Na sousedské neshody v rámci skupiny sociálně znevýhodněných obyvatel bylo zároveň několikrát upozorňováno v rozhovorech s experty, zdůrazňovány přitom byly zejména problémy mezi jednotlivými romskými rodinami.

„Co se týká bílej - černej v jednom baráku, problémy nejsou. Problémy jsou prostě mezi cikánskýma rodinama. Oni sou trošičku každá ta rodina, je na jiný úrovni jo. A sou rodiny, který se nedokážou, do dneška se nedokázaly prostě přizpůsobit aspoň trošku. ... Oni se prostě ty rodiny jednotlivý nesnášej…. jeden by eventuálně uklidil, ale ten druhej nechce. A potom ještě sou samozřejmě starší Romové, který už maj děti pryč. A pak sou mladý Romové, který maj malý děti. A víte, jak to je, to je ve všech rodinách, dneska výchova, to znamená, děti si můžou dělat, co chtěj. A je zle. Protože tydleti chtěj mít klid, tyhlecty si chtěj hrát, tydlety prokopnou dveře, tamten na to nadává.“ (E4)

„Tak pokud přijdou Romové, tak snad se mi nestalo, že by si stěžovali na někoho bílýho nebo na majoritu. Možná si nepamatuju, málokdy. Oni chodí si stěžovat na sebe, na vlastní lidi. Ale když přijdou bílí, jako ve vztahu k Romům, samozřejmě bílí si přijdou stěžovat taky, že támhle někdo něco udělal. Ale samozřejmě majoritní společnost si stěžuje daleko více na Romy, co se týče chování, to tak je.“ (E5)

5.6.3. Shrnutí

- vzhledem k relativně malé velikosti města, dlouhodobému soužití obyvatel i neexistenci jasně prostorově vymezené vyloučené lokality se lidé ve Vejprtech více méně znají a jsou na sebe navzájem zvyklí, ve výpovědích je však patrná zřetelná symbolická hranice mezi „skupinou bílých“ a „skupinou Romů“
- v rámci sondy mezi běžnými obyvateli nicméně byly zaznamenány poměrně různorodé postoje vůči sociálně znevýhodněným obyvatelům
- vztahy lidí ze střední generace jsou ovlivněné dlouholetým společným soužitím a známostmi z minulosti - ze školy či ze zaměstnání
- vůči mladé generaci panují naopak spíše negativní postoje
- někteří běžní obyvatelé si stran sociálně znevýhodněných stěžují především na krádeže, hluk, nepořádek, ničení majetku a kritizují povětšinou právě mladou generaci
- v rozhovorech se sociálně znevýhodněnými obyvateli byly naopak identifikovány většinou kladné vztahy a postoje vůči běžným obyvatelům a bylo poukazováno na bezproblémové soužití, někteří sociálně znevýhodnění respondenti dokonce své vztahy k většinové populaci popisují jako lepší než vztahy s ostatními Romy

- v rámci skupiny sociálně znevýhodněných obyvatel, resp. Romů jsou pak patrné především příbuzenské a generační rozdíly, mezi jednotlivými romskými rodinami/domácnostmi se můžeme setkat s neshodami

5.7. Sociální klima lokalit

5.7.1. Pohled sociálně znevýhodněných obyvatel

Sociální klima v obci Vejprty a celková (ne)spokojenost sociálně znevýhodněných obyvatel se životem v obci je výrazně **determinována několika základními faktory**, o nichž bylo podrobněji pojednáno v předchozích kapitolách:

- špatnou ekonomickou situací zapříčiněnou vysokou mírou nezaměstnanosti a závislostí na sociálních dávkách
- naprostým nedostatkem pracovních příležitostí přímo v obci
- častou nespokojeností s kvalitou bydlení a neuspokojivým stavem domů
- obavou z represivní politiky obce vůči dlužníkům v nájemních bytech a strachem z vystěhování

Postoje sociálně znevýhodněných obyvatel vůči **vedení obce** a jeho politice je možné označit jako ambivalentní, tj. ve výpovědích respondentů se setkáme jak s výraznou kritikou, tak naopak i s chválou zavedených praktik a přístupů jednotlivých zástupců obce. Negativní postoje a kritika představitelů obce jsou často ovlivněné výše zmíněnou bytovou politikou a postupy vůči lidem dlužícím na nájemném, nespokojeností se stávajícím bydlením či nemožností získat bydlení jiné. Hodnocení jednotlivých úředníků je nicméně do značné míry ovlivněno osobními sympatiemi či antipatiemi a zároveň i osobní, bezprostředně zažitou zkušeností.

„Starostka neni dobrá. Starostka, všechno starostka. Když člověk si žádá jako byt a vo tadyto, my nemáme nárok, my sme Cigáni. Sme černý, nemáme nárok. Tady rozbíjíme jako baráky, nechce ji nám dát, vyčítá nám, že sme Cigáni. No, a... když sme na podpoře, to nemáme nárok. No. Když člověk nebude platit nájem, dvakrát třeba, nebo já nevim, ještě já sem zatím tohle neměla, tak sme na ulici. Takhle to je.“ (SZ8)

„Na výboru tady sou lidi fakt dobrý, to je sociálka. To je výborná ženská … to je zlatá ženská. Vona nám poradí, co máme dělat, všechno. … Ale jinak ta starostka, ta je nejhorší, ta je nejhorší.. … K Cigánum neni dobrá.“ (SZ6)

„R1: To já sem byla za starostkou. R2: Jako s ní se dá mluvit, ale to dělá ta pani z byťáku. R1: No ta to hodně dělá. To je horší jak Cigán, fakt.“ (SZ7)

„No tak potom sme mluvili se starostkou a ona řekla, že neni problém, ať si dám žádost [o větší byt]. Tak sem si dala žádost a oni to schválili. Že jako já zas nemůžu říct na starostku nebo na úřad... Starostka chce, aby dobře lidi žili. Aby neničili. Když budou ničit, tak to je pravda, nedam jim. … Starostka takhle mluví, já se jí nedivim. Já se jí vůbec nedivim. Já třeba co takhle vidim, já tady všechno spíš opravuju a ne že tady všechno rozbiju.“ (SZ4)

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, obyvatelé zkoumaných lokalit si (podobně jako i řada jiných obyvatel obce) stěžuje na naprostý **nedostatek pracovních příležitostí** v obci, což v nich zároveň vyvolává určitou „nostalgií“ po dobách minulých, kdy byli tito lidé ještě zpravidla zaměstnaní a žilo se jim z jejich pohledu v obci celkově lépe. Lidé zároveň velice kritizují špatnou infrastrukturu a

vybavenost obce, její špatnou geografickou polohu, nepříznivé klimatické podmínky (obzvláště v zimě) související s nadmořskou výškou obce a s tím související špatnou dopravní dostupnost.

„Tady ve Vejprtech je konečná. Tady postupně lidi odejdou sami, protože tady práce neni, pane. Tady byla za komunistů práce všude. To bylo město. Teďka to neni ani město, ani obec. ... Tady bylo tak 20 firem. Tady bylo práce, ježiši, tady byla všude.“ (SZ9)

„Tady akorát že ty klimatické podmínky sou tady strašné. Oproti tomu, co je dole, tak tady je to bída. No, protože tady musí člověk topit minimálně 10 měsíců.. už jenom to. A dole vlastně.. a to se týče i obslužnosti, to se nedá porovnat. Protože my jezdíme dolu za nákupem.“ (SZ3)

Velmi často zmiňovaným problémem je **nedostupnost specializované zdravotní péče** v obci, za níž je nutné dojíždět do okolních měst. Kromě zvýšených finančních nákladů s sebou toto dojíždění nese též určitá rizika vyplývající z již zmíněné obtížné dopravní dostupnosti ostatních měst zejména v zimních měsících.

„Tady s tím zdravotnictvím tady ve Vejprtech to je špatný. Teď to třeba ještě v létě jde, když je třeba hezky, vezme člověk auto nebo sežene odvoz. Ale jak napadne sníh, konec. To je zavátý celou zimu. Je vlastně jedinej spoj do Kadaně, na záchranku. To vlastně porodnice, všechno, tam jezdí rychlá, kdyby něco se stalo, nějakej případ velkej... S tím zdravotnictvím tady to je špatný no.“ (SZ5)

„R1: Lékař. Tady je dětskej ... plicní tady třeba neni, pošta je tady jako, ale ..doktora, nemocnice.. všechno tady zrušili, a člověk když nemá auto, peníze sypáme. R2: Musíme až do Kadaně. ...Tady nic neni. R1: Já sem jela teďkon s klukem. Já nemohla jít. Protože spad z kola, tady to má to, jo, ale už je to lepší. ... A rentgen a takové věci člověk potřebuje. A když je zima, to sou tady hory, člověk se nedostane do Chomutova, ne. Fakt ne.“ (SZ8)

„Tak lékaře máme tady. Toho ale když něco je, tak jezdíme do Kadaně. ... Nemocnici taky... když zavoláme záchranku, tak jenom do Kadaně. ...A když něco vážného, tak to musim dolu no.“ (SZ4)

Respondenty z řad obyvatel zkoumaných lokalit bývají též poměrně často zmiňovány **dlouhodobé vážnější zdravotní problémy**, které představují bariéru výkonu placeného zaměstnání. Uváděné zdravotní problémy též mohou do značné míry negativně ovlivňovat kvalitu života těchto osob a následně i jejich celkovou životní spokojenost.

„No, mě stejnak nikde nevezmou, já sem astmatička, mam cukrovku, štítnou žlázu, mám nemoci, že by mě ani nevzali do práce. Ale takhle sme se snažili, zeptat se, jesli nás vemou na tu obec.“ (SZ6)

„Já jsem nemocnej a jsem v invalidnim důchodě. To víte, že kdyby sem nebyl to, tak už dávno dělam taky toho šerifa nebo někde sem šel. Tak tu střední mam, tak by sem tu rekvalifikaci udělal. Ten rok bych do školy šel a dodělal bych si. Právě ze zdravotních důvodů, tam musí bejt fyzicky zdraví a všechno. Tam nemůže být nemocný člověk.“ (SZ9)

5.7.2. Pohled běžných obyvatel

Zástupci běžných obyvatel stejně jako všichni ostatní informátoři akcentují **problém s nedostatkem pracovních příležitostí** v obci, který do jisté míry determinuje život značné části obyvatel Vejprt. Vejprty tak nepovažují za „nijak lukrativní“ obec, kam by měli důvod se stěhovat nově příchozí

obyvatelé (bez ohledu na jejich sociální situaci), přestože město disponuje velký bytovým fondem a v obci je řada volných bytů. Jinak si respondenti na život v obci v zásadě nijak výrazně nestěžují.

„R: No, je to tady špatný s prací akorát jinak, jinak se to tu změnilo k lepšímu. ...Město vypadá líp. ... T: Dobře, máte pocit, že jsou tady nějaké problémové čtvrti nebo části? R: Ne, to asi ne.“ (O1)

Častá kritika se nicméně objevuje, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, ve vztahu k **sociálně znevýhodněným obyvatelům**, u nichž si někteří dotazování z řad běžných obyvatel stěžují **na hluk, nepořádek, ničení obecního majetku** (včetně obývaných domů) a **časté krádeže**.

„Dost kradou a obzvláště dřív to tak, projevilo se právě až v těch devadesátejch letech, začali to a kradou čím dál tím víc, jo. ... a ještě zničej. ... Třeba na tom náměstí, ono se udělalo nový náměstí tady a večír, když tam přijdete, tak nikoho nevidíte, jenom Cigány. ...a voni jsou i právě hlučný, nebo tamhle v parku, takže i to třeba možná některý lidi zlobí, no..“ (O6)

Negativní postoje zaznívají především ve vztahu k **romské mládeži**, která z pohledu informátorů nemá smysluplnou náplň volného času, shlukuje se a ničí veřejný majetek.

„Rozbíjejí věci, který se tady udělají, postaví všechno, tak to už, to ti mladí, žádný je nevede, do práce je nevemou, no tak, co může dělat. Vyjde školu a fláká se potom. S cigaretou teda každý, to je jasný, to je, bez toho nepůjdou, že to je…. No, flákají se, támhle se půjdou do na autobusovou zastávku, na nádraží, no tam dělají blbosti, až je vyženou, támhle postavili Boženy Němcový hřiště, všechno, no tak zase to tam rozbíjejí… Jim nezáleží, nemají nějak tu hodnotu těch věcí nebo něco takovýho. ... Když jim dá pokutu, stejně ji nezaplatí, protože z čeho by ji zaplatil?“ (O4)

Často uváděným místem setkávání mládeže je městský park, kde tito lidé dělají nepořádek a dle informací od respondentů z řad běžných obyvatel též užívají **drogy**.

„Ale voni spíš dělaj bordel v parku, to je známý, že voni tam maj svoje takový drogový centrum tady. ... Berou drogy a dělaj prostě problémy, to jsou ty mladý, ale když si jich člověk nevšímá, tak. Jako já je tak docela i znám, ale když vždycky byly nějaký problémy, tak se to docela domluvilo a byl s nima klid…. [Prostituce a drogy] to kdyby nebylo, tak je tady úplnej klid jako. ... Právě proto teďka město i připravilo nějakej program, že se to tam celý překope, aby se tam takováhle společnost jako nescházela, říká někdo, že jsou tam jenom Cigáni, jako jsou tam i bílý problémový lidi, ale třeba večer to tam je takový nebezpečný tamtudy projít, no.“ (O7)

V některých rozhovorech byla zmíněna kritika vůči dětem ze sociálně znevýhodněných rodin, které obtěžují turisty a žebrají.

„To je spíš, že jsou takhle drzí tady jako na lidi, co neznaj, jakože třeba co tady procházej, že choděj za Němcema, že chtěj eura a takovýhle ty malý, že ty jsou prostě otravný. Třeba před Billou, tak jim nedaj pokoj, což není taky moc pěkný, teď sem lidi přijedou nakupovat a stojej tam a chtěj po nich eura.“ (O7)

6. Výstupy

6.1. Identifikovaná ohniska problémů

Sociálně znevýhodnění obyvatelé v obci Vejprty žijí v **jednotlivých obecních bytových domech**, které jsou umístěné v běžné zástavbě v různých částech města, ve městě tak neexistuje jedna „typická" prostorově vyloučená lokalita. Ve všech případech se jedná o poměrně velké byty, ovšem nižší, tj. 2. nebo 4. kategorie, přičemž byty 4. kategorie mají záchody na chodbách domu a je do nich zavedena pouze studená voda, takže bydlení v nich je poměrně obtížné. Nezřídka se proto u sociálně znevýhodněných obyvatel setkáme s **nespokojeností s bydlením a stížnostmi na jeho špatnou kvalitu**. Někteří lidé zároveň vyjadřují přání toto bydlení změnit, ovšem narážejí na zamítavá stanoviska ze strany úřadu.

Vzhledem ke skutečnosti, že se město potýkalo s narůstajícím problémem s placením nájemného a rostoucími **dluhy na nájmech** a zároveň i s problémem **ničení obecních bytů** či dokonce s jejich vybydlováním, bylo nuceno zavést „tvrdou represivní bytovou politiku". Vydalo tedy pokyn, že v případě ničení či dokonce vybydlení bytu nájemce další byt od města nedostane, přičemž zároveň velmi intenzivně hlídá platební morálku nájemníků obecních bytů a velká většina dluhů je tak díky tomu podchycených, tedy splácených. V případě dlouhodobých dlužníků, u nichž se nedaří platební morálku žádnými prostředky napravit, nicméně město přistupuje ke krajnímu kroku vystěhování bez poskytnutí náhradního bydlení. Tyto postupy vyvolávají mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli nervozitu a obavy o udržení stávajícího bydlení.

Město Vejprty se vyznačuje velmi **vysokou mírou nezaměstnanosti**, prakticky nulovou nabídkou volných pracovních míst a obyvatelé města jsou mnohdy nuceni za prací vyjíždět mimo obec. Tato vyjížďka je však ztížena geografickou polohou obce a omezenou dopravní dostupnosti jiných měst (zejména v zimě). U sociálně znevýhodněných obyvatel je nezaměstnanost většinovým jevem (u mnohých lze hovořit o faktické nezaměstnatelnosti), přičemž pokud si někteří zvyšují příjmy prací „na černo", pak téměř výhradně příležitostnou dojížďkou za prací mimo obec. Většina obyvatel zkoumaných lokalit je tedy **závislá na sociálních dávkách**, které jsou z jejich pohledu nedostačující, a tito lidé se tak povětšinou nacházejí ve velmi **špatné ekonomické situaci** a opakovaně si stěžují na nedostatek finančních prostředků a příležitostí k jejich zvýšení. Mezi těmito obyvateli panuje velká **zadluženost**, a to jak u obce za neplacení nájemného a služeb, tak u splátkových společností. Ve městě je rozšířena i nelegální lichva.

Z hlediska **kriminality** se ve městě nejčastěji vyskytuje majetková trestná činnost, resp. přestupky, přičemž se povětšinou jedná o **krádeže** železa a dalších kovových předmětů či o drobnější majetkové krádeže. Mezi sociálně znevýhodněnými obyvateli se dále vyskytují drobné **potyčky a osobní neshody** jednotlivců, **vandalismus** a devastace majetku. Tyto problémy jsou ve vyšší míře spojovány s mládeží, u níž se rovněž rozšiřuje problém s užíváním **drog** a požíváním **alkoholu**. Veřejná pouliční prostituce se v obci nevyskytuje, zmiňována nicméně byla přeshraniční prostituce včetně dětské, odehrávající se přímo v rodinách. Násilné trestné činy se v obci nevyskytují, není tedy nijak ohrožována bezpečnost obyvatel obce, respondenti strach o vlastní bezpečí nepociťují.

Co se týče vztahů mezi obyvateli, někteří běžní obyvatelé si stran sociálně znevýhodněných stěžují především na zmíněné krádeže, hluk, nepořádek, ničení majetku, a kritizují povětšinou právě, z jejich pohledu **problémovou, mladou generaci**.

Vzdělání ve městě zajišťují dvě školy, jednak je to běžná Základní škola a mateřská škola Vejprty a jednak Základní škola a praktická škola zaměřená na žáky se speciálními potřebami. Při této škole funguje **přípravná třída** pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, která do určité míry **supluje absenci docházky těchto dětí do mateřské školy.** Velká většina dětí, které absolvují tuto přípravnou třídu, následně nastupuje na základní školní docházku do běžné základní školy, díky čemuž se počty žáků v základní škole praktické postupem času snižují. Základní škola a mateřská škola Vejprty nabízí dětem služby speciálního pedagoga, doučování (v některých potřebných případech vyžadujících soustavné a pravidelné doučování však škola naráží na nezájem a absenci podpory ze strany rodičů) a pestrou škálu volnočasových aktivit a kroužků, u sociálně znevýhodněných dětí se však potýká s nízkou docházkou a nezájmem o tyto aktivity. Škola u těchto dětí dále řeší problém časté absence a skrytého záškoláctví, stížnosti se pak objevují zejména stran **špatné spolupráce s rodiči**, jejich nespolehlivosti a absence motivace dětí ke vzdělávání a smysluplnému trávení volného času. Obě školy se shodují nad problémem **nezájmu žáků o navazující střední vzdělání a jeho předčasného ukončování**. Akcentována bývá neochota dětí dojíždět za vzděláním mimo město a pobývat na internátě a neakceptovatelnost finančních nákladů spojených se studiem pro sociálně slabé rodiny.

Ve městě v současné době **nepůsobí žádná** registrovaná **sociální služba ani žádná nestátní nezisková organizace** s neregistrovanými službami, která by se ve své činnosti zaměřovala na sociálně znevýhodněné obyvatele a jejich problémy. V minulosti působil v obci terénní sociální pracovník, který byl zaměstnancem města, z důvodu nedostatku finančních prostředků však byla tato pozice přes veškerá pozitiva a kladné ohlasy zrušena. Při základní škole praktické bylo v minulosti zřízeno a na základě dotací z projektu provozováno Komunitní centrum, v němž pracoval i zmíněný terénní pracovník, po skončení projektu však z důvodu nedostatku financí na provoz skončila i oficiální činnost tohoto centra. Terénní sociální práci i činnost Komunitního centra by s ohledem na pozitivní odezvu a dobrou zkušenost město rádo obnovilo.

6.2. Politický kontext sociálního vyloučení

Interpretujeme-li uvedená data optikou konceptu sociálního vyloučení, vyjeví se situace ve Vejprtech následovně:

Co se míry **prostorové** segregace týká, nevyskytují se ve Vejprtech sociálně vyloučené lokality ve smyslu sídlišť zřetelně oddělených od ostatní zástavby, z nichž by byla výrazně horší dostupnost veřejných služeb, a které by obývala etnicky či sociálně stigmatizovaná populace. Nicméně rodiny lokálně chápané jako "romské" nebo prostě jako "oni" převážně sídlí v několika bytových domech jednotlivě situovaných v různých částech obce. Nelze ovšem tvrdit, že prostorové vyloučení ve Vejprtech absentuje, protože bytové domy obývané "jimi" jsou v kontextu lokální představivosti jasně identifikovatelné a je evidentní, že se jedná o intencionální důsledek systému přidělování městských bytů a nikoli o náhodu.

Ve výpovědích všech kategorií informátorů je patrná zřetelná **symbolická** hranice udržovaná mezi "my" a "oni", která se prolíná takřka všemi sférami místního života. Tato hranice, čili představa dvou jasně oddělených skupin ("bílí" vs. "Romové" či "Cikáni"), z nichž prvně jmenovaná je jednoznačně chápána jako civilizačně nadřazená, ovšem neznamená přítomnost výrazně xenofobních postojů či nenávistných výroků, a to ani na jedné straně pomyslné hranice. Pro místní obyvatele i zástupce institucí je vzájemná neprostupnost obou kategorií prostě daný, nezpochybňovaný fakt. V případě zástupců vejprstských institucí se zároveň zřetelně projevuje víra v účinnost tvrdých sankčních a kontrolních opatření ve smyslu "my" dáme "jim" šanci, kterou když napoprvé nevyužijí, bude následovat trest, a naopak absence víry ve funkčnost jakýchkoli podpůrných či preventivních nástrojů nabízených například nevládními neziskovými organizacemi. Sankční a kontrolní mechanizmy sice formálně v praxi nejsou zaměřeny pouze na Romy či sociálně slabé, ale neformálně jsou chápány jako výchovné instituty určené právě "jim". V kontextu úvah o sociálním začleňování jsou uvedená přesvědčení důležitá v tom ohledu, že představují nesporné východisko pro organizaci místního sociálního života, který se vyznačuje jednak určitou "dvojkolejností" (například respondenty vyjadřovaná představa, že by se "jim" mohlo postavit někde stranou "hřišťátko" a nebo pro "ně" znovuzřídit Komunitní centrum) a jednak jakýmsi druhem paternalismu spočívajícím v poměrně propracované "politice" zahrnující především postupy prosazující disciplínu v oblasti platby nájemného a školní docházky. Otázka, zda by nebylo vhodnější, aby romské děti navštěvovaly již postavená hřiště či využívaly stávající nabídky volnočasových aktivit, není nastolena, neboť je zcela mimo rámec diskurzu, v němž jsou úvahy o "integraci" ve Vejprtech formulovány. S tím souvisí i poměrně patrná rezervovanost vůči nevládním neziskovým organizacím (a vůbec vůči humanisticko-integracionistickému diskurzu) a nebývale silný pocit, že lokální problémy je potřeba řešit lokálně za pomoci místních lidí. Není proto divu, že v místních školách působící pedagogické asistentky, někdejší terénní sociální pracovníci či "romský" policista pocházejí či pocházeli z řad vejprtských Romů. Vzhledem k uvedenému se domníváme, že aktivity Agentury pro sociální začleňování budou narážet na poměrně jasnou (a o dlouhodobé zkušenosti opřenou) představu o tom, jakým způsobem je nutné s místní romskou (sociálně vyloučenou) populací zacházet, resp. na silnou rezistenci vůči ingerencím zvenčí. Formy řešení místních problémů, které budou navrženy externím subjektem a nebudou odpovídat lokálnímu paternalisticko-kontrolnímu pohledu na věc založenému v ostrém odlišování "nás" od "nich", budou velmi obtížně přijímány a implementovány. Nutno též dodat, že

preference represivních a sankčních způsobů řešení sociálních problémů je ve Vejprtech nesena na vlnách "dobrých úmyslů" či neutrálně racionálních postojů a nikoli na pozadí etnické nesnášenlivosti, což může pro integrační záměry Agentury paradoxně znamenat výraznější obtíže, než kdyby tomu bylo naopak.

Pro charakter **ekonomické** dimenze sociálního vyloučení je ve Vejprtech symptomatická relativní absence vykořisťovatelských struktur navázaných na nelegální trh práce, což souvisí mj. s tím, že místních pracovních příležitostí je málo a významná část zdejších obyvatel dojíždí za prací do okolních měst. Ve vztahu k celkové situaci ve Vejprtech nedominuje ekonomické vyloučení mezi ostatními faktory sociálního vyloučení též z toho důvodu, že exkludovaná populace obývá byty v obecním vlastnictví, resp. není vystavena exploataci ze strany soukromých majitelů ubytovacích kapacit; výše plateb za nájemné standardně odpovídá charakteru bytů a lokality. Navzdory poměrně nízkým sazbám a relativně striktní bytové politice města dluží řada obyvatel sociálně vyloučených domů na nájemném, nicméně město praktikuje systém, kdy nájemné, resp. dluhy na nájemném jsou spláceny okamžitě po přidělení dávky. Tento systém sice umožňuje efektivní výběr dlužných částek a slouží i coby prevence sociálního propadu dlužníků, nicméně nepřispívá k posílení schopnosti dlužníků samostatně hospodařit se zdroji. Ekonomické možnosti sociálně vyloučených obyvatel Vejprt též snižuje zadlužení u splátkových společností.

Sociální organizace vejprtské romské populace je velmi slabá (o místních Romech nelze mluvit jako o "komunitě" ve smyslu jednotného sociálního organizmu), ve výpovědích respondentů jsou patrné především příbuzenské a generační distinkce. Z referencí o vztahu k romským sociálním pracovníkům či k romskému policistovi jasně vyplývá, že místní romská populace se štěpí do několika rodově-rodinných uskupení, mezi kterými nepanují vzájemně vstřícné vztahy. Zjevný rozdíl panuje v postoji mainstreamové populace ke starší generaci Romů oproti postoji k mladší generaci, která je především podezírána z drobné majetkové trestné činnosti, z konzumace drog a vandalismu, zatímco o starší generaci respondenti referují jako o lidech, které znají jménem, a s nimiž je pojí přátelské vztahy. Pro Vejprty jsou též charakteristické konflikty mezi jednotlivými romskými rodinami/domácnostmi, někteří sociálně vyloučení respondenti své vztahy k většinové populaci popisují jako lepší než vztahy s ostatními Romy. Ze strany zástupců institucí je ovšem tato situace chápána negativně ve smyslu "oni" neumějí vyjít ani "mezi sebou". Součástí předpokladu o oddělenosti obou populací je i předpoklad vzájemné solidarity mezi Romy. Pokud se ve vztazích mezi Romy solidarita neprojevuje, je to chápáno nikoli jako chyba vstupního předpokladu, ale jako chyba Romů.

6.3. Možná řešení

Vzhledem k naprosté absenci profesionální terénní sociální práce i působnosti jakýchkoli sociálních služeb (registrovaných i neregistrovaných) ve městě je nutné věnovat této oblasti zvýšenou pozornost. V obci by bylo vhodné podpořit **působení profesionálního poskytovatele registrovaných sociálních služeb** zaměřujícího se na sociálně znevýhodněné obyvatele zkoumané lokality a jejich problémy (předluženost, závislost na sociálních dávkách, nízký nebo žádný příjem, nízké právní povědomí, obtíže při kontaktu s institucemi apod.), který by spolupracoval s dalšími relevantními subjekty. Kromě terénních programů a sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi by bylo vzhledem k absenci volnočasových aktivit pro sociálně znevýhodněné děti vhodné též zřízení **nízkoprahového zařízení** schopného zaujmout děti a mládež v lokalitě či znovuobnovení činnosti v minulosti dobře fungujícího Komunitního centra v původním (příp. rozšířeném) rozsahu. Velmi aktuální se zdá být též rozvoj dalších (organizovaných či neorganizovaných) **volnočasových aktivit** pro děti a mládež. Vzhledem k pozitivním zkušenostem a kladným odezvám na funkci terénního sociálního pracovníka pracujícího se sociálně znevýhodněnými obyvateli by bylo žádoucí tuto pozici při městském úřadě opět obnovit.

Ve městě by bylo dále vhodné zaměřit se, s ohledem na vysokou míru nezaměstnanosti, naprostou absenci nabídky volných pracovních míst přímo ve městě i obtížnou dostupnost pracovních míst v okolních městech, na aktivní politiku zaměstnanosti a **podporu sociálně znevýhodněných osob začlenit se na trh práce.** Prostor se otevírá jednak v oblasti rozšíření nabídky veřejně prospěšných prací, o něž je ze strany nezaměstnaných velký zájem a poptávka tedy výrazně převyšuje nabídku, ve znovuobnovení nabídky rekvalifikací úřadem práce a dále pak v podpoře dotovaných pracovních míst či sociálního podnikání.

V oblasti vzdělávání je žádoucí zaměřit pozornost zejména na **podporu předškolního vzdělávání** a motivaci rodičů ze sociálně znevýhodněného prostředí k umísťování dětí do mateřské školy namísto využívání přípravné třídy při základní škole praktické jako mnohdy jediného předstupně k základní školní docházce. Na místní běžné základní škole se jeví jako vhodné rozšiřování stávajících a zavádění nových **inkluzivních nástrojů.** Podstatné je zároveň směřovat k podpoře a motivaci dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí k pokračování ve středním vzdělávání, které současně povede ke snížení nezaměstnanosti mladých lidí po ukončení základního vzdělání.